

Bruxelles, 26.2.2020.
SWD(2020) 510 final

RADNI DOKUMENT SLUŽBI KOMISIJE

Izvješće za Hrvatsku 2020.

priložen dokumentu

**KOMUNIKACIJA KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, EUROPSKOM
VIJEĆU, VIJEĆU, EUROPSKOJ SREDIŠNJOJ BANC I EUROSKUPINI**

**Europski semestar 2020.: ocjena napretka u provedbi strukturnih reformi te
sprječavanju i uklanjanju makroekonomskih neravnoteža i rezultati detaljnih
preispitivanja u skladu s Uredbom (EU) br. 1176/2011**

{COM(2020) 150 final}

SADRŽAJ

Sažetak	4
1. Stanje i izgledi gospodarstva	9
2. Napredak ostvaren u provedbi preporuka za Hrvatsku	16
3. Sažetak glavnih zaključaka detaljnog preispitivanja na temelju postupka zbog makroekonomskih neravnoteža	20
4. Prioriteti reformi	25
4.1. Javne financije i oporezivanje*	25
4.2. Financijski sektor*	30
4.3. Tržište rada, obrazovanje i socijalne politike*	38
4.4. Reforme u cilju jačanja konkurentnosti i ulaganja*	49
4.5. Održivost okoliša	59
Prilog A: Tablica	64
Prilog B: Komisijina analiza održivosti duga i fiskalni rizici	69
Prilog C: Standardne tablice	70
Prilog D: Smjernice za ulaganja financirana sredstvima iz Fonda za pravednu tranziciju za razdoblje 2021.–2027. za Hrvatsku	76
Prilog E: Napredak prema ostvarenju ciljeva održivog razvoja	78
Referentni izvori	83

POPIS TABLICA

Tablica 1.1.: Glavni gospodarski i financijski pokazatelji – Hrvatska	15
Tablica 2.1.: Ocjena provedbe preporuka za Hrvatsku iz 2019.	18
Tablica 3.1.: Matrica ocjene postupka zbog makroekonomskih neravnoteža	23
Tablica 4.2.1.: Pokazatelji financijske stabilnosti svih domaćih i stranih banaka u Hrvatskoj	30
Tablica 4.4.1.: OECD-ovi pokazatelji reguliranosti tržišta proizvoda (PMR)	50
<i>Tablica (nastavak)</i>	68
Tablica C.1.: Pokazatelji financijskog tržišta	70
Tablica C.2.: Glavni socijalni pokazatelji	71

Tablica C.3.: Pokazatelji tržišta rada i obrazovanja	72
Tablica C.4.: Pokazatelji socijalne uključenosti i zdravlja	73
Tablica C.5.: Pokazatelji uspješnosti tržišta proizvoda i politika	74
Tablica C.6.: Zeleni rast	75

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1.1.: Rast realnog BDP-a po segmentima potražnje	9
Grafikon 1.2.: Realna konvergencija srednjoeuropskih i istočnoeuropskih država članica	9
Grafikon 1.3.: Stanje tekućeg računa i neto stanje međunarodnih ulaganja	10
Grafikon 1.4.: Kretanja na tržištu rada	11
Grafikon 1.5.: Rast nominalne plaće: stvarni i predviđeni rast u skladu s temeljnim ekonomskim pokazateljima	12
Grafikon 1.6.: BDP po stanovniku izražen standardom kupovne moći kao udio prosjeka EU-a (EU = 100) po županijama u 2016.	13
Grafikon 2.1.: Opća ocjena provedbe preporuka upućenih Hrvatskoj u razdoblju 2014. – 2019. do danas	16
Grafikon 4.1.1.: Dug po kriterijima iz Maastrichta i kretanje kamata	25
Grafikon 4.1.2.: Scenariji održivosti duga	25
Grafikon 4.1.3.: Fiskalna politika 2011.–2019.	26
Grafikon 1.: Sektor zdravstva: dospjele nepodmirene obveze i programi sanacije zdravstva	28
Grafikon 4.2.1.: Tokovi loših kredita	30
Grafikon 4.2.2.: Aktivnost Zagrebačke burze, u milijardama HRK	32
Grafikon 4.2.3.: Raščlamba godišnjih promjena udjela duga privatnog sektora u BDP-u	33
Grafikon 4.2.4.: Dug korporativnog sektora i referentne vrijednosti koje se zasnivaju na temeljnim pokazateljima i bonitetni pragovi	34
Grafikon 4.2.5.: Novi krediti (% godišnjeg rasta u godišnjim volumenima)	34
Grafikon 4.2.6.: Dug sektora kućanstava i njegove referentne vrijednosti koje se zasnivaju na temeljnim pokazateljima i bonitetni pragovi	35
Grafikon 4.2.7.: Rast cijena stambenih nekretnina (2015=100) i hipotekarnih kredita	37
Grafikon 4.3.1.: Stopa nezaposlenosti po dobnim skupinama u Hrvatskoj i EU-u	38
Grafikon 4.3.2.: Nedostatak radne snage u Hrvatskoj prema navodima poslodavaca, 2008.–2019. (3. tromjesečje)	38
Grafikon 4.3.3.: Promjena stanovništva (%) po županijama, 2001.–2017.	39
Grafikon 4.3.4.: Relativna disperzija stopa zaposlenosti različitih obrazovnih skupina u EU-u	40
Grafikon 4.3.5.: Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti i njezine sastavnice (rizik od siromaštva, teška materijalna oskudica, niski intenzitet rada)	42
Grafikon 4.3.6.: Odabrani pokazatelji obrazovanja za Hrvatsku i EU (2018.)	45
Grafikon 4.4.1.: Kretanje ukupne faktorske produktivnosti: Hrvatska i usporediva gospodarstva	49
Grafikon 4.4.2.: Postotna razlika u produktivnosti rada na agregatnoj razini i na razini sektora u odnosu na EU-28 (2016.) i postotak promjene (2012.–2016.)	49

Grafikon 4.5.1.: Obrada otpada nastalog u kućanstvima: Hrvatska i usporediva gospodarstva	59
---	----

POPIS OKVIRA

Okvir 2.1.: Fondovi i programi EU-a za rješavanje strukturnih problema i poticanje hrvatskog rasta i konkurentnosti.	19
Okvir 4.1.2.: Hrvatski zdravstveni sustav i njegova financijska održivost	28
Okvir 4.2.3.: Pristupačno i održivo stanovanje	36
Okvir 4.3.4.: Praćenje rezultata u odnosu na europski stup socijalnih prava	46
Okvir 4.4.5.: Izazovi za ulaganja i reforme u Hrvatskoj	55

SAŽETAK

Hrvatska bi brže postigla konvergenciju s ostatkom EU-a kad bi rješavanje strukturnih nedostataka imalo dugotrajne učinke. Predviđa se da će Hrvatska i ove godine ubirati plodove održivog gospodarskog rasta, prije nego što rast u 2021. uspori zbog pada globalne potražnje. Hrvatska je zahvaljujući petogodišnjem stabilnom gospodarskom rastu i razboritoj stabilizacijskoj makroekonomskoj i fiskalnoj politici uspjela postupno smanjiti svoj visoki javni, privatni i vanjski dug te tako ograničiti slabe točke gospodarstva. Stopa nezaposlenosti kontinuirano je u padu, što pridonosi rastu raspoloživog dohotka kućanstava. Međutim, u 2018. je BDP po stanovniku u odnosu na prosjek EU-a u Hrvatskoj bio na istoj razini kao prije deset godina. Sudjelovanje na tržištu rada i produktivnost rada još uvijek su na niskoj razini, dok poslovno okruženje i javna uprava nisu dovoljna potpora bržoj gospodarskoj konvergenciji. Provedba mjera politika za otklanjanje tih slabosti odvija se neujednačenom dinamikom. Ubrzati i održati zamah reformi bez ukidanja već donesenih reformskih mjera osobito je važno zbog neupitne ambicije Hrvatske da se pridruži tečajnom mehanizmu (ERM II) i usvoji euro. ⁽¹⁾

Nakon petogodišnjeg oporavka, Hrvatska je 2019. konačno ostvarila veći realni gospodarski output nego prije krize. Procjenjuje se da je realni BDP u 2019. porastao za 3 %, nakon nešto slabijeg rasta od 2,7 % u 2018. Pozitivna kretanja na tržištu rada, rast plaća te zamjetno povećanje ulaganja bili su pokretači rasta u 2019. Zabilježen je snažan rast izvoza dobara i usluga nakon prilično slabih rezultata ostvarenih u 2018., ali je još brži rast uvoza negativno utjecao na rast outputa.

U nadolazećem razdoblju očekuje se usporavanje gospodarskog rasta. Procjenjuje se da će realni BDP u 2020. porasti za 2,6 %, a u 2021. za 2,3 %. Unatoč povećanju zabilježenom prethodnih godina, potencijalni rast i dalje je

⁽¹⁾ U ovom izvješću hrvatsko se gospodarstvo ocjenjuje u kontekstu Godišnje strategije održivog rasta koju je Europska komisija objavila 17. prosinca 2019. Komisija je u tom dokumentu utvrdila novu strategiju za rješavanje ne samo kratkoročnih, nego i dugoročnih gospodarskih izazova. Taj gospodarski program konkurentne održivosti ima četiri dimenzije: održivost okoliša, povećanje produktivnosti, pravednost i makroekonomsku stabilnost.

relativno slab i usporava dinamiku realne konvergencije s EU-om.

Unatoč značajnom smanjenju u vrijeme recesije, u Hrvatskoj je u proteklih pet godina zabilježen opravak ulaganja. Oporavak je bio potaknut povlačenjem sredstava iz fondova EU-a, iako su ostala privatna i javna ulaganja i dalje niska. Unatoč tome, razina ulaganja i dalje je nešto manja u odnosu na usporediva gospodarstva i ispod prosjeka EU-a. U nekoliko sljedećih godina očekuje se porast ulaganja. Želi li ostvariti svoje klimatske i energetske ciljeve i definirati novi model rasta Hrvatska bi morala utvrditi potrebe za ulaganjima u zelene tehnologije i održiva rješenja te osigurati odgovarajuća financijska sredstva. Hrvatskoj su potrebna i ulaganja u prometnu infrastrukturu. Hrvatska bi svoju komparativno nisku produktivnost mogla povećati pojačanim ulaganjima u vještine, istraživanje i inovacije.

Hrvatska je ostvarila ograničen napredak u provedbi preporuka iz 2019.

Određeni napredak ostvaren je u sljedećim područjima:

- Usvojen je novi pravni okvir kojim se uređuje rad ustanova agencijskog tipa. No, javna je uprava i dalje vrlo rascjepkana na razini tijela lokalne samouprave.
- Novi kurikulum u općeobrazovnim predmetima postupno se uvode u svim osnovnim i srednjim školama. Nadležna su tijela revidirala mjere aktivnih politika tržišta rada radi povećanja njihove učinkovitosti.
- Elektronička komunikacija postupno se širi na svim sudovima i smanjen je broj neriješenih sudskih predmeta na trgovačkim sudovima. Poduzeto je nekoliko mjera i izrađeno nekoliko akcijskih planova za smanjenje prekomjerne regulacije tržišta roba i usluga.
- Pokrenuti su najvažniji projekti u željezničkom sektoru, ali nema značajnog napretka u promicanju održivog gradskog prometa.

Ograničeni napredak ostvaren je u sljedećim područjima:

- Još nije donesen novi Zakon o proračunu kojim bi trebalo poboljšati fiskalni okvir i bolje urediti sustav odobravanja državnih jamstava.
- Poboljšanja u sustavu socijalnih naknada još su u pripreмноj fazi i nema pomaka u donošenju dugo očekivanog zakona o plaćama državnih službenika i namještenika.
- Donesen je novi Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (zviždača), ali još nema potrebnih daljnjih mjera za sprečavanje i sankcioniranje korupcije.
- Ostvaren je ograničen napredak u smanjenju ili ukidanju neporeznih parafiskalnih nameta. Poboljšani su okvir za upravljanje poduzećima u većinskom državnom vlasništvu, ali sporo napreduje prodaja imovine u državnom vlasništvu.
- Znatno su povećana ulaganja u istraživanje i razvoj, no učinkovitost im je još uvijek na niskoj razini. Energetsku učinkovitost i ulaganja u obnovljive izvore energije ograničavaju administrativne i zakonodavne prepreke.
- Administrativni kapaciteti za formuliranje i provedbu javnih projekata i politika i dalje su nedostatni unatoč uvođenju institucionalnog okvira za strateško planiranje.

Kad je riječ o postupanju u skladu s načelima Europskog stupa socijalnih prava, Hrvatska se još suočava s izazovom zapošljavanja i društvenim izazovima općenito. Usprkos pozitivnim kretanjima na tržištu rada, Hrvatska i dalje ima nisku stopu zaposlenosti, osobito nekih kategorija radnika. Rizik od siromaštva još je visok, a kapacitet socijalnih transfera nedostatan je za smanjenje siromaštva. U području obrazovanja, stopa ranog napuštanja školovanja i osposobljavanja među najnižima je u EU-u. Hrvatska, međutim, zaostaje u sudjelovanju djece u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju i kvaliteti obrazovanja.

Hrvatska je ostvarila svoje nacionalne ciljeve iz strategije Europa 2020. koji se odnose na obnovljive izvore energije (osim u prometu), energetsku učinkovitost, emisije stakleničkih

plinova, stopu zaposlenosti, rano napuštanje školovanja te siromaštvo i socijalnu isključenost. Hrvatska tek treba početi provoditi politike utvrđene u nacionalnom energetsom i klimatskom planu kako bi do 2030. ostvarila cilj smanjenja emisija stakleničkih plinova koje su izvan sustava EU-a za trgovanje emisijskim jedinicama. Povećale su se emisije u prometu i najveća su prepreka ostvarenju cilja za 2030. koji se odnosi na emisije stakleničkih plinova. Hrvatska je nadomak ostvarenje svojeg cilja koji se odnosi na stjecanje tercijarnog obrazovanja, no još se nije približila ostvarenju cilja za ulaganja u istraživanja i razvoj.

Hrvatska postiže dobre rezultate u područjima obuhvaćenim UN-ovim ciljevima održivog razvoja. Hrvatska je postigla znatan napredak u ostvarenju cilja održivog razvoja br. 8 (Pristojna radna mjesta i gospodarski rast) s nizom potpokazatelja koji se približavaju prosjeku EU-a. Međutim, u području mira, pravde i snažnih institucija (cilj održivog razvoja br. 16), ima prostora za napredak, osobito kad je riječ o korupciji. ⁽²⁾

U nastavku slijede glavni zaključci detaljnog preispitivanja iz ovog izvješća i s time povezani izazovi politika.

Državni dug kontinuirano se smanjuje i poboljšava se održivost duga. Procijenjeno je da se državni dug u 2019. smanjio na 71,3 % BDP-a zahvaljujući suficitima i snažnom rastu nominalnog BDP-a. Očekuje se njegov daljnji pad unatoč dodatnim smanjenjima poreza i predviđanjima da će rashodi rasti brže od BDP-a. Hrvatska je proteklih godina veliki dio svojeg duga uspjela refinancirati po rekordno niskim, fiksnim kamatnim stopama s dužim rokovima dospijea i time je svoje kamatne troškove iskazane kao udio u BDP-u uspjela smanjiti na razine zabilježene prije krize. Hrvatska je danas izložena niskim rizicima za fiskalnu održivost u kratkoročnom, srednjoročnom i dugoročnom razdoblju. Nedavno

⁽²⁾ Praćenjem napretka nacionalnih mjera i njihovom boljom koordinacijom u okviru pravne osnove europskog semestra može se pridonijeti usmjeravanju nacionalnih gospodarskih politika i politika zapošljavanja prema ostvarenju ciljeva održivog razvoja. Ovo izvješće sadržava pojačanu analizu i praćenje ostvarenja ciljeva održivog razvoja. Novi prilog (PRILOG E) sadržava statističku procjenu trendova u ostvarenju ciljeva održivog razvoja u Hrvatskoj u proteklih pet godina, izvršenu na temelju Eurostatovih pokazatelja za praćenje ostvarenja ciljeva održivog razvoja u EU-u.

ukidanje nekih važnih značajki mirovinske reforme iz 2018. možda neće znatno utjecati na tu ocjenu, ali negativno utječe na međugeneracijsku jednakost i adekvatnost budućih mirovina. Fiskalni je okvir još uvijek nedovršen jer Povjerenstvo za fiskalnu politiku nije u potpunosti operativno i Zakon o proračunu još nije donesen. Povećana je proračunska transparentnost tijela lokalne samouprave, ali manje općine u tome zaostaju. Unatoč rastu prihoda u zdravstvu se gomilaju dospjele nepodmirene obveze, što upućuje na probleme financijske održivosti sustava.

Zahvaljujući povoljnom gospodarskom stanju, u Hrvatskoj su smanjeni dug privatnog sektora i s time povezane ranjivosti. U 2019. zabilježen je daljnji pad omjera duga privatnog sektora i BDP-a, prije svega zahvaljujući rastu nominalnog BDP-a i smanjenom odobravanju novih kredita. Povećano odobravanje kredita s fiksnom kamatnom stopom smanjuje izloženost kućanstava i poduzeća riziku kamatne stope. Izloženost duga privatnog sektora tečajnom riziku i dalje je znatna, ali je u padu zbog povećanog kunskog kreditiranja tijekom 2019.

Hrvatska je dodatno smanjila svoje vanjske neravnoteže zahvaljujući pozitivnom saldu tekućeg računa. Neto stanje međunarodnih ulaganja znatno je smanjeno u odnosu na 2011., ali je i dalje ispod razine bonitetnog praga i razine preporučene u skladu s relevantnim ekonomskim pokazateljima. Međutim, vanjske obveze Hrvatske prema inozemnim vjerovnicima i ulagačima uglavnom su u obliku vlasničkog kapitala, što pridonosi ublažavanju rizika. Suficit tekućeg računa smanjen je u 2019. zbog lošije trgovinske bilance, s time da se u 2020. i 2021. očekuje njegov daljnji pad. Unatoč tome, očekuje se da će Hrvatska nastaviti smanjivati svoje vanjske neravnoteže, zahvaljujući prije svega rastu BDP-a.

Stopa nezaposlenosti nastavila je padati u 2019., no sudjelovanje na tržištu rada i dalje je vrlo slabo. Stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj dosegla je dosad najnižu razinu i predviđa se njezino daljnje smanjenje. Pozitivna kretanja na tržištu rada bila su korisna za nekoliko kategorija tražitelja posla, uključujući dugotrajno nezaposlene osobe. Međutim, udio radno sposobnog stanovništva koje radi ili traži posao ipak je među najnižima u EU-u u svim dobnim skupinama, a osobito u kategoriji radnika starije

dobi (od 55 do 64 godine). To je uglavnom posljedica prijevremenog umirovljenja i nedovoljnih kvalifikacija, a kod žena i odgovornosti za skrb o drugima. Administrativni kapaciteti institucija tržišta rada i njihova suradnja sa socijalnim službama još su nedostatni. Osim toga, u Hrvatskoj se broj stanovnika smanjuje zbog negativne stope prirodnog prirasta i iseljavanja stanovništva, što je osobito prisutno u nerazvijenim regijama. Ti čimbenici, zajedno s nedostatkom odgovarajućih vještina, pridonose sve izraženijem nedostatku radne snage u brojnim sektorima.

Provedba strukturnih reformi za poboljšanje poslovnog okruženja, povećanje konkurentnosti i rast produktivnosti napreduje, iako sporom dinamikom. Pokretači konkurentnosti postupno se poboljšavaju, ali je regulatorno okruženje i dalje opterećenje za poslovanje. Unatoč nedavnim reformama, neke su profesije i dalje u velikoj mjeri regulirane, dok strogi regulatorni zahtjevi poduzećima ograničavaju dostupnost kapitala, ekonomiju razmjera i konkurentnost. I dugotrajni sudski postupci opterećenje su za poduzeća, iako je Hrvatska ostvarila napredak uvođenjem elektroničke komunikacije i smanjenjem broja neriješenih sudski predmeta. Čeka se donošenje nekoliko mjera za suzbijanje korupcije, ali percepcija korupcije i dalje negativno utječe na investicijsku klimu.

U Hrvatskoj sporo napreduje prodaja dionica i udjela u poduzećima u državnom vlasništvu. Poduzeća u državnom vlasništvu i dalje su važna za gospodarstvo. Hrvatska je na dobrom putu da ostvari svoje ciljeve po pitanju prodaje dionica i poslovnih udjela u nestratičkim trgovačkim društvima, iako ti ciljevi nisu ambiciozni. Nedavnim donošenjem Zakona o neprocijenjenom građevinskom zemljištu, o kojem se raspravlja u Saboru, otvara se mogućnost za buduća ulaganja stvaranjem jasnijih pretpostavki za rješavanje imovinskopravnih odnosa. U tijeku su inicijative za jačanje i poboljšanje upravljanja poduzećima u državnom vlasništvu.

Učinkovitost javne uprave u Hrvatskoj je još slaba, dijelom i zbog izražene rascjepkanosti na lokalnoj razini. Slabi rezultati javnog sektora i neučinkovita koordinacija tijela javne uprave negativno utječu na učinkovitost politika. Donesen je novi zakonski okvir za usklađenje državnih

agencija. Hrvatska poduzima mjere za modernizaciju i češće korištenje usluga e-Uprave. Međutim, još je neusklađen pravni okvir o plaćama u javnoj upravi i javnim službama i nema naznaka o donošenju dugo očekivanog zakona o plaćama državnih službenika i namještenika. Na lokalnoj razini, financijski i administrativni resursi u brojnim manjim općinama ne odgovaraju njihovim nadležnostima. To dovodi do razlika u pružanju javnih usluga u zemlji i rasta administrativnih troškova.

Druga ključna strukturna pitanja analizirana u ovom izvješću koja upućuju na posebne izazove s kojima se suočava gospodarstvo Hrvatske, navedena su u nastavku.

Temeljni pokazatelji u bankarskom sektoru kreću se u pravom smjeru zahvaljujući općenito pozitivnom makroekonomskom okruženju. I dalje je solidna profitabilnost hrvatskih banaka i struktura njihova kapitala, a smanjuje se i udio loših kredita. Međutim, u bankarskom je sektoru i dalje prisutna nesigurnost zbog sudskih postupaka koji se vode zbog kredita koji su bili indeksirani uz švicarski franak.

U Hrvatskoj se siromaštvo smanjuje, ali je i dalje iznad prosjeka EU-a. Zahvaljujući poboljšanju stanja na tržištu rada dodatno je smanjen udio stanovništva izloženog riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. No kućanstva s nižim dohotkom nemaju odviše koristi od poboljšanja gospodarskih uvjeta. Obuhvat sustava zajamčene minimalne naknade nedovoljan je, a rascjepkan sustav socijalne zaštite općenito nije učinkovit u ublažavanju stanje na tržištu rada i socijalnih problema.

Kratak prosječni radni vijek u Hrvatskoj je često uzrok neodgovarajućih mirovina. Rano je umirovljenje još uvijek raširena pojava, dok je radni vijek u Hrvatskoj među najkraćima u EU-u, što u velikoj mjeri nepovoljno utječe na mirovine. Osobe starije od 65 godina izložene su znatno većem riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti u usporedbi s ostatkom stanovništva, ali i s prosjekom EU-a. Hrvatska je odustala od nekih važnih elemenata reformiranog mirovinskog sustava kojima je trebalo produljiti radni vijek, što nije pridonijelo rješavanju tog pitanja.

Provodi se reforma radi povećanja kvalitete obrazovanja u Hrvatskoj, ali su još prisutni neki problemi. Sudjelovanje u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja znatno je povećano, ali je i dalje među najnižima u EU-u. Najnovija provjera rezultata učenika u čitanju, znanosti i matematici potvrđuje nedostatke u kvaliteti obrazovnog sustava. Hrvatska je počela postupno uvoditi nove kurikule u općeobrazovnim predmetima u svim osnovnim i srednjim školama. Tom se reformom namjeravaju ukloniti neki kvalitativni nedostaci školskog obrazovanja. Sustav strukovnog obrazovanja i osposobljavanja ne nudi dovoljno osposobljavanja na radnom mjestu. Sudjelovanje u sustavu obrazovanja odraslih još je na vrlo niskoj razini.

Za održivost okoliša važno je poboljšati gospodarenje otpadom i vodnim resursima, unaprijediti željeznički promet i korištenje energije iz obnovljivih izvora. Neophodno je više ulagati u infrastrukturu za gospodarenje otpadom i vodnim resursima da bi se postigla održivost hrvatskog gospodarskog razvoja. Osim toga, bolje gospodarenje otpadom pridonijelo bi prelasku na kružno gospodarstvo. U nekim su regijama problemi zaštite okoliša osobito ozbiljni kada se stanovništvo naglo poveća u turističkoj sezoni. Modalnim prelaskom s cestovnog na željeznički promet ublažili bi se izraženi negativni vanjski učinci uzrokovani nesrećama, prometnim zagađenjima i zagađenjem, što bi pozitivno djelovalo na produktivnost rada. Iako se Hrvatska može pohvaliti dobrim rezultatima u smislu proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora, njezini su potencijali još prilično neiskorišteni, osobito kad je riječ o energiji sunca i vjetra. Hrvatska bi stoga trebala ukloniti regulatorne prepreke i razvijati solidan okvir za poticaje. Komisijin prijedlog mehanizma za pravednu tranziciju u sljedećem višegodišnjem financijskom okviru za razdoblje od 2021. do 2027. uključuje Fond za pravednu tranziciju, namjenski fond za pravednu tranziciju u okviru programa InvestEU, te novu kreditnu liniju za javni sektor u suradnji s Europskom investicijskom bankom. Svrha mu je osigurati pravednu tranziciju prema klimatskoj neutralnosti EU-a i najugroženijim regijama u Hrvatskoj mogao bi pomoći u ublažavanju socijalnih i gospodarskih posljedica. Na temelju analize tranzicijskih izazova navedenih u ovom izvješću, u Prilogu D utvrđeni su ključni prioriteti za koje bi se potpora osigurala

iz Fonda za pravednu tranziciju, koji je dio mehanizma za pravednu tranziciju.

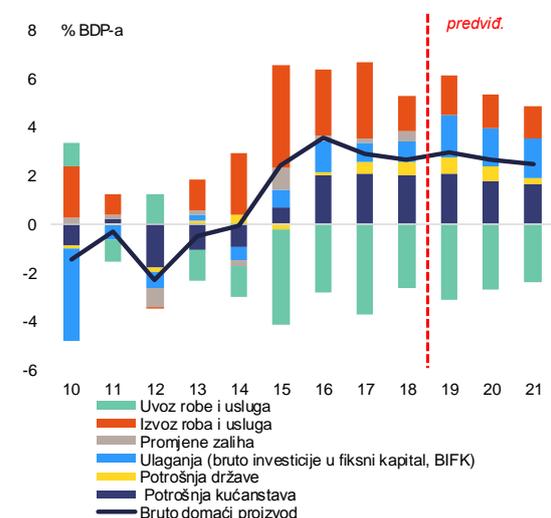
1. STANJE I IZGLEDI GOSPODARSTVA

Rast BDP-a

Procjenjuje se da je stopa rasta BDP-a u 2019. porasla na 3 % nakon usporenog rasta u 2018.

Nakon što je u 2016. dosegao najvišu vrijednost od 3,5 %, rast realnog BDP-a postupno je usporio na 2,7 % u 2018. Usporavanje je bilo naglašenije od očekivanog, no čini se da je bilo privremeno. Na temelju dobrih rezultata ostvarenih u prva tri tromjesečja 2019. za cijelu je godinu predviđeno povećanje rasta od 3 %. Potrošnja kućanstava i dalje je glavni pokretač rasta, zajedno sa znatnim povećanjem ulaganja. Ulaganja su porasla zbog snažnog povlačenja sredstava iz fondova EU-a, no privatna su ulaganja, usprkos povoljnim uvjetima financiranja, bila usporena. Izvoz robe povećao se u 2019. nakon slabijih rezultata ostvarenih u drugoj polovini 2018. Rast izvoza usluga usporen je djelomično zbog zamjetnih ograničenja kapaciteta u vršnim mjesecima turističke sezone. Rast uvoza neznatno se smanjio u odnosu na 2018., ali je i dalje veći od rasta izvoza, što dovodi do ukupnog pogoršanja trgovinske bilance.

Grafikon 1.1.: Rast realnog BDP-a po segmentima potražnje

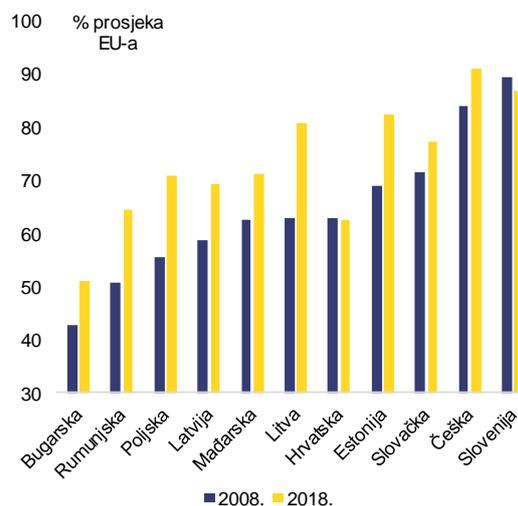
Izvor: Europska komisija

Očekuje se usporavanje gospodarskog rasta zbog vanjskog pritiska. Očekuje se da će snažna domaća potražnja ostati glavni pokretač rasta. Stalni rast zaposlenosti, povećanje plaća u javnom i privatnom sektoru te niska inflacija trebali bi povećati raspoloživi dohodak kućanstava. Više projekata koji se u okviru tekućeg programskog razdoblja financiraju sredstvima EU-a i pridonose

rastu javnih i privatnih ulaganja, trebalo bi tijekom 2020. i 2021. ući u fazu provedbe. Nakon razdoblja brzog povećanja tržišnih udjela očekuje se usporavanje rasta izvoza Hrvatske, djelomično zbog nesigurnosti povezanih s globalnom trgovinom i usporavanjem gospodarstava glavnih hrvatskih trgovinskih partnera. Očekuje se rast realnog BDP-a od 2,6 % u 2020. i 2,3 % u 2021.

Kad je riječ o gospodarskom sustizanju ostatka EU-a, Hrvatska je izgubila deset godina. Nakon šestogodišnje recesije i umjerenog oporavka, gospodarski output tek je 2019. premašio output iz vremena prije krize. Slično tome, hrvatski BDP po stanovniku (izražen standardom kupovne moći) iznosio je 2018. 63 % prosjeka EU-a, što je jednako vrijednosti u zadnjoj godini prije krize (2008.). Nadalje, Hrvatska je još više zaostala za uspješnijim usporedivim gospodarstvima ⁽³⁾ u srednjoj i istočnoj Europi, a prestigla su je i neka druga gospodarstva. Unatoč stabilnom rastu, Hrvatska još ima relativno nizak potencijal rasta, što će joj i dalje otežavati napore da sustigne ostatak EU-a u realnim terminima.

Grafikon 1.2.: Realna konvergencija srednjoeuropskih i istočnoeuropskih država članica

(1) Bruto domaći proizvod u tekućim cijenama po stanovniku (izražen standardom kupovne moći kao udio prosjeka EU-a)

Izvor: Eurostat

⁽³⁾ Usporedive države članice su Češka, Mađarska, Poljska, Slovačka i Slovenija.

Ulaganja

Ulaganja u Hrvatskoj i dalje su slaba i manja su od ulaganja u usporedivim državama članicama. Udio ulaganja u potencijalnom BDP-u od 2001., uz iznimku dviju godina, u Hrvatskoj je uvijek bio niži nego u usporedivim gospodarstvima. S krahom hrvatskog modela rasta iz razdoblja prije krize, koji se temeljio na potrošnji financiranoj zaduživanjem i javnim ulaganjima, naglo su pale bruto investicije u fiksni kapital. Rast se od početka oporavka temelji prvenstveno na potrošnji i izvozu, uz nisku razinu ulaganja zbog visokog preostalog duga u privatnom i javnom sektoru. Realne bruto investicije u fiksni kapital 2018. i dalje su bile gotovo 20 % manje od najviše razine zabilježene u 2008. Međutim, povlačenje sredstava iz fondova EU-a od pristupanja Hrvatske EU-u 2013. potaknulo je ulaganja. Očekuje se da će povlačenje sredstava u sljedeće dvije godine dosegnuti vrhunac kako sve više projekata bude ulazilo u fazu provedbe. Očekuje se da će ulaganja u 2020. i 2021. više doprinijeti rastu.

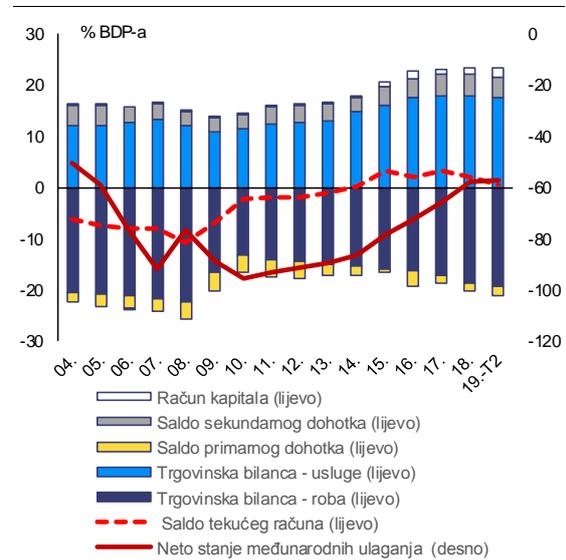
Vanjski položaj

Zbog nepovoljne trgovinske bilance očekuje se smanjenje suficita tekućeg računa. Nakon što je suficit tekućeg računa 2017. dosegnuo vrhunac od 3,3 % BDP-a, počeo se smanjivati zbog pogoršanja trgovinske bilance. Trgovinska bilanca postala je 2018. negativna jer je snažna domaća potražnja potaknula povećanje uvoza. Zbog toga je suficit tekućeg računa pao na 1,9 % BDP-a. Međutim, nakon korekcije za cikličke učinke, suficit tekućeg računa iznosio je 3,1 % BDP-a. Čini se da je razdoblje u kojem je Hrvatska znatno povećala svoj udio na izvoznom tržištu završilo 2018. Očekuje se da će 2019. biti negativna zbog usporavanja gospodarstva najvećih trgovinskih partnera Hrvatske. Izvoz u srednjoeuropske i istočnoeuropske države članice neprekidno se povećava od 2012. i predviđa se da će potaknuti daljnje povećanje izvoza. Općenito se predviđa da će se saldo tekućeg računa zbog očekivanog dodatnog pogoršanja trgovinske bilance u 2020. i 2021. nastaviti smanjivati.

Hrvatska je od 2010. znatno smanjila svoje vanjske neravnoteže zahvaljujući stalnom suficitu tekućeg računa. Neto stanje međunarodnih ulaganja iznosilo je -57,9 % BDP-a

na kraju 2018., što je poboljšanje od 7,8 postotnih bodova u odnosu na 2017. i otprilike 42 postotna boda više od najniže zabilježene razine. Do rujna 2019. dodatno se povećalo na -49,7 % zahvaljujući posebno velikom suficitu tekućeg računa u trećem tromjesečju 2019. Bruto vanjski dug pao je u 2018. za 6,2 postotna boda na 83 % BDP-a, uglavnom zbog razduživanja države i poduzeća. Očekuje se daljnje smanjenje vanjskih neravnoteža, potaknuto ponajprije rastom BDP-a.

Grafikon 1.3.: Stanje tekućeg računa i neto stanje međunarodnih ulaganja

Izvor: Eurostat

Inflacija i kamatne stope

Ukupna inflacija smanjila se u 2019., unatoč rastu raspoloživog dohotka i ubravanju gospodarske aktivnosti. Inflacija mjerena harmoniziranim indeksom potrošačkih cijena pala je u 2019. na 0,8 % zbog cjelogodišnjeg učinka smanjenja stope PDV-a za neke neprerađene prehrambene proizvode za 12 postotnih bodova. U usporedbi s 2018. usporena je inflacija cijena energije, što je dovelo do niže inflacije proizvođačkih cijena u 2019. Očekuje se da će inflacija porasti, ali da će općenito ostati umjerena, te da će u 2020. iznositi 1,5 %, a u 2021. 1,7 %. Predviđa se da će temeljna inflacija, koja je u 2019. ostala stabilna, porasti na 1,8 % u 2020. i 2021. Niska ili negativna inflacija cijena energije i, u manjoj mjeri, novo smanjenje PDV-a za 12 postotnih bodova na hranu koja se poslužuje u

restoranima vjerojatno će ograničiti povećanje cijena tijekom razdoblja predviđanja.

Kamatne stope smanjile su se zbog snažne konkurencije u bankarskom sektoru i poboljšanja profila rizičnosti Hrvatske. Uvjeti kreditiranja za nove kredite kućanstvima i nefinancijskim društvima i dalje se ublažavaju za sve valute, namjene i rokove dospelja. Stoga se neto kamatne marže banaka dodatno snižavaju, a kamatne stope na depozite već su blizu nule. S obzirom na visoku likvidnost bankarskog sektora, umjerenu potražnju privatnog sektora za kreditima i aktivno smanjivanje duga države, kamatne stope vjerojatno će i dalje padati. Stabilan rast i razborita fiskalna politika doprinose dodatnom smanjenju premije rizika za Hrvatsku. Razlika između prinosa na dug hrvatske države i prinosa na njemačke obveznice pala je u listopadu 2019. na 94 bazna boda, znatno ispod većine usporedivih gospodarstava i blizu prosjeka EU-a od 82 bazna boda.

Zaduženost privatnog sektora

Ukupna se zaduženost privatnog sektora smanjila unatoč umjerenom rastu zaduživanja. U prva tri tromjesečja 2019. konsolidirani dug korporativnog sektora iznosio je 34,3 % BDP-a i kućanstava 58,4 % BDP-a, što je oko 8, odnosno 24 postotna boda manje od najviših razina zabilježenih 2010. Tome je doprinio rast nominalnog BDP-a i lagani porast tečaja kune. Ubrzalo se zaduživanje kućanstava zbog povećanja potrošačkog kreditiranja. Korporativni sektor i dalje se razdužuje, iako se zamjetno povećalo novo zaduživanje za potrebe ulaganja. Zaduhivanje kućanstava vjerojatno će i dalje rasti s obzirom na to da je povjerenje potrošača i dalje visoko, a zbog pozitivnih kretanja na tržištu rada povećava se i raspoloživi dohodak građana. Kreditiranje poduzeća trebalo bi ostati nisko s obzirom na visoku razinu zaduženosti i udio loših kredita poduzeća.

Javne financije

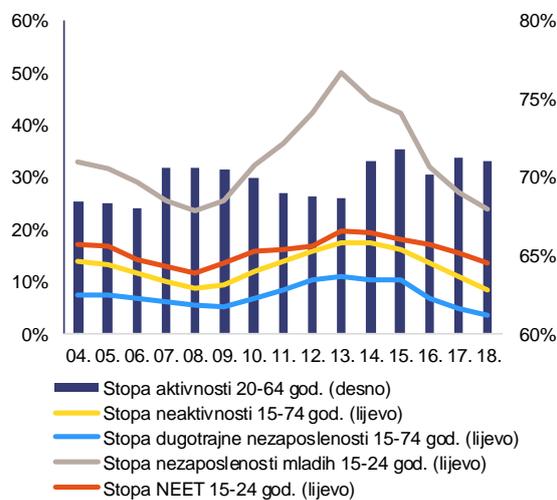
Saldo opće države i dalje je u suficitu. Nakon prvog zabilježenog suficita u 2017., saldo opće države donekle se pogoršao 2018., ali je i dalje pozitivan na 0,3 % BDP-a. Pogoršanje je uglavnom posljedica kratkotrajnog učinka aktivacije državnih jamstava brodogradilištima

Uljanik i 3. Maj. Kao i prethodne tri godine, Hrvatska je ostvarila dodatne uštede na kamatama. Velik dio duga refinanciran je po mnogo nižim stopama, dok je rast prihoda, unatoč smanjenju poreza, i dalje veći od rasta BDP-a. Pogoršanje strukturnog salda bilo je izraženije (1 % BDP-a) u kontekstu daljnjeg rasta gospodarstva nakon što je proizvodni jaz zatvoren. Očekuje se da će se suficit opće države u 2019. dodatno smanjiti na 0,1 % BDP-a zbog rasta rashoda (uglavnom zbog plaća u javnom sektoru) i ograničenja rasta prihoda zbog smanjenja poreznih i socijalnih doprinosa. Predviđa se da će državni dug u 2019. iznositi 71,2 % BDP-a te da će zbog povećanja BDP-a i neznatnih suficita u 2021. iznositi 64,4 % BDP-a.

Tržište rada

Iako se uvjeti na tržištu rada i dalje poboljšavaju, razina zaposlenosti i dalje je niska. Nakon što je 2013. dosegla vrhunac, stopa nezaposlenosti neprestano se smanjuje zbog povećane zaposlenosti i znatnog iseljavanja. Stopa nezaposlenosti u 2018. pala je na 8,4 %, što je najniža zabilježena razina. Međutim, stope zaposlenosti i sudjelovanja na tržištu rada i dalje su niske, znatno ispod prosjeka EU-a. Neke skupine radnika, kao što su niskokvalificirani, stariji i radnici s invaliditetom, i dalje su posebno ranjive. Očekuje se da će se stopa aktivnosti postupno povećavati u 2020. i 2021. s obzirom na to da se poboljšanjem rezultata tržišta rada smanjuju stope neaktivnosti. Unatoč relativno visokoj stopi nezaposlenosti, manjak radne snage u nekim je sektorima sve izraženiji.

Grafikon 1.4.: Kretanja na tržištu rada

Izvor: Eurostat

Plaće i dalje rastu u kontekstu niske inflacije. Kretanja plaća i dalje je teško tumačiti zbog velikih razlika u podacima dostavljenih iz različitih izvora. Nacionalni računi pokazuju da se nominalna plaća po zaposlenome povećala za 1,9 % u 2018., dok administrativni podaci pokazuju da je prosječna bruto plaća u istoj godini porasla za 4,9 % (u prvih devet mjeseci 2019. 3,5 % u odnosu na prethodnu godinu). Očekuje se da će se nominalna plaća po zaposlenome u razdoblju 2019. – 2021. u prosjeku povećati za 3 %. Realna plaća po zaposlenome povećala se za 0,3 % u 2018. i očekuje se da će porasti za 1,7 % u 2019. i 2,5 % u 2020., prije usporevanja na 1,1 % u 2021., što se temelji na snažnoj potražnji za radnom snagom, rastu plaća u javnom sektoru ⁽⁴⁾ i povećanju minimalne plaće u 2020.

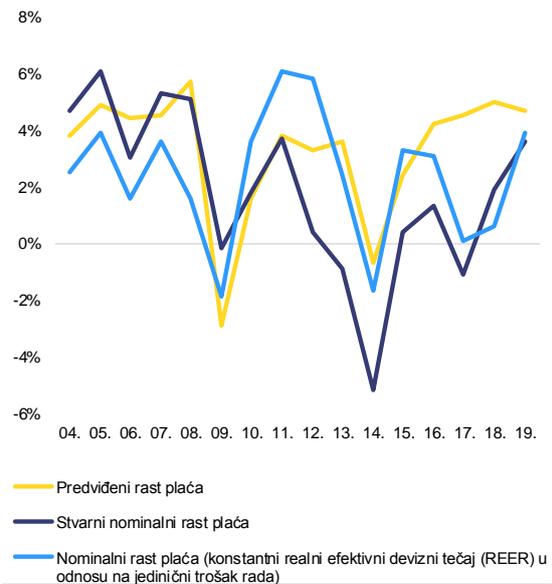
Unatoč sve višim plaćama, Hrvatska je uglavnom zadržala svoju troškovnu konkurentnost. Rast plaća utvrđen na temelju administrativnih podataka u skladu je s temeljnim ekonomskim pokazateljima ⁽⁵⁾. Međutim, rast plaća u 2018. premašio je stopu koja je primjerena

⁽⁴⁾ Plaće za sve javne i državne službenike porasle su u 2020. za 6,12 %, u tri navrata po 2 %

⁽⁵⁾ Riječ je o referentnoj vrijednosti za rast plaća koja je u skladu s unutarnjim i vanjskim uvjetima na tržištu rada. Izračunava se kao predviđeni rast plaća na temelju promjena produktivnosti rada, cijena i stope nezaposlenosti te je usklađena sa stalnom realnom efektivnom tečajnom stopom prilagođenom za jedinične troškove rada (vidjeti Razvoj tržišta rada i plaća u Europi, 2019.; Europska Komisija (2015.): „Benchmarks for the assessment of wage developments: Spring 2015.”)

očuvanju troškovne konkurentnosti Hrvatske, iako su realne plaće porasle manje od produktivnosti rada.

Grafikon 1.5.: Rast nominalne plaće: stvarni i predviđeni rast u skladu s temeljnim ekonomskim pokazateljima

Izvor: Eurostat, Komisijini izračuni

Socijalna kretanja

Udio osoba izloženih riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti približava se prosjeku EU-a. Oporavak tržišta rada nakon produljene recesije pridonio je izlasku iz siromaštva i smanjenju socijalne isključenosti mnogih građana. Osobe isključene s tržišta rada, niskokvalificirane osobe, starije osobe i osobe s invaliditetom i dalje su najizloženije riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti. Dodatno se smanjilo i siromaštvo zaposlenih, koje je već ispod prosjeka EU-a. Dohodovna nejednakost, izmjerena kvartilnim omjerom dohotka S80/S20, bila je u 2018. tek neznatno ispod prosjeka EU-a, iako je sustav poreza na dohodak od rada u Hrvatskoj jedan od najmanje progresivnih u EU-u, što se utvrđuje usporedbom razlike u razinama poreza između osoba s visokim dohotkom i osoba s niskim dohotkom ⁽⁶⁾. Rodna neravnopravnost u Hrvatskoj

⁽⁶⁾ Razlika između poreznog klina na visoku plaću (167 % prosječne plaće) i na nisku plaću (50 % prosječne plaće) za različite sastave obitelji. Porezni klin uključuje porez na dohodak, doprinose za socijalno osiguranje, obiteljske naknade i davanja (Europska komisija 2020c).

među najvišima je u Europi (Europski institut za jednakost spolova, 2019.).

Potencijalni rast

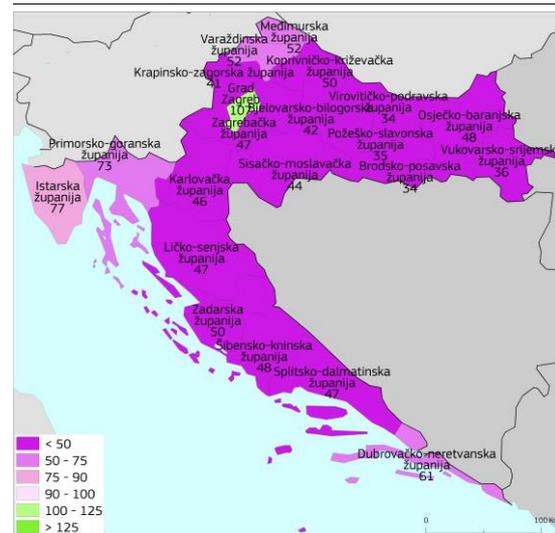
Potencijal rasta Hrvatske se povećava, ali je i dalje nedovoljan da se postigne znatna gospodarska konvergencija. Prema procjenama potencijalni rast postupno se povećava od 2010., ali je i dalje nizak u usporedbi s onim u usporedivim državama članicama. Nakon što je 10 godina bio kočnica rastu, učinak rada na potencijalni rast postao je 2019. pozitivan jer se popravila stopa zaposlenosti, a stopa aktivnosti neznatno poboljšala. Unatoč tome, sudjelovanje na tržištu rada u Hrvatskoj i dalje je kronično nisko. Zajedno s negativnim demografskim kretanjima ta je činjenica kočnica potencijalnom rastu. Akumulacija kapitala u skladu je s usporedivim gospodarstvima, ali je i dalje opterećena relativno visokim razinama korporativnog duga. Ukupna faktorska produktivnost znatno zaostaje za usporedivim gospodarstvima zbog niske alokativne učinkovitosti, slabe učinkovitosti tržišta robe i usluga, nedovoljnog tržišnog natjecanja u mrežnim industrijama i slabosti u upravljanju javnim sektorom. Iako se predviđa da će se potencijalni rast Hrvatske u 2020. i 2021. povećavati, vjerojatno će ostati skroman za jedno sustižuće gospodarstvo, u prosjeku 2,5 % u razdoblju 2019. – 2021., što je jedna od najnižih stopa među usporedivim gospodarstvima.

Regionalne razlike

U Hrvatskoj je izražena regionalna podjela. Postoje velike razlike u razini BDP-a među županijama, a posebno između glavnog grada i ostatka zemlje. Zagreb je 2016. ostvarivao 34 % hrvatskog BDP-a, iako u njemu živi samo 19 % stanovnika Hrvatske. Većina stanovništva (65 %) živjela je u područjima na kojima je BDP po stanovniku bio ispod 55 % prosjeka EU-a (2016.). S druge strane, BDP po stanovniku u Zagrebu iznosio je 107 % prosjeka EU-a, a u četiri županije u istočnoj Hrvatskoj tek 34 – 36 % prosjeka EU-a. U tim se razlikama odražavaju vrlo različiti rezultati tržišta rada. Stopa nezaposlenosti kretala se 2018. u rasponu od 4,7 % u Zagrebu do 24,3 % u Sisačko-moslavačkoj županiji. Postoji i visoka korelacija između rezultata tržišta rada i demografskih promjena. Iako se broj stanovnika u zemlji smanjuje od 2010., siromašnije regije,

posebno u istočnoj Hrvatskoj, izložene su mnogo većem nazadovanju koje je potaknuto iseljavanjem i starenjem stanovništva (vidjeti odjeljak 4.3.).

Grafikon 1.6.: BDP po stanovniku izražen standardom kupovne moći kao udio prosjeka EU-a (EU = 100) po županijama u 2016.

Izvor: Eurostat

Statistika

Hrvatska nastoji poboljšati dosljednost, potpunost i pravovremenost svojih statistika, no i dalje postoje veliki nedostaci. Konkretno, poduzimaju se mjere za jačanje institucionalnih i metodoloških kapaciteta za prikupljanje, izradu i diseminaciju statističkih podataka. Državni zavod za statistiku Hrvatske objavio je 21. listopada 2019. djelomično revidirane godišnje nacionalne račune za razdoblje 1995. – 2017., u kojima je poboljšana dosljednost među različitim područjima agregiranih podataka. Podaci o računima nefinancijskog sektora još nisu objavljeni.

Ciljevi održivog razvoja

U posljednjih pet godina Hrvatska je ostvarila dobre rezultate u većini područja obuhvaćenih UN-ovim ciljevima održivog razvoja. Znatna napredak postignut je u ostvarenju 8. cilja održivog razvoja (Pristojna radna mjesta i gospodarski rast) te se niz potpokazatelja približio prosjeku EU-a. Hrvatska je bila uspješna i u smanjenju siromaštva (1. cilj održivog razvoja) jer je postotak stanovništva izloženog riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti bitno smanjen. Međutim,

kako je navedeno u odjeljku 4.3., Hrvatska je prema nizu pokazatelja tržišta rada i socijalnih pokazatelja ispod prosjeka EU-a. Umjeren napredak postignut je u područjima kao što su zdravlje i kvaliteta života (3. cilj održivog razvoja), kvalitetno obrazovanje (4. cilj održivog razvoja), čista energija po pristupačnoj cijeni (7. cilj održivog razvoja) te industrija, inovacije i infrastruktura (9. cilj održivog razvoja). Područja u kojima Hrvatska nije ostvarila napredak uključuju mir, pravdu i snažne institucije (16. cilj održivog razvoja), u kojima i dalje nema pomaka u odnosu na niz potpokazatelja. Unatoč dobrim rezultatima koje je ostvarila u područjima kao što su razlike u plaćama i u zaposlenosti žena i muškaraca u odnosu na prosjek EU-a, Hrvatska sve više zaostaje u odnosu na 5. cilj održivog razvoja (Rodna ravnopravnost).

Tablica 1.1.: Glavni gospodarski i financijski pokazatelji – Hrvatska

	2004-07	2008-12	2013-16	2017	2018	2019	2020	2021
Realni BPD (godišnja promjena)	4,7	-2,0	1,3	3,1	2,7	3,0	2,6	2,3
Potencijalni rast (godišnja promjena)	3,0	0,1	0,7	1,3	1,7	2,1	2,5	2,8
Privatna potrošnja (godišnja promjena)	3,9	-1,8	-0,1	3,1	3,2	.	.	.
Javna potrošnja (godišnja promjena)	4,5	0,0	0,3	2,2	1,3	.	.	.
Bruto investicije u fiksni kapital (godišnja promjena)	6,6	-5,7	2,2	5,1	4,1	.	.	.
Izvoz robe i usluga (godišnja promjena)	6,2	-1,7	6,8	6,8	3,7	.	.	.
Uvoz robe i usluga (godišnja promjena)	6,2	-4,3	5,6	8,4	7,5	.	.	.
Doprinosu rastu BDP-a:								
Domaća potražnja (godišnja promjena)	5,0	-2,5	0,4	3,3	3,0	.	.	.
Zalihe (godišnja promjena)	0,3	-0,7	0,4	0,5	1,6	.	.	.
Neto izvoz (godišnja promjena)	-0,6	1,1	0,5	-0,6	-1,8	.	.	.
Doprinosu rastu potencijalnog BDP-a:								
Ukupni rad (u satima) (godišnja promjena)	0,5	-0,5	-0,6	-0,5	-0,2	0,1	0,4	0,7
Akumulacija kapitala (godišnja promjena)	1,9	1,1	0,6	0,7	0,8	1,0	1,1	1,3
Ukupna faktorska produktivnost (godišnja promjena)	0,6	-0,6	0,7	1,1	1,1	1,0	0,9	0,9
Jaz outputa	3,4	-0,4	-3,5	0,3	1,2	2,0	2,2	1,9
Stopa nezaposlenosti	12,1	11,8	16,0	11,0	8,4	6,9	5,8	4,9
Deflator BDP-a (godišnja osnova)	3,7	2,5	0,2	1,2	1,8	1,9	2,4	2,5
Harmonizirani indeks potrošačkih cijena (HIPC, godišnja osnova)	2,8	2,9	0,4	1,3	1,6	0,8	1,5	1,7
Nominalna plaća po zaposleniku (godišnja osnova)	4,7	2,0	-1,3	0,2	2,2	2,6	2,5	2,2
Produktivnost rada (realna, broj zaposlenih, godišnja osnova)	2,6	0,0	0,9	0,9	0,8	.	.	.
Jedinični troškovi rada (JTR, cijelo gospodarstvo, godišnja osnova)	2,0	2,0	-2,2	-0,7	1,4	1,0	1,0	0,8
Realni jedinični troškovi rada (godišnja osnova)	-1,6	-0,5	-2,5	-1,9	-0,4	-0,9	-1,4	-1,6
Realni efektivni i devizni tečaj (JTR, godišnja osnova)	1,6	-1,0	-3,1	-0,1	0,9	-2,1	-1,6	-1,0
Realni efektivni i devizni tečaj (HIPC, godišnja osnova)	0,8	-0,7	0,3	0,6	2,5	-1,5	-1,1	-0,6
Stopa štednje kućanstava (neto štednja kao postotak neto raspoloživog dohotka)	.	6,0
Kreditni tok privatnog sektora, konsolidirano (% BDP-a)	14,8	3,6	-0,6	1,5	2,3	.	.	.
Dug privatnog sektora, konsolidiran (% BDP-a)	86,7	118,6	112,6	97,8	93,9	.	.	.
od čega dug kućanstava, konsolidirano (% BDP-a)	32,5	40,7	38,5	34,1	34,1	.	.	.
od čega dug nefinancijskih poduzeća, konsolidirano (% BDP-a)	54,2	77,8	74,1	63,7	59,9	.	.	.
Bruto neprihodujući dug (% ukupnih dužničkih instrumenata i ukupnih kredita i predujmova) (2)	.	.	11,8	8,4	7,0	.	.	.
Poduzeća, neto kreditiranje (+) ili neto zaduživanje (-) (% BDP-a)	.	-1,0
Poduzeća, suficit bruto poslovanja (% BDP-a)	.	19,3
Kućanstva, neto kreditiranje (+) ili neto zaduživanje (-) (% BDP-a)	.	3,5
Deflacirani indeks cijena stambenih nekretnina (godišnja promjena)	9,8	-4,9	-2,6	2,9	4,6	.	.	.
Ulaganja u stambene nekretnine (% BDP-a)
Saldo tekućeg računa (% BDP-a), platna bilanca	-7,3	-4,7	1,1	3,3	1,9	1,6	0,7	0,3
Trgovinska bilanca (% BDP-a), platna bilanca	-8,6	-4,2	-0,3	0,6	-0,8	.	.	.
Uvjeti za razmjenu robe i usluga (godišnja promjena)	1,4	0,6	0,5	0,3	0,7	0,7	1,1	1,2
Saldo kapitalnog računa (% BDP-a)	0,0	0,1	0,7	1,1	1,4	.	.	.
Neto stanje međunarodnih ulaganja (% BDP-a)	-69,5	-89,3	-81,8	-65,6	-57,9	.	.	.
Neto stanje međunarodnih ulaganja isključujući instrumente bez rizika (% BDP-a) (1)	-32,4	-49,3	-40,2	-19,4	-13,7	.	.	.
Stanje međunarodnih ulaganja isključujući instrumente bez rizika (% BDP-a) (1)	74,8	94,0	94,1	75,8	70,7	.	.	.
Izvojni rezultati u usporedbi s naprednim gospodarstvima (% promjena tijekom 5 godina)	30,7	-3,4	-7,3	19,8	20,5	.	.	.
Udjel na izvoznom tržištu, roba i usluge (godišnja promjena)	-0,1	-5,8	4,7	2,5	1,6	1,9	-0,4	-0,9
Neto priljevi izravnih stranih ulaganja (% BDP-a)	-4,7	-2,9	-2,0	-2,3	-1,4	.	.	.
Saldo opće države (% BDP-a)	-3,5	-5,7	-3,8	0,8	0,3	0,1	0,0	0,0
Strukturni proračunski saldo (% BDP-a)	.	.	-2,3	0,7	-0,3	-0,8	-1,0	-0,8
Bruto dug opće države (% BDP-a)	39,5	56,0	82,8	78,0	74,8	71,2	67,7	64,4
Udio poreza u BDP-u (%) (3)	36,7	36,0	37,0	37,8	38,6	38,6	37,9	37,5
Porezna stopa za samca koji zarađuje prosječnu plaću (%) (4)	.	.	29,2	28,8	29,5	.	.	.
Porezna stopa za samca koji zarađuje 50% prosječne plaće (%) (4)	.	.	21,9	20,0	20,0	.	.	.

(1) Neto stanje međunarodnih ulaganja, osim izravnih ulaganja i portfeljnih vlasničkih ulaganja.

(2) Domaće bankarske grupacije i samostalne banke, društva kćeri i podružnice u stranom vlasništvu u EU-u i izvan EU-a.

(3) Udio poreza u BDP-u uključuje impufirane socijalne doprinose i stoga se razlikuje od udjela poreza u BDP-u koji se koristi u odjeljku o oporezivanju.

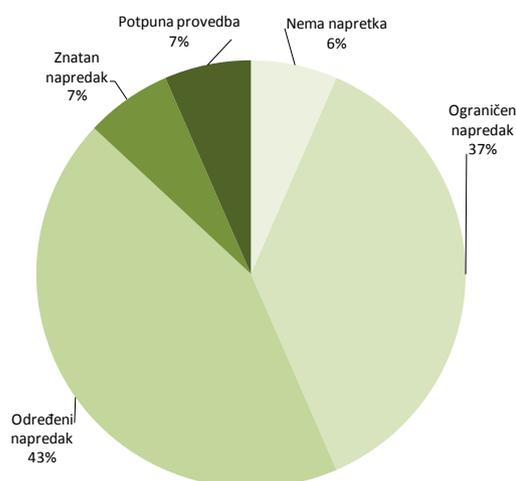
(4) Definira se kao porez na bruto dohodak uvećan za doprinose za socijalno osiguranje zaposlenika, umanjen za univerzalne novčane naknade, izražen u postotku ukupnog bruto dohotka.

Izvor: Podaci Eurostata i ESB-a od 9. siječnja 2020., ako su dostupni; Podaci Europske komisije o prognozama (Jesenska prognoza 2019.)

2. NAPREDAK OSTVAREN U PROVEDBI PREPORUKA ZA HRVATSKU

Od uvođenja postupka europskog semestra 2014. Hrvatska je za 57 % svih preporuka koje su joj upućene ostvarila barem „određeni napredak”⁽⁷⁾. Za preostalih 43 % preporuka ostvaren je „ograničen” napredak ili „nema napretka” (grafikon 2.1.). Programi reformi provode se neujednačenim ritmom u različitim područjima politika. Najveći napredak ostvaren je u području fiskalne politike i tržišta rada. Odustalo se od nekih elemenata prethodnih mirovinskih reformi.

Grafikon 2.1.: Opća ocjena provedbe preporuka upućenih Hrvatskoj u razdoblju 2014. – 2019. do danas

(1) Ukupna ocjena preporuka koje se odnose na fiskalnu politiku ne uključuje usklađenost s Paktom o stabilnosti i rastu. (2) U višegodišnjoj ocjeni provedbe preporuka upućenih Hrvatskoj uzima se u obzir provedba u razdoblju od donošenja prvih preporuka upućenih Hrvatskoj do izrade Izvješća za Hrvatsku za 2020.

Izvor: Europska komisija

Hrvatska provodi odgovornu fiskalnu politiku, ali u njezinu fiskalnom okviru i dalje postoje nedostaci. Nakon što je 2016. pravodobno ispravila svoj prekomjerni deficit (što joj je omogućilo izlazak iz postupka u slučaju prekomjernog deficita u lipnju 2017.), Hrvatska je nastavila provoditi razboritu fiskalnu politiku. Unatoč određenom pogoršanju u 2018. i 2019., strukturni saldo Hrvatske neprestano je od 2016. iznad njezina srednjoročnog cilja. Kad je riječ o fiskalno-strukturnim reformama, Povjerenstvo za

⁽⁷⁾ Za procjenu drugih prethodno provedenih reformi vidjeti posebno odjeljak 4.

fiskalnu politiku još nije započelo s radom u skladu s novim Zakonom o fiskalnoj odgovornosti. Još nije donesen novi Zakon o proračunu kojim bi se trebao poboljšati proračunski okvir na razini središnje države i tijela lokalne samouprave te bolje urediti sustav državnih jamstava.

Hrvatska je poduzela mjere za bolje funkcioniranje tržišta rada i reformu obrazovnog sustava. Provedba dviju uzastopnih reformi u 2013. i 2014. omogućila je primjenu ugovora na određeno vrijeme i fleksibilnih vrsta rada (rad na daljinu, rad u nepunom radnom vremenu, sezonski rad i rad preko agencije) i jednostavniji postupak otkaza stalnih ugovora o radu. U 2015. usklađena je procjena invaliditeta i njezina je provedba povjerena novoosnovanom jedinstvenom tijelu vještačenja. Vlada još nije donijela dugo očekivani propis o plaćama državnih službenika i namještenika. U 2019. započela je u svim školama postupna provedba kurikularne reforme, a mjere aktivne politike tržišta rada preusmjerene su kako bi postale učinkovitije.

Poduzete su mjere za poboljšanje poslovnog okruženja, pravosudnog sustava i otpornosti financijskog sektora. Napori za smanjenje administrativnog opterećenja i poboljšanje konkurentnosti u sektoru usluga donose rezultate, a u tijeku je revizija parafiskalnih nameta. Donesenim mjerama poboljšava se upravljanje poduzećima u državnom vlasništvu, a Hrvatska poduzima mjere za smanjenje udjela državnog vlasništva u poduzećima. Smanjenje broja neriješenih i rješavanje starijih sudskih predmeta otežano je zbog priljeva novih predmeta, iako mjere za poboljšanje učinkovitosti pravosudnog sustava donose rezultate. Postupci u slučaju nesolventnosti temeljito su revidirani i razmotreni su nedostaci koji su u bankarskom sektoru utvrđeni nakon sveobuhvatne provjere portfelja 2014. Provedena je revizija kvalitete imovine Hrvatske banke za obnovu i razvitak i utvrđena su područja za poboljšanja, što je u nekim aspektima već i učinjeno.

Sporo napreduju reforme javne uprave, socijalnih naknada i sustava zdravstvene skrbi. Mjere za usklađivanje propisa o državnim agencijama napreduju, ali cjelokupni proces

modernizacije javne uprave zahtijeva daljnje političko djelovanje. Ograničenost administrativnih kapaciteta i složenost procesa ometaju učinkovitiju provedbu projekata koje sufinancira EU. Učinak mjera za poboljšanje socijalnih naknada i podmirenje dospjelih obveza u sustavu zdravstvene skrbi i dalje je ograničen.

Ukinuti su ključni elementi reforme mirovinskog sustava. Sabor je u prosincu 2018. donio važan paket mjera mirovinske reforme, koje su stupile na snagu 2019. Međutim, elementi reforme koji se odnose na povećanje dobi za umirovljenje naknadno su ukinuti u odgovoru na zahtjeve sindikata.

Hrvatska je ostvarila ograničen⁽⁸⁾ napredak u provedbi preporuka iz 2019. (vidjeti tablicu 2.1.). Ostvaren je određeni napredak u području kurikularne reforme općeobrazovnih predmeta i upravljanju državnim agencijama. Određeni napredak ostvaren je i novim paketom mjera aktivne politike tržišta rada. Hrvatska je u 2019. sklopila nekoliko sporazuma o ključnim projektima u željezničkom sektoru i time ostvarila određeni napredak u području održivog prometa. Smanjenjem broja neriješenih predmeta u trgovačkim sporovima i širom upotrebom elektroničke komunikacije u sudskim postupcima ostvaren je određeni napredak u tom području. Proveden je niz mjera kojima je svrha olakšati pretjerane administrativne obveze i liberalizirati usluge, što je dovelo do određenog poboljšanja poslovnog okruženja. Ograničeni napredak ostvaren je u drugim područjima, kao što su jačanje proračunskog okvira, unaprjeđenje sustava socijalne zaštite, revidiranje sustava određivanja plaća, preusmjeravanje investicijske politike, poboljšanje korporativnog upravljanja, sve značajnija prodaja dionica i udjela u državnim poduzećima te sprečavanje i sankcioniranje korupcije.

Na zahtjev države članice Europska komisija putem Programa potpore strukturnim reformama može pružiti prilagođenu tehničku pomoć za osmišljavanje i provedbu reformi za poticanje rasta. Komisija od 2016. pruža potporu Hrvatskoj za više od 50 projekata. Tijekom 2019.

dovršeno je nekoliko projekata. Na primjer, Komisija je podržala prikupljanje, razvrstavanje i analizu podataka o lokalnim socijalnim naknadama s poboljšanim zahtjevima za izvješćivanje. Pružila je i potporu projektu za pojednostavnjenje registracije privatnih poduzeća putem internetske platforme START, koja je pokrenuta u studenome 2019. U 2019. započeo je rad na poboljšanju proračunskog postupka te je izrađen okvir za procjenu uspješnosti javnih politika i doprinos boljem strateškom planiranju. Pružit će se i potpora za poboljšanje financijskog nadzora.

⁽⁸⁾ Podaci o razini napretka i provedenim mjerama u skladu s mišljenjem o politici za svako potpodručje obuhvaćeno preporukom prikazani su u tablici u Prilogu A.

Tablica 2.1.: **Ocjena provedbe preporuka za Hrvatsku iz 2019.**

Preuzete obveze	Sažetak ocjene
Preporuka 1.: <i>Ojačati proračunski okvir i praćenje potencijalnih obveza na središnjoj i lokalnoj razini. Smanjiti teritorijalnu rascjepkanost javne uprave i pojednostavniti funkcionalnu raspodjelu nadležnosti. (relevantno za PMN)</i>	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u provedbi preporuke 1. <ul style="list-style-type: none"> • Ograničeni napredak u jačanju proračunskog okvira. • Određeni napredak u reformi javne uprave.
Preporuka 2.: <i>Provesti reformu sustava obrazovanja i poboljšati pristup obrazovanju i osposobljavanju na svim razinama te njihovu kvalitetu i relevantnost za tržište rada. Konsolidirati socijalne naknade i poboljšati njihov učinak na smanjenje siromaštva. Osnajiti mjere i institucije tržišta rada i poboljšati njihovu suradnju sa socijalnim službama. U suradnji sa socijalnim partnerima uvesti usklađene okvire za određivanje plaća u javnoj upravi i javnim službama. (relevantno za PMN)</i>	Hrvatska je ostvarila određeni napredak u provedbi preporuke 2.: <ul style="list-style-type: none"> • Određeni napredak u provedbi reforme sustava obrazovanja • Ograničeni napredak u konsolidaciji socijalnih naknada. • Određeni napredak u jačanju mjera tržišta rada • Ograničeni napredak u usklađivanju okvira za određivanje plaća u javnom sektoru
Preporuka 3.: <i>Usmjeriti investicijsku politiku na istraživanje i inovacije, održivi gradski i željeznički promet, energetska učinkovitost, obnovljive izvore energije i okolišnu infrastrukturu, vodeći računa o regionalnim razlikama. Povećati kapacitete nadležnih tijela za izradu i provedbu javnih projekata i politika. (relevantno za PMN)</i>	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u provedbi preporuke 3. <ul style="list-style-type: none"> • Ograničeni napredak u usmjeravanju ulaganja u istraživanje i inovacije • Određeni napredak u području gradskog i željezničkog prometa • Ograničeni napredak u području energetske i okolišne infrastrukture • Ograničeni napredak u vezi s povećanjem administrativnih kapaciteta potrebnih za izradu i provedbu javnih politika
Preporuka 4.: <i>Poboljšati korporativno upravljanje u poduzećima u državnom vlasništvu i intenzivirati prodaju tih poduzeća i neaktivne imovine. Unaprijediti sprečavanje i sankcioniranje korupcije, osobito na lokalnoj razini. Skratiti trajanje sudskih postupaka i unaprijediti elektroničku komunikaciju na sudovima. Smanjiti najveće parafiskalne namete i pretjeranu regulaciju tržišta proizvoda i usluga. (relevantno za PMN)</i>	Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u provedbi preporuke 4. <ul style="list-style-type: none"> • Ograničeni napredak u upravljanju i prodaji udjela u poduzećima u državnom vlasništvu • Ograničeni napredak u sprečavanju i sankcioniranju korupcije • Ograničeni napredak u skraćivanju sudskih postupaka i unapređenju elektroničke komunikacije na sudovima • Ograničeni napredak u smanjenju parafiskalnih nameta • Određeni napredak u smanjenju pretjerane regulacije tržišta proizvoda i usluga.

(*) U ocjeni preporuke br. 3 ne uzima se u obzir doprinos sredstava iz fondova kohezijske politike EU-a za razdoblje 2021. – 2027.

Suzakonodavci još nisu donijeli regulatorni okvir na kojem se temelji izrada programa za korištenje sredstava iz fondova kohezijske politike EU-a za razdoblje 2021. – 2027., među ostalim i zato što još nije donesen višegodišnji financijski okvir (VFO).
Izvor: Europska komisija

Okvir 2.1.: Fondovi i programi EU-a za rješavanje strukturnih problema i poticanje hrvatskog rasta i konkurentnosti.

Hrvatska je među državama članicama koje ostvaruje najveće koristi od sufinanciranja sredstvima EU-a. Sredstva iz fondova kohezijske politike EU-a ⁽¹⁾ dodijeljena Hrvatskoj iznose 9,9 milijardi EUR u okviru tekućeg višegodišnjeg financijskog okvira, što odgovara iznosu od 2,9 % BDP-a godišnje. Do kraja 2019. taj je iznos u cijelosti dodijeljen za konkretne projekte, a prema izvješćima 2,8 milijardi EUR utrošeno je na odabranim projektima ⁽²⁾⁽³⁾ čija je razina provedbe bila znatno ispod prosjeka EU-a.

Financiranje sredstvima iz kohezijske politike EU-a pridonijelo je harmoničnijem razvoju smanjivanjem gospodarskih, socijalnih i teritorijalnih razlika te osobito rješavanju strukturnih problema u Hrvatskoj. U okviru programa kohezijske politike za Hrvatsku 1,9 milijardi EUR namijenjeno je za pametan rast, 4,0 milijardi EUR za održivi rast i održivi promet te 2,2 milijardi EUR za uključivi rast. Nakon pregleda uspješnosti u 2019. ⁽⁴⁾ 301,3 milijuna EUR stavljeno je na raspolaganje uspješnim prioritetima.

Financiranje sredstvima iz kohezijske politike EU-a pridonosi temeljitoj preobrazbi hrvatskog gospodarstva. Njime se potiče rast i zapošljavanje putem ulaganja, među ostalim u istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije, konkurentnost poduzeća, održivi razvoj (energetika, okoliš i promet), zapošljavanje i mobilnost radne snage. Do 2019. ulaganjima potaknutim sredstvima iz fondova EU-a financijsku potporu već su dobila 933 nova poduzeća i sufinancirano je opremanje 151 škole računalnom opremom radi poboljšanja vještina učenika. U cilju smanjenja emisija stakleničkih plinova ukupno 4 287 kućanstava poboljšalo je svoju energetske učinkovitost te je rekonstruirano ili poboljšano 20 km željezničke pruge radi poticanja modalnog prelaska s cestovnog prometa. Korist od financijskih sredstava za poboljšanje sustava za pročišćavanje otpadnih voda imat će gotovo 1,6 milijuna ljudi. Sredstvima za 1 436 pružatelja usluga primarne zdravstvene skrbi poboljšat će se pristup zdravstvenoj skrbi, posebno u udaljenim i zapostavljenim područjima. Europski socijalni fond usmjeren je na pružanje potpore ženama stvaranjem mogućnosti za osposobljavanje, zapošljavanje i stjecanje vještina za oko 7 000 žena, koje će pružati usluge skrbi za gotovo 30 000 starijih i socijalno ugroženih osoba u njihovim domovima. U okviru tih programa žene stječu dodatno obrazovanje za deficitarna zanimanja u svojim lokalnim zajednicama.

Rješavanju potreba za ulaganjima pridonose i poljoprivredni i ribarstveni fondovi te drugi programi EU-a. U okviru Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) dostupno je ukupno 2,38 milijardi EUR, a u Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo (EFPR) ukupno 344 milijuna EUR (uključujući nacionalno sufinanciranje za oba programa). Hrvatska ima koristi i od drugih programa EU-a, npr. Instrumenta za povezivanje Europe, u kojem je iznos od 430,5 milijuna EUR namijenjen konkretnim projektima za strateške prometne mreže, a u okviru programa Obzor 2020 namijenjeno je 84 milijuna EUR (uključujući financiranje 40 MSP-ova u iznosu od 15,2 milijuna EUR).

Financiranje sredstvima EU-a pridonosi mobiliziranju znatnih privatnih ulaganja. Do kraja 2018. samo u okviru programa sufinanciranih sredstvima iz europskih strukturnih i investicijskih fondova mobilizirano je dodatnih 553 milijuna EUR u obliku kredita, jamstava i vlasničkog kapitala ⁽⁵⁾, što čini 5,6 % svih odlučениh dodijeljenih sredstava u okviru europskih strukturnih i investicijskih fondova.

Iz fondova EU-a već su uložena znatna sredstva za mjere u skladu s ciljevima održivog razvoja. U Hrvatskoj se sredstvima europskih strukturnih i investicijskih fondova sufinancira 13 od 17 ciljeva održivog razvoja i do 95 % rashoda pridonosi ostvarenju tih ciljeva.

⁽¹⁾ Europski fond za regionalni razvoj, Kohezijski fond, Europski socijalni fond, Inicijativa za zapošljavanje mladih, uključujući nacionalno sufinanciranje.

⁽²⁾ Godišnje izvješće o provedbi Operativnog programa Konkurentnost i kohezija za razdoblje 2014. – 2020. (za 2018.)

⁽³⁾ Godišnje izvješće o provedbi Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali za razdoblje 2014. – 2020. (za 2018.)

⁽⁴⁾ Pregled uspješnosti uređen je člankom 22. Uredbe (EU) 1303/2013. Iznos od 5 – 7 % dodijeljenih sredstava stavlja se na raspolaganje uspješnim prioritetnim osim operativnih programa (iznos uključuje i nacionalno sufinanciranje).

⁽⁵⁾ Izvješćivanje država članica o financijskim instrumentima na temelju članka 46. Uredbe 1303/2013, 31.12.2018.

3. SAŽETAK GLAVNIH ZAKLJUČAKA DETALJNOG PREISPITIVANJA NA TEMELJU POSTUPKA ZBOG MAKROEKONOMSKIH NERAVNOTEŽA

U Izvješću o mehanizmu upozoravanja za 2020. (Europska komisija, 2019a) zaključeno je da bi za Hrvatsku trebalo provesti novo detaljno preispitivanje kako bi se ocijenilo jesu li neravnoteže prisutne ili uklonjene. U proljeće 2019. utvrđeno je da Hrvatska bilježi makroekonomske neravnoteže (Europska komisija, 2019b). Utvrđene neravnoteže odnose se na visoke razine javnog, privatnog i vanjskog duga, u kontekstu niskog potencijalnog rasta. Ovo poglavlje sadržava sažetak rezultata analize provedene u kontekstu detaljnog preispitivanja u okviru postupka zbog makroekonomskih neravnoteža, koji su navedeni u određenim odjeljcima ovog izvješća ⁽⁹⁾.

Neravnoteže i njihova ozbiljnost

Javni dug i dalje je visok, ali se brzo smanjuje. Visoka ukupna državna potrošnja i znatan pad prihoda zbog teške i dugotrajne recesije pridonijeli su akumulaciji javnog duga koji je u 2014. dosegnuo vrhunac od 84,7 % BDP-a. Otad su se javne financije poboljšale zahvaljujući ograničenju potrošnje i gospodarskom oporavku kojim su znatno povećani porezni prihodi. Hrvatska je 2017. zabilježila prvi fiskalni suficit i sljedeći u 2018., unatoč realizaciji nepredviđenih obveza s nezanemarivim posljedicama. Ukupni javni dug i dalje je visok i iznosio je 74,8 % BDP-a u 2018. Međutim, djelomično zahvaljujući poboljšanjima u upravljanju javnim dugom, dug se refinancira po rekordno niskim i uglavnom fiksnim stopama s duljim rokovima dospeljeća. Agencije za kreditni rejting Fitch i S & P potvrdile su poboljšanja u području javnih financija i povećale dugoročni kreditni rejting Hrvatske u investicijski razred s pozitivnim i stabilnim izgledima, a poboljšala se i ocjena agencije Moody's, koja smatra da su izgledi Hrvatske pozitivni.

⁽⁹⁾ Analiza relevantna za detaljno preispitivanje nalazi se u: odjeljku 4.1. o državnom dugu, odjeljku 4.2. o dugu privatnog sektora i financijskom sektoru, odjeljku 4.3. o tržištu rada i odjeljku 4.4. o poslovnom okruženju, ulaganjima i upravljanju javnim sektorom. Zvezdica označava da je analiza iz tog odjeljka relevantna za detaljno preispitivanje u okviru postupka zbog makroekonomskih neravnoteža.

Profil duga privatnog sektora i dalje se poboljšava. Procjenjuje se da razina konsolidiranog duga poduzeća u trećem tromjesečju 2019. iznosi 58,4 % BDP-a, a kućanstava 34,3 % BDP-a, što je oko 24, odnosno 8 postotnih bodova ispod vrhunca zabilježenog 2010. Od 2017. razine duga kućanstava i poduzeća pale su ispod odgovarajućih bonitetnih pragova ⁽¹⁰⁾. Međutim, unatoč znatnom smanjenju, obje razine duga i dalje su visoke u usporedbi s pragovima koji se zasnivaju na temeljnim pokazateljima. Korporativni dug i dalje je visok u odnosu na bruto financijsku imovinu ili vlasnički kapital, što upućuje na trajno visoku prezaduženost i rizike solventnosti korporativnog sektora. Profil duga privatnog sektora i dalje se poboljšava. Udio duga izloženog valutnom riziku smanjio se sa 65,7 % u 2018. na 63,1 % u trećem tromjesečju 2019. To smanjenje odražava sve veću sklonost poduzeća i kućanstava zaduživanju u domaćoj valuti i otplati dugova u stranoj valuti. Poduzećima i kućanstvima koristi visoka konkurencija u domaćem bankarskom sektoru, među ostalim i radi refinanciranja kredita po nižim kamatnim stopama i s duljim razdobljima otplate uz fiksne kamatne stope.

Iako se suficit tekućeg računa smanjuje, i dalje pridonosi smanjenju vanjskih neravnoteža. Nakon što je 2017. dosegnuo vrhunac od 3,3 % BDP-a, suficit tekućeg računa smanjio se na 1,9 % BDP-a u 2018. jer je povećanje uvoza robe dovelo do negativne trgovinske bilance. Suficit tekućeg računa povećao se u prva tri tromjesečja 2019. na 2,2 % BDP-a ⁽¹¹⁾ uglavnom zbog rastućih prihoda od turizma. Revidirani podaci o vanjskim obvezama na temelju poboljšane metodologije i standarda, koje je Hrvatska narodna banka objavila u rujnu 2019., pokazuju višu razinu bruto vanjskog duga i niže neto stanje međunarodnih ulaganja.

⁽¹⁰⁾ Referentne vrijednosti koje se zasnivaju na temeljnim pokazateljima izračunane su regresijskim modelom u kojem je glavna funkcija rast kredita i uzimajući u obzir navedenu početnu razinu duga. Bonitetni pragovi predstavljaju prag duga izvan kojeg postoji relativno velika vjerojatnost bankarske krize, čime se smanjuje vjerojatnost propuštenih kriza i lažnih uzbuna. Metodologije su opisane u dokumentu Europske komisije (2017), a ažuriranja metodologije kasnije su izložena u dokumentu Europske komisije (2018a).

⁽¹¹⁾ Pomični prosjeci za četiri tromjesečja

Međutim, vanjske su se neravnoteže nastavile smanjivati u 2018. i u prva tri tromjesečja 2019. Neto stanje međunarodnih ulaganja iznosilo je do rujna 2019. $-49,7\%$ BDP-a, što je gotovo 50 postotnih bodova iznad najniže zabilježene razine, dok je bruto vanjski dug iznosio 81% BDP-a, što je gotovo 40 postotnih bodova manje od najviše zabilježene razine u prvom tromjesečju 2015. Unatoč tome, u usporedbi s bonitetnim referentnim vrijednostima i referentnim vrijednostima zasnovanim na temeljnim pokazateljima (vidjeti odjeljak 4.2.), Hrvatska i dalje ima vrlo visoke vanjske obveze. Njezina neto vanjska pozicija, isključujući instrumente bez rizika neispunjavanja obveza, procijenjena je na samo $-5,6\%$ BDP-a, što je znatno iznad referentnih vrijednosti i upućuje na manje problematičan sastav vanjskih obveza.

Nizak potencijalni rast Hrvatsku i dalje priječi da brže sustigne ostatak EU-a. Nakon što je 2010. dosegnuo najnižu točku, potencijalni rast proizvodnje znatno se povećao i procjenjuje se na $2,1\%$ u 2019. Iako je ta vrijednost viša od prosjeka EU-a, najniža je među usporedivim državama članicama⁽¹²⁾, što upućuje na ograničeni kapacitet Hrvatske za konvergenciju i objašnjava njezino relativno zaostajanje. Učinak rada na potencijalni rast postao je u 2019. pozitivan zbog postupnog rasta zaposlenosti, premda je i dalje među najnižima u odnosu na usporedive države članice. Demografski trendovi i kronično niska stopa aktivnosti kočnica su rastu u narednim godinama. Akumulacija kapitala pozitivno utječe na rast, što je donekle otežano visokim razinama duga korporativnog sektora i složenim poslovnim okruženjem. Učinak ukupne faktorske produktivnosti na potencijalni rast i dalje je nizak za sustižuće gospodarstvo i u odnosu na usporediva gospodarstva. Niska učinkovitost tržišta robe i usluga, nedovoljno tržišno natjecanje u mrežnim industrijama, loše upravljanje u javnom sektoru i sveprisutan utjecaj poduzeća u državnom vlasništvu u gospodarstvu čimbenici su koji i dalje smanjuju rast produktivnosti.

Kretanja, izgledi i odgovori politike

Očekuje se daljnje smanjenje javnog duga. Očekuje se da će u razdoblju 2019. – 2021. ukupni saldo opće države ostati stabilan i da će se približiti ravnoteži. Znatni prihodi i uštede

ostvarene refinanciranjem javnog duga po nižim kamatnim stopama neutralizirani su dogovorenim povećanjima plaća i obvezivanjem vlade na smanjenje poreza 2019. i 2020. Zato će se proračunski saldo u tom razdoblju smanjiti. Javni dug trebao bi se i dalje smanjivati te 2021. dosegnuti $64,4\%$ BDP-a. Novim Zakonom o fiskalnoj odgovornosti uvedena su nova i poboljšana numerička fiskalna pravila te je ojačana uloga i povećano financiranje Povjerenstva za fiskalnu politiku. Međutim, Povjerenstvo bez imenovanog predsjednika još nije u potpunosti funkcionalno. Novi Zakon o proračunu tek treba donijeti.

Premda umjeren, ritam naplate kredita usporava smanjenje ukupnog omjera duga. Rast nominalnog BDP-a i umjereni aprecijacija kune pridonijeli su dodatnom smanjenju, iako sporijim tempom, ukupne zaduženosti privatnog sektora u 2018. i u prva tri tromjesečja 2019. Nastavilo se razduživanje korporativnog sektora dok je neto zaduživanje ostalo na niskoj razini (iako je u 2019. došlo do primjetnog povećanja novih zaduživanja za potrebe ulaganja). Kreditiranje poduzeća vjerojatno će ostati umjereni s obzirom na trajno visoke razine duga i visoke, iako sve niže, razine loših kredita poduzeća ($16,3\%$ u drugom tromjesečju 2019.), osobito u građevinskom sektoru. Povećalo se zaduživanje kućanstava, potaknuto snažnim povjerenjem potrošača i sve većim prihodima, a najveći dio novih kredita čine nenamjenski gotovinski krediti. Kako bi se spriječilo neodrživo gomilanje novog duga kućanstava, Hrvatska narodna banka preporučila je pooštavanje uvjeta bankovnog kreditiranja.

Unatoč smanjenju suficita tekućeg računa, vanjske neravnoteže trebale bi i dalje padati. Zbog očekivanog daljnjeg pogoršanja trgovinske bilance, predviđa se postupno smanjenje suficita tekućeg računa u 2020. i 2021.⁽¹³⁾ Snažna domaća potražnja dovodi do povećanja uvoza, a sve je teže povećati udio izvoza. Iako se smanjuje, saldo tekućeg računa pridonijet će smanjenju vanjskih neravnoteža iznad razine na koju upućuju temeljni pokazatelji, odnosno procijenjene razine od oko $-0,9\%$ BDP-a u 2019. Očekuje se povećanje neto stanja međunarodnih ulaganja na više od -50% BDP-a već u 2020. te poboljšanje u 2021.

⁽¹²⁾ Slovenija, Mađarska, Češka, Slovačka i Poljska.

⁽¹³⁾ Prema Komisijinoj jesenskoj prognozi 2018.

Međutim, i dalje će ostati ispod razina na koje upućuju bonitetne referentne vrijednosti i referentne vrijednosti zasnovane na temeljnim pokazateljima (–40 %, odnosno –24 % BDP-a u 2019.).

Bit će potrebne znatne strukturne reforme kako bi se povećao relativno nizak potencijalni rast Hrvatske. Predviđa se da će potencijalni rast Hrvatske tijekom razdoblja 2019.–2021. biti niži od rasta u usporedivim gospodarstvima. Iako se očekuje da će rast u 2021. iznositi 2,8 %, učinci rasta produktivnosti rada i ukupne faktorske produktivnosti i dalje su relativno niski. Stopa nezaposlenosti već je na najnižoj zabilježenoj razini (procjena za 2019. iznosi 6,9 %), a predviđa se da će u 2021. pasti na 4,9 %. Stoga će za povećanje učinka rada na potencijalni rast trebati povećati trajno nisku stopu aktivnosti u Hrvatskoj. To bi se moglo pokazati sve težim s obzirom na hrvatske demografske izazove, potpuno odustajanje od nedavne mirovinske reforme, kojim je dob za odlazak u mirovinu smanjena na 65 godina i slabu primjenu mjera aktivne politike tržišta rada. Niska alokativna učinkovitost, složeno poslovno okruženje i neučinkovit javni sektor i dalje smanjuju ukupni doprinos produktivnosti potencijalnom rastu. Ukupno gledajući, zbog procikličkih povećanja plaća, smanjenja poreza i povećanja javnih ulaganja, očekuje se dodatno povećanje proizvodnog jaza u 2019. i 2020. prije smanjenja u 2021.

Opća ocjena

Umjereni rast u Hrvatskoj i dalje pridonosi smanjenju neravnoteže duga. Dug kućanstava i poduzeća i dalje je visok, unatoč znatnim poboljšanjima posljednjih nekoliko godina. Smanjenje duga kućanstava usporeno je zbog snažnog oporavka kreditiranja, dok se poduzeća i dalje razdužuju, opterećena velikim udjelom loših kredita. Zahvaljujući visokoj likvidnosti i konkurenciji u bankarskom sektoru kućanstva i poduzeća poboljšavaju svoje profile rizika refinanciranjem svojih starih dugovanja. Javni dug i dalje je visok, iako se u posljednje dvije godine zahvaljujući razboritoj fiskalnoj politici znatno smanjio. Slično tome, vanjske obveze Hrvatske smanjile su se zahvaljujući stalnim suficitima tekućeg računa.

Niski potencijal rasta i dalje priječi Hrvatsku da sustigne ostatak EU-a i trajno ispravi makroekonomske neravnoteže. Unatoč poboljšanjima rezultata tržišta rada, za povećanje doprinosa tržišta rada potencijalnom rastu trebat će povećati niske stope aktivnosti, što će biti teško posebno zbog demografskih izazova s kojima se Hrvatska suočava. Rast produktivnosti i dalje je sputan slabom alokativnom učinkovitosti, složenim poslovnim okruženjem i neučinkovitim javnim sektorom.

Provedba politika nije bila ujednačena i čak se odustalo od reformskih mjera mirovinskog sustava. Napreduju reforme obrazovnog sustava i poslovnog okruženja, a potrebno je uložiti veće napore u reformu javne uprave i upravljanje poduzećima u državnom vlasništvu. Snažna posvećenost Vlade cilju pridruživanja tečajnom mehanizmu ERM II poticaj je reformama u važnim područjima politika. Ukinuti su ključni elementi nedavne mirovinske reforme čiji je cilj bio produljenje radnog vijeka (čak i prije provedbe), a nisu najavljene nikakve vjerodostojne protumjere. Novim Zakonom o mirovinskom osiguranju utvrđena je osnovna dob za umirovljenje s navršениh 65 godina od 2030., što je niže i od planirane dobi za umirovljenje prije odustajanja od reforme.

Tablica 3.1.: Matrica ocjene postupka zbog makroekonomskih neravnoteža

	Ozbilnost problema	Kretanja i izgledi	Odgovor politike
<i>Neravnoteže (neodrživa kretanja, ranjivosti i povezani rizici)</i>			
Javni dug	Omjer državnog duga smanjio se u 2018. na 74,8 % BDP-a, što je i dalje više od referentne vrijednosti od 60 % utvrđene Ugovorom. Analiza održivosti duga, koja još ne uzima u obzir učinak najnovijih mjera u području mirovina, upućuje na nizak rizik u kratkoročnom, srednjoročnom i dugoročnom razdoblju.	Javni dug dosegao je 2014. najvišu vrijednost od 84,7 % BDP-a. U međuvremenu javne financije su se poboljšale zahvaljujući ograničenju potrošnje i jakom cikličkom oporavku na dohodovnoj strani, čemu je pridonio oporavak rasta BDP-a. Agencije za kreditni rejting Fitch i S & P povećale su dugoročni kreditni rejting Hrvatske u investicijski razred s pozitivnim i stabilnim izgledima, a poboljšala se i ocjena agencije Moody's, koja smatra da su izgledi Hrvatske pozitivni. Očekuje se da će se u razdoblju 2019. – 2021. ukupni saldo opće države približiti ravnoteži. Prema Komisijinoj jesenskoj prognozi 2019. omjer duga i BDP-a smanjit će se u 2021. na 64,4 % BDP-a.	Zahvaljujući i poboljšanjima u upravljanju javnim dugom, dospjeli dug se refinancira po rekordno niskim i uglavnom fiksnim stopama. To je rezultiralo znatnim kamatnim uštedama već u 2019., no puni učinak očekuje se u 2020.
Dug sektora kućanstava i korporativnog sektora i financijski sektor	U 2018. konsolidirani dug kućanstava iznosio je 59,9 % BDP-a, a korporativnog sektora 34,1 % BDP-a. Korporativni dug dodatno se smanjio u prvoj polovini 2019. na 58,7 % BDP-a, a dug kućanstava se neznatno povećao na 34,6 % BDP-a. Njihove su razine ispod bonitetnih pragova, ali su i dalje veće od praga zasnovanog na temeljnim pokazateljima. Veliki udjeli duga kućanstava i korporativnog duga izloženi su tečajnom riziku jer je 45 % odnosno 74 % udjela njihova duga denominirano u stranoj valuti (uglavnom u eurima). U drugom tromjesečju 2019. stopa loših kredita u hrvatskom bankarskom sektoru pala je na 6,9 % u odnosu na 8,7 % godinu dana prije i 7,3 % u prethodnom tromjesečju. Ta je stopa i dalje relativno visoka, osobito za poduzeća, i iznosi 16,3 %.	Čini se da se razduživanje u privatnom sektoru usporilo u 2018. i prvoj polovini 2019. Dok se korporativni sektor nastavio razduživati, povećalo se zaduživanje sektora kućanstava potaknuto snažnim povjerenjem potrošača i sve većim prihodima. Bez obzira na to, privatni dug trebao bi se i dalje smanjivati zahvaljujući umjerenom rastu nominalnog BDP-a. I poduzeća i kućanstva sve više se zadužuju u domaćoj valuti i otplaćuju svoje dugove u stranoj valuti. Osim toga, poduzećima i kućanstvima koristi visoka konkurencija u domaćem bankarskom sektoru radi refinanciranja kredita po povoljnijim uvjetima.	HNB je izdao preporuke svim kreditnim institucijama i savjetovala oprez pri odobravanju nenamjenskih gotovinskih kredita zbog snažnog porasta tih kredita u protekle četiri godine. HNB je posebno preporučio da se pri ocjenjivanju kreditne sposobnosti potrošača u obzir uzmu minimalni troškovi života za nestambene kredite s početnim dospijecom od pet ili više godina.
Vanjske obveze i trgovinska uspješnost	Revidirani podaci na temelju poboljšane metodologije i standarda, koje je Hrvatska narodna banka objavila u rujnu 2019., pokazuju višu razinu bruto vanjskog duga i niže neto stanje međunarodnih ulaganja. Međutim, trend smanjivanja vanjskih neravnoteža održao se u 2018. i u prvoj polovini 2019. Neto stanje međunarodnih ulaganja iznosilo je -58 % BDP-a u 2018. što je znatno ispod njegove temeljne razine i bonitetnih	Neto stanje međunarodnih ulaganja poboljšalo se u prvoj polovini 2019. na -57,5 % BDP-a, što je za više od 40 postotnih bodova iznad najniže razine zabilježene u 2010. Predviđa se da će se neto stanje međunarodnih ulaganja, potaknuto rastom BDP-a, poboljšavati usprkos stalnom pogoršavanju salda tekućeg računa. Očekuje se da će se saldo tekućeg računa, nakon najviše	Za jačanje izvoza potrebno je provesti temeljite reforme za rješavanje slabosti u poslovnom okruženju, primjerice visoke troškove poslovanja, sporo sudstvo i slabu javnu upravu.

(nastavak na sljedećoj stranici)

Tablica (nastavak)

	<p>pragova. Međutim, razina inozemnih obveza umanjena za manje rizične financijske instrumente (NENDI) iznosila je u 2018. samo -14 % BDP-a. Saldo tekućeg računa smanjio se u 2018. na 1,9 % BDP-a. Bruto vanjski dug smanjio se do rujna 2018. na 81 % BDP-a.</p>	<p>zabilježene razine od 3,3 % BDP-a u 2017., smanjivati u 2020. i 2021. Hrvatski robni izvoz znatno je slabije rastao u 2018., čime je završeno razdoblje brzog povećanja tržišnih udjela. Očekuje se da će izvoz usluga, kojim dominira sektor turizma, rasti umjerenijim tempom zbog ograničenja kapaciteta u vršnim mjesecima turističke sezone.</p>	
Potencijalni output	<p>Stopa nezaposlenosti smanjila se u 2019. na 6,8 %. Međutim, u trećem tromjesečju 2019. stopa aktivnosti iznosila je 71,4 %, a stopa zaposlenosti 67,6 %, što je i dalje među najnižima u EU-u.</p> <p>Iako je ukupni doprinos produktivnosti potencijalnom rastu od 2013. pozitivan, i dalje je nizak za susjediće gospodarstvo.</p> <p>Potencijalni rast i dalje je nizak u odnosu na usporedive države i ograničava dugoročnu stabilnost prilagodbe Hrvatske.</p>	<p>Stopa nezaposlenosti već je na najnižoj zabilježenoj razini, a predviđa se da će u 2021. pasti na 4,9 %. Međutim, demografska kretanja i kronično niska razina sudjelovanja na tržištu rada može imati negativan učinak na input rada.</p> <p>Niska alokativna učinkovitost, složeno poslovno okruženje i neučinkovit javni sektor i dalje smanjuju ukupni doprinos produktivnosti potencijalnom rastu.</p>	<p>Provedba politika neujednačena je u različitim područjima, a u području mirovina čak se odustalo od nekih elemenata prethodnih reformi. Ostvaren je napredak u reformi obrazovnog sustava, a potrebno je uložiti dodatne napore u reformu javne uprave i upravljanje u poduzećima u državnom vlasništvu.</p> <p>Produljenje radnog vijeka i dalje je izazov, a dodatno ga otežava ukidanje važnih elemenata mirovinske reforme. Provedba mjera aktivne politike tržišta rada i primjena programa stjecanja dodatnih vještina ili prekvalifikacije radno sposobnih osoba i dalje je niska.</p>
<i>Zaključci analize u okviru detaljnog preispitivanja</i>			
<ul style="list-style-type: none"> • Omjer javnog duga i dalje se smanjuje zbog neprekidnog rasta BDP-a i trajnog suficita opće države. Osim toga, poboljšala se percepcija rizika države zbog smanjenja rizika održivosti. Premda se zaduživanje kućanstava povećalo, nefinancijska društva i dalje se razdužuju, što je doprinijelo daljnjem smanjenju zaduženosti privatnog sektora. Usprkos smanjenju suficita tekućeg računa, neto stanje međunarodnih ulaganja i dalje se poboljšava. Potencijalni rast i dalje je nizak zbog niske ukupne faktorske produktivnosti, što može negativno utjecati na sposobnost prilagodbe Hrvatske. • Očekuje se da će se razina duga smanjivati, čemu pridonosi umjeren rast BDP-a. Javni dug trebao bi se smanjiti zahvaljujući uravnoteženom proračunu. Očekuje se pojačano zaduživanje privatnog sektora, što se posebno odnosi na sektor kućanstava. Iako je i dalje negativno, neto kreditiranje poduzeća pokazuje naznake povećanja. Očekuje se daljnje pogoršanje salda tekućeg računa. Međutim, vanjske neravnoteže trebale bi se smanjivati zbog rasta BDP-a. • Povećanje učinka rada na rast i dalje je izazov. Ukidanjem nedavnih mirovinskih mjera kojima je trebalo potaknuti produljenje radnog vijeka taj se problem pogoršao. U drugim je područjima provedba politika bila neujednačena. Reformske mjere u području fiskalnog okvira, plaća u državnoj upravi i sudstvu sporo napreduju. Ostvaren je određeni napredak u obrazovanju i poboljšanju poslovnog okruženja. Potrebno je pojačati mjere radi rješavanja problema u području javne uprave i upravljanja u poduzećima u državnom vlasništvu. 			
Izvor: Europska komisija			

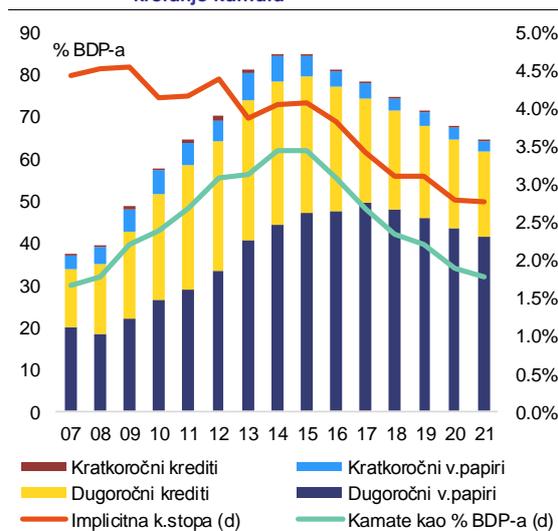
4. PRIORITETI REFORMI

4.1. JAVNE FINACIJE I OPOREZIVANJE*

Kretanja duga i održivost

Hrvatski državni dug nastavio se ubrzano smanjivati. Procjenjuje se da se bruto dug opće države smanjio s najviše razine od 84,7 % BDP-a u 2014. na 71,3 % BDP-a u 2019. i da će sljedećih godina nastaviti osjetno padati. Do smanjenja je došlo zbog kombinacije značajnog poboljšanja proračunskog salda države i snažnog rasta BDP-a. Nakon aktivacije znatnog iznosa jamstava u razdoblju 2018.–2019. i razina preostalih državnih jamstava smanjila se s 2,7 % BDP-a u 2017. na 1,2 % BDP-a u rujnu 2019., zbog čega je preostala razina nepredviđenih obveza u Hrvatskoj relativno niska.

Grafikon 4.1.1.: Dug po kriterijima iz Maastrichta i kretanje kamata

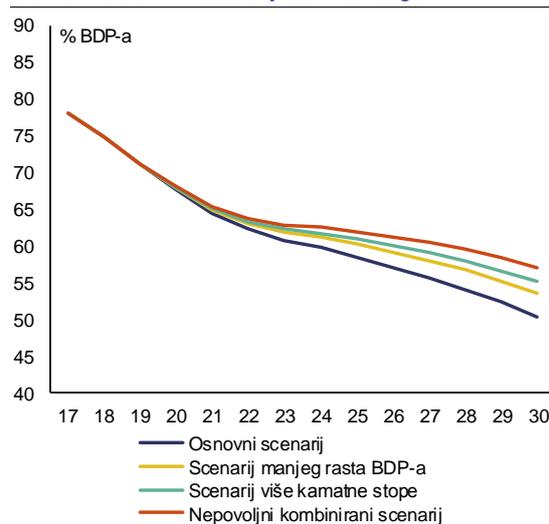
Izvor: Eurostat, izračuni GU ECFIN

Tijekom posljednje četiri godine održivost hrvatskog javnog duga znatno se poboljšala. Hrvatska je u velikoj mjeri iskoristila niske kamatne stope i poboljšanje kreditnog rejtinga za refinanciranje dospjelog duga po rekordno niskim, fiksnim kamatnim stopama s dužim rokovima dospjeća.⁽¹⁴⁾ Zato se procjenjuje da su u Hrvatskoj

⁽¹⁴⁾ Samo 2019. Hrvatska je izdala obveznice u vrijednosti od 25,8 milijardi HRK (gotovo 10 % postojećeg duga) po prosječnoj kamatnoj stopi od 0,9 %. Hrvatska je u razdoblju 2016.–2019. izdala obveznice u ukupnoj vrijednosti od 89,1 milijardu HRK (gotovo trećina postojeće razine duga) po prosječnoj stopi od 2,1 %. Prosječno dospjeće obveznica na kraju 2019. bilo je sedam

rashodi za kamate u omjeru duga i BDP-a već ispod razine iz 2009., kada je udio duga bio ispod 50 %. Razlika u prinosima na kamatne stope na hrvatske dugoročne državne obveznice i njemačke državne obveznice krajem 2019. smanjila se na 89 baznih bodova, što je znatno manje nego u većini usporedivih gospodarstava te blizu prosjeka EU-a od 84 bazna boda i naglašava strukturnu prirodu poboljšanja. U razdoblju 2020.–2021. očekuju se dodatne uštede na troškovima servisiranja duga jer će dospjeti još 30 milijardi HRK najskuplji nepodmirenog duga (s prosječnim kamatnim stopama od 6,5 %).

Grafikon 4.1.2.: Scenariji održivosti duga

1. Scenarij nižeg rasta BDP-a: -0,5 bb iznad osnovnog scenarija
2. Scenarij više kamatne stope: +1 bb iznad osnovnog scenarija
3. Nepovoljni kombinirani scenarij: 1. i 2. zajedno

Izvor: Europska komisija, Izvješće o održivosti duga, 2020.

Hrvatska je u kratkoročnom, srednjoročnom i dugoročnom razdoblju izložena niskim rizicima za fiskalnu održivost. Na temelju jesenske prognoze 2019. Komisijin pokazatelj koji se koristi za ranu identifikaciju kratkoročnih fiskalnih rizika (S0) i pokazatelj dugoročne fiskalne održivosti (S2) upućuju na niski rizik, bez promjena u odnosu na ocjene u izvješću za Hrvatsku 2019. Pokazatelj srednjoročnih fiskalnih rizika S1 znatno se smanjio i sada također upućuje na niski rizik. Tu je ocjenu

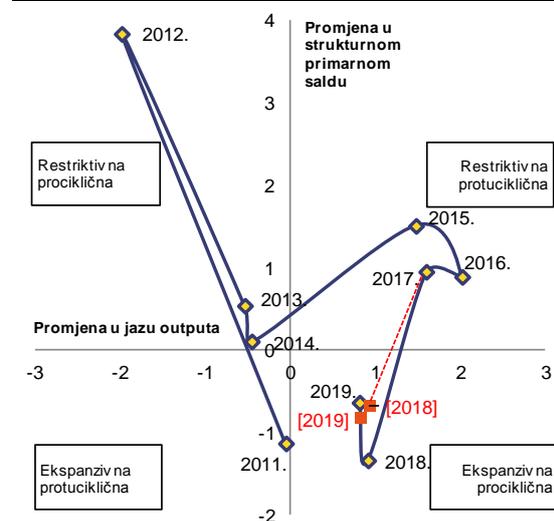
godina i devet mjeseci, u usporedbi s pet godina i osam mjeseci na kraju 2015.

potvrdila analiza održivosti duga koja upućuje na niski rizik zbog duga koji se smanjuje u svim scenarijima na temelju projekcija (vidjeti grafikon 4.1.2.). Važno je napomenuti da se u ovoj ocjeni ne uzima u obzir nedavno ukidanje mirovinske reforme iz 2018. Međutim prema preliminarnim Komisijinim procjenama procjenjuje se da je dugoročni proračunski učinak ukidanja reforme relativno ograničen te iznosi oko 0,4 % BDP-a. Iako to znači da će se javni rashodi za mirovine dugoročno smanjivati, istovremeno se i ograničava potencijal za rješavanje problema niske razine adekvatnosti mirovina (vidjeti odjeljak 4.3.). Za detaljan pregled analize održivosti duga vidjeti standardni prilog sa statističkim podacima o analizi održivosti duga.

Fiskalna politika

Nakon nekoliko godina razborite fiskalne politike, hrvatska fiskalna politika postala je blago prociklična. U razdoblju 2015.–2017. strukturni primarni saldo poboljšao se usporedno s poboljšanjem gospodarskih uvjeta, što je bilo osobito važno s obzirom na tada još uvijek visok javni dug. U razdoblju 2018.–2019. smanjena je kontrola rashoda i uvedena su određena smanjenja poreza te je fiskalna politika postala prociklična, iako je to djelomično i posljedica materijalizacije nepredviđenih obveza u brodogradilištima. Očekuje se da će fiskalna politika u budućnosti i dalje biti prociklična jer smanjenja poreza ograničavaju rast prihoda, a rashodi znatno rastu zbog povećanja plaća u javnom sektoru.

Grafikon 4.1.3.: Fiskalna politika 2011.–2019.

1. Crvena isprekidana crta i godine u zagradama upućuju na alternativni scenarij bez materijalizacije nepredviđenih obveza u razdoblju 2018.–2019.

Izvor: Eurostat, prognoza GU ECFIN

Fiskalni okvir

Povjerenstvo za fiskalnu politiku još nije u potpunosti operativno, a planirana reforma proračunskog okvira još nije pokrenuta. Zakon o fiskalnoj odgovornosti, kojim su uvedena nova, poboljšana numerička fiskalna pravila i ojačana neovisnost nacionalnog Povjerenstva za fiskalnu politiku konačno je donesen 2018. Međutim Povjerenstvo još uvijek ne radi u skladu s njegovim novim odredbama. Naime, pokušaji imenovanja predsjednika tog tijela nisu bili uspješni. Osim toga, još uvijek nije donesen novi Zakon o proračunu kojim bi se trebali poboljšati kratkoročni i srednjoročni proračunski okvir na razini središnje države i tijela lokalne samouprave te ukloniti slabosti u sustavu odobravanja državnih jamstava.

Povećana je proračunska transparentnost tijela lokalne samouprave, iako manje općine zaostaju. Prosječna ocjena proračunske transparentnosti općina (koju izrađuje hrvatski Institut za javne financije ⁽¹⁵⁾) znatno se povećala u razdoblju između 2015. i 2018. Međutim, vidljive su razlike u rezultatima između malih i

⁽¹⁵⁾ Ocjena proračunske transparentnosti koju izrađuje Institut za javne financije u Zagrebu može biti u rasponu od 0 do 5, ovisno o tome koliko je ključnih proračunskih dokumenata objavljeno na internetu. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/transparentnost-2019/karta/>.

većih općina. U 2018. 42 općine s manje od tisuću stanovnika ostvarile su prosječnu ocjenu 2,5, u usporedbi s 3,8 za 42 najnaseljenije općine (s 5 000 stanovnika i više). Srednja veličina općina s najvećom proračunskom transparentnosti (18 općina s ocjenom 4 ili 5) 2,5 puta je veća od srednje veličine općina s najmanjom proračunskom transparentnosti (24 općine s ocjenom nula). Manje jedinice lokalne samouprave često imaju i više nepravilnosti otkrivenih revizijom: u razdoblju 2016.–2017. samo je 35 % jedinica lokalne samouprave s manje od 5 000 stanovnika dobilo bezuvjetno pozitivno mišljenje Državnog ureda za reviziju, u usporedbi s 47 % jedinica lokalne samouprave s 5 000 stanovnika i više. Ti su zaključci u skladu s utvrđenim neučinkovitostima iznimno rascjepkanog hrvatskog sustava lokalne samouprave u kojem su izražene poteškoće manjih općina u pružanju kvalitetnih usluga svojim građanima (vidjeti odjeljak 4.4.).

Oporezivanje

Hrvatski sustav oporezivanja usmjeren je na neizravno oporezivanje. Hrvatska je jedna od država članica s najmanjim prihodima od naplate izravnih poreza. To je djelomično posljedica vrlo niskog poreza na nekretnine, koji se smatra jednim od poreza koji najviše potiče rast. Mali udio izravnog oporezivanja odraz je i niskih poreza na kapital te uzastopnih smanjenja poreza na dohodak uvedenih tijekom protekle četiri godine. Svrha tih smanjenja bilo je smanjenje poreznog opterećenja rada, a posljedica je to da više od polovine osoba u radnom odnosu nisu obveznici poreza na dohodak. Ipak, Hrvatska je oko prosjeka EU-a kad je riječ o prihodima od socijalnih doprinosa u odnosu na BDP, unatoč tome što ima treću najnižu stopu zaposlenosti u EU-u. Istovremeno Hrvatska ostvaruje najveći prihod od PDV-a u odnosu na BDP od svih država članica EU-a. Prihodi Hrvatske od poreza i naknada za okoliš u 2018. bili su iznad prosjeka EU-a od 2,4 % te su iznosili 3,6 % BDP-a. Međutim, ima prostora za

poboljšanje poreza i naknada za okoliš radi bolje potpore ciljevima u području okoliša i klimatske politike. Hrvatska je jedna od rijetkih država članica koje ne oporezuju odlagališta i spaljivanje otpada (EEA, 2016.)

Porez na dohodak u 2020. ponovno se smanjuje, ovoga puta za mlade. Nova porezna mjera za mlade u cijelosti oslobađa osobe mlade od 25 godina od plaćanja poreza na dohodak, dok će oni od 26. do 30. godina starosti plaćati 50 % standardne obveze. Mjera će vjerojatno dovesti do većeg rasta oporezivanja kada mladi navrše 26 i 31 godinu, dok se očekuje da će njezini ukupni učinci na proračun biti mali jer je udio zaposlenih osoba koje plaćaju porez na dohodak ionako mali, posebno među mladima.

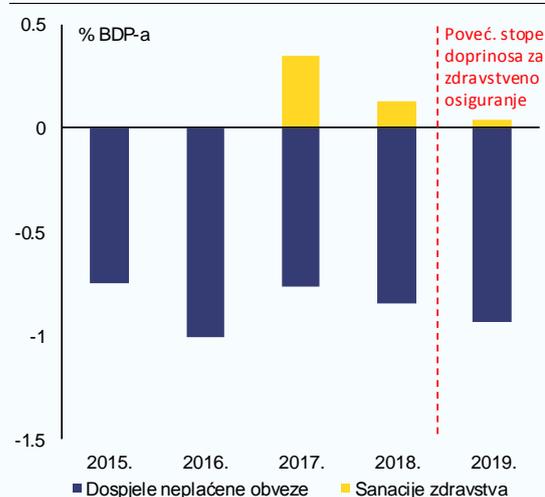
Ukida se smanjenje standardne stope PDV-a i proširuje obuhvat snižene stope. Smanjenje standardne stope PDV-a (koja je u visini od 25 % druga najviša stopa u EU-u) propisano je 2018., ali je naknadno ukinuto prije stupanja na snagu, a proširena je primjena smanjene stope od 13 %. Nakon što se od 2019. na više osnovnih prehrambenih proizvoda počela primjenjivati snižena stopa PDV-a, od 2020. i hrana koja se poslužuje u restoranima oporezivat će se po sniženoj stopi. Ova je mjera prvenstveno namijenjena rješavanju problema nedostatka radne snage u sektoru turizma. Ugostiteljske usluge već su se oporezivale po sniženoj stopi PDV-a od 10 % u 2013. te od 13 % u razdoblju 2014.–2016. u cilju povećanja međunarodne konkurentnosti hrvatskog turizma. Međutim, stopa PDV-a zatim je vraćena na standardnu vrijednost zbog uočenog ograničenog učinka na smanjenje na cijene. Spomenute promjene smjera politika i ukidanje već propisanih poreznih smanjenja poreza negativno utječu na stabilnost porezne politike. U 2018. hrvatska srednja poduzeća utrošila su u prosjeku 206 sati za ispunjavanje osnovnih poreznih obveza, znatno iznad prosjeka EU-a od 172 sati godišnje (Svjetska banka, 2019b).

Okvir 4.1.2.: Hrvatski zdravstveni sustav i njegova financijska održivost

Unatoč snažnom povećanju prihoda od doprinosa za zdravstveno osiguranje, u sektoru zdravstva i dalje se akumuliraju dospjele nepodmirene obveze. Od 1. siječnja 2019. stopa doprinosa za zdravstveno osiguranje povećana je za 1,5 postotni bod. Uz porast zaposlenosti i plaća, procjenjuje se da su se zbog toga prihodi Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) u 2019. povećali za 11 % (na godišnjoj razini). Unatoč tome, procijenjeno je da su se dospjele nepodmirene obveze za robu i usluge povećale za više od 15 %. Nadalje, očekuje se da će rashodi u 2020. snažno porasti zbog rasta plaća u zdravstvu koji je dogovoren u rujnu 2019. te presudi Vrhovnog suda iz prosinca 2019. koji je presudio da zdravstveni radnici imaju pravo na obračun prekovremenog rada.

Dospjele nepodmirene obveze uglavnom su nastale u bolnicama, pogotovo onima koje su u vlasništvu županija. Prihodi bolnica većinom se ostvaruju od transfera HZZO-a na osnovi dijagnostičko-terapijskih skupina i gornjih granica koje utvrđuje HZZO. Cilj je tom kombinacijom plaćanja smanjiti troškove bolnica i povećati njihovu učinkovitost. Proračuni nekih županijskih bolnica jedva pokrivaju troškove osoblja i dospjele nepodmirene obveze brzo se gomilaju. Suočena s mogućnosti da dobavljači obustave isporuke, središnja država podmiruje takve obveze *ad hoc* programima sanacije zdravstva. Od 2000. bilo je 12 takvih intervencija, u rasponu od 0,1 do 0,6 posto BDP-a po pojedinoj godini. Više je čimbenika koji pridonose gomilanju dospjelih nepodmirenih obveza u bolnicama. Usluge se pružaju u nekim bolnicama koje su vrlo blizu jedna drugoj pri čemu to nije opravdano brojem stanovništva, a često je prisutan moralni hazard jer su tijela lokalne samouprave vlasnici većine bolnica, a središnja država izvor njihova financiranja. Osim toga, nedostaje mehanizama i inicijativa za osiguravanje financijske odgovornosti ravnatelja bolnica. Cilj je funkcionalne integracije bolnica (trenutačno postoji šest parova) racionalizirati mrežu bolnica modifikacijom njihova funkcioniranja kako bi se odgovorilo na potrebe gravitirajućeg stanovništva.

Grafikon 1.: Sektor zdravstva: dospjele nepodmirene obveze i programi sanacije zdravstva

1. Podaci o dospjelim nepodmirenim obvezama za 2019. su privremeni, ne temelje se na konačnim financijskim izvještajima. Podaci koji se temelje na tromjesečnim financijskim izvještajima za treće tromjesečje 2019. upućuju na rast dospjelih neplaćenih obveza veći od 28 % (na godišnjoj razini).

Izvor: Ministarstvo financija, Ministarstvo zdravstva

Poduzeto je više inicijativa za poboljšanje funkcioniranja zdravstvenog sustava koji je i dalje usmjeren na akutnu skrb. Oko 45 % ukupne nabave u bolnicama odvija se putem objedinjene nabave, što je povećanje u odnosu na 8 % u 2016. te omogućuje znatne uštede. Međutim, iako je objedinjena nabava obavezna za sve bolnice u državnom vlasništvu, mnoge zdravstvene ustanove u županijskom vlasništvu odlučuju se za samostalnu nabavu. U rujnu 2018. Vlada je donijela Nacionalni plan razvoja bolnica 2018.–2020., čija bi provedba trebala riješiti neke od problema u sektoru zdravstva, posebno racionalizirati bolničke mreže i smanjiti oslanjanje na akutnu skrb. Hrvatska priprema svoj strateški plan razvoja e-zdravstva za razdoblje 2020.–2025. i namjerava pokrenuti nacionalnu mobilnu aplikaciju s pomoću koje će pacijenti moći dogovarati preglede. Osim toga, obavljene su pripreme za povezivanje bolnica s centralnim kalendarom naručivanja kako bi se učinkovitije upravljalo listama čekanja, ali provedba bi zbog problema interoperabilnosti mogla potrajati dulje nego što je planirano. Broj uputnica liječnika opće prakse specijalistima znatno je smanjen u posljednjem desetljeću. Ipak, sustav je i dalje usmjeren na pružanje

akutne skrbi u bolnicama, a integracija preventivne, kronične i dugotrajne skrbi i dalje je slaba (OECD i Europski opservatorij za zdravstvene sustave i politike, 2019.)

Pristup zdravstvenoj skrbi u Hrvatskoj relativno je dobar, s niskom stopom nezadovoljenih potreba

za zdravstvenom skrbi. Udio osoba koje smatraju da im zdravstvene potrebe nisu zadovoljene u Hrvatskoj je 1,4 % i manji je od prosjeka EU-a od 2 %. Međutim, nezadovoljene potrebe zbog zemljopisne udaljenosti u Hrvatskoj su veće nego u bilo kojoj drugoj državi članici EU-a. Zemljopisna raspodjela zdravstvenih infrastruktura i ljudskih resursa znatno varira i mnoge bolnice smještene blizu jedna drugoj nude iste vrste usluga (OECD, 2019.). Isto tako, stopa nezadovoljenih zdravstvenih potreba kod osoba starijih od 65 godina iznosi 4,1 %, što je znatno iznad prosjeka EU-a od 2,5 %. Razlika u nezadovoljenim potrebama između 20 % najsiromašnijeg i najbogatijeg stanovništva iznosi 4,5 postotnih bodova i također je znatno iznad prosjeka EU-a. Naknade za vrijeme bolovanja i zdravstveno osiguranje osmišljene su tako da se ta razlika premosti za najsiromašnije. Međutim, iako su dobro usmjerene, te naknade su niske. Samo 4 % kućanstava ima izravne zdravstvene troškove koji premašuju 40 % ukupne potrošnje kućanstva bez osnovnih životnih potreba (tzv. „zdravstveni izdaci koji bi mogli ozbiljno ugroziti životni standard”), što se može smatrati niskim udjelom.

Zdravstveni status hrvatskog stanovništva se poboljšava, ali stope cijepljenja se smanjuju. Očekivani životni vijek porastao je sa 74,6 godina u 2000. na 78 godina u 2017., u skladu s općim trendom u EU-u (sa 77,3 godine na 80,9 godine u istom razdoblju). Razlika između spolova u očekivanom životnom vijeku (6,1 godina) veća je od prosjeka EU-a. Međutim, i smrtnosti od sprječivih i izlječivih bolesti, koje su referentne vrijednosti za učinkovitost zdravstvenog sustava, znatno su iznad prosjeka EU-a. Česti uzroci smrtnosti koji se mogu spriječiti su rak pluća, srčana oboljenja, konzumacija alkohola i nesreće. Visoka smrtnost od izlječivih bolesti prvenstveno je posljedica kardiovaskularnih bolesti, raka dojke i raka debelog crijeva. To je djelomično posljedica nedovoljno razvijenih inicijativa preventivne medicine npr. za informiranje, za borbu protiv pušenja i konzumacije alkohola te promicanje zdrave prehrane i zdravog načina života. Stope cijepljenja smanjile su se ispod razina kojima se osigurava imunitet stanovništva (95 %): prvi put u 20 godina procijepljenost za prvu dozu cjepiva protiv ospica, zaušnjaka i rubeole (MOPARU) pala je ispod 90 % u 2016., dok je za bolesti poput ospica, difterije, tetanusa i hripavca procijepljenost iznosila 93 %. Procijepljenost od 21 % osoba starijih od 65 godina za cjepivo protiv gripe niža je od polovine prosjeka EU-a. To je stanje u velikoj mjeri posljedica pojave snažnog pokreta protiv cijepljenja koji je u Hrvatskoj sve popularniji. Tijekom 2019. hrvatske su vlasti poduzele obrazovne inicijative u cilju poticanja povećanja stope cijepljenja, pogotovo u pedijatrijskoj i školskoj medicini.

4.2. FINANCIJSKI SEKTOR*

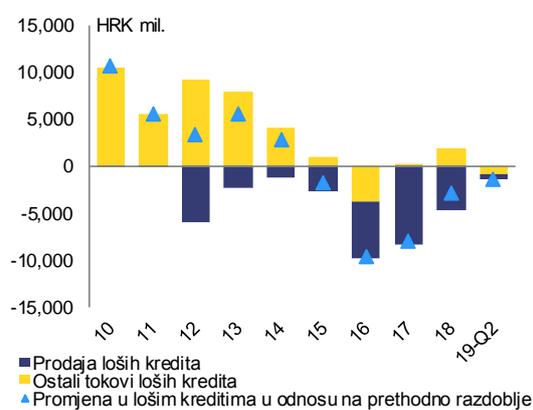
4.2.1. FINANCIJSKI SEKTOR

Hrvatske banke imaju solidnu razinu profitabilnosti i kapitala. Budući da je povrat na vlasnički kapital u prvoj polovici 2019. iznosio 11,3 % (prosjek EU-a: 6,4 %), profitabilnost je i dalje relativno visoka (vidjeti tablicu 4.2.1.). To je prvenstveno posljedica znatnog smanjenja razina rezervacija u odnosu na proteklih nekoliko godina. Stopa ukupnog kapitala sredinom 2019. neznatno se smanjila na 20,7 %, zbog povećanja gotovinskih nenamjenskih kredita koji imaju relativno visoke pondere rizika. Učinak viših pondera rizika na državne nekunske obveznice, koji je smanjio stope regulatornog kapitala u 2018., neutraliziran je poboljšanjem kreditnog rejtinga države početkom 2019. Hrvatske banke i dalje su dobro kapitalizirane, sa stopom osnovnog kapitala od 19,9 % (prosjek EU-a: 15,0 %). S obzirom na njihove sadašnje razine kapitala, ne očekuje se da će hrvatske banke imati problema u ispunjavanju minimalnog zahtjeva za regulatorni kapital i prihvatljive obveze (MREL).

Volumen loših kredita i dalje se smanjuje, iako slabijim tempom. Ukupni udio loših kredita u hrvatskom bankarskom sektoru smanjio se na 6,9 % (podaci ESB-a) u lipnju 2019., s 8,7 % koliko je iznosio godinu ranije. U apsolutnim vrijednostima, godišnje smanjenje loših kredita usporenoj je u prošloj godini. Razlog za to uglavnom je povećanje priljeva loših kredita te manji iznos prodanih kredita (grafikon 4.2.1.). Povećanje neispunjenja obveza posljedica je otpisa koji su proizašli iz nagodbe s Agrokorom u drugoj polovini 2018. Usporena prodaja loših kredita može se objasniti kombinacijom čimbenika potražnje (tj. manjeg interesa ulagatelja za preostalu imovinu) i čimbenika ponude (tj.

spremnosti banaka da drže loše kredite). Gotovo dvije trećine tih loših kredita i dalje je koncentrirano u sektoru nefinancijskih društava (NFD), a posljedica je toga udio loših kredita u svim kreditima nefinancijskih društava od 16,3 %, u odnosu na 20,7 % godinu ranije. Građevinski sektor i dalje ima značajan udio u ukupnom iznosu loših kredita, s udjelom loših kredita od 39,1 % (lokalni podaci)⁽¹⁶⁾, što je smanjenje u odnosu na 53,5 % godinu ranije. Taj je udio u sektoru kućanstava znatno manji i u lipnju 2019. iznosio je 5,9 %, što je smanjenje u odnosu na 7,6 % godinu ranije.

Grafikon 4.2.1.: Tokovi loših kredita

Korištena je definicija loših kredita u skladu s nacionalnim propisima.

Izvor: Hrvatska narodna banka (HNB)

⁽¹⁶⁾ U tekstu se koriste dvije definicije loših kredita: za podatke do 2017. koje je dostavila Hrvatska narodna banka, definicija loših kredita temeljila se na nacionalnim propisima o klasifikaciji kredita. Od 2018. ukinuto je dvostruko nacionalno izvješćivanje i svi su nacionalni podaci u potpunosti usklađeni s EBA-inim zahtjevima za izvješćivanje o lošim kreditima (Provedbena uredba Komisije (EU) 2015/227).

Tablica 4.2.1.: Pokazatelji financijske stabilnosti svih domaćih i stranih banaka u Hrvatskoj

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.-Q1	2018.-Q2	2018.-Q3	2018.-Q4	2019.-Q1	2019.-Q2
Loši krediti	13,6	13,0	10,7	8,8	8,9	8,7	7,9	7,3	7,3	6,9
od čega strani subjekti	13,1	12,4	10,5	8,3	8,4	8,1	7,2	6,7	6,6	6,2
od čega NFD i kućanstva	20,0	19,1	16,0	13,6	13,6	13,3	12,3	11,5	11,2	10,3
od čega NFD	31,2	29,9	24,2	21,2	21,1	20,7	19,0	18,5	18,1	16,3
od čega kućanstva	12,0	11,8	9,7	7,7	8,0	7,6	7,2	6,5	6,2	5,9
Koeficijent pokrivenosti ⁽¹⁾	54,3	59,1	65,8	62,6	61,2	61,9	62,3	60,9	62,2	59,6
Povrat na vlasnički kapital ⁽²⁾	3,9	-6,8	8,9	5,9	11,0	11,1	10,9	8,8	10,0	11,3
Povrat na imovinu ⁽²⁾	0,5	-0,9	1,2	0,8	1,5	1,5	1,5	1,2	1,4	1,5
Stopa ukupnog kapitala	20,4	19,2	20,8	21,4	20,7	20,3	20,0	21,1	20,6	20,7
Omjer red. osnovnog kapitala	19,4	17,7	19,4	20,2	19,6	19,4	19,1	20,2	19,7	19,9
Omjer osnovnog kapitala	19,4	17,7	19,4	20,2	19,6	19,4	19,1	20,2	19,8	20,0
Omjer kredita i depozita	92,0	89,2	85,3	82,1	82,4	83,1	83,7	82,1	82,7	82,2

1. Definirano kao akumulirana umanjena vrijednosti / loši krediti.

2. Radi usporedbe prikazane su godišnje vrijednosti.

Izvor: ESB, konsolidirani podaci banaka

U bankarskom sustavu postoji znatan višak likvidnosti. Sve banke s relativnom lakoćom ispunjavaju zahtjeve za likvidnost, (koeficijent likvidnosne pokrivenosti (LCR): 165 % i omjer neto stabilnih izvora financiranja (NSFR): 148 %). To je posljedica znatnog iznosa likvidne imovine u njihovim bilancama. Sredinom 2019. gotovo 45 % ukupne imovine hrvatskog bankarskog sustava činila je likvidna imovina s niskim kamatnim stopama kao što su državne obveznice, valutni depoziti i depoziti kod središnje banke.

Zatvaranje Hrvatskog registra obveza po kreditima imalo je negativan učinak na procjenu kreditnog rizika. Kreditne informacije koje se dostavljaju registru prestale su se razmjenjivati za izvješća za građane u svibnju 2018. zbog pravnih rizika povezanih sa stupanjem na snagu Opće uredbe o zaštiti podataka. Tijekom protekle godine više je banaka imalo poteškoće u utvrđivanju ukupne razine zaduženosti klijenata, informacija koje su nužne za donošenje primjerenih odluka o odobravanju kredita, uključujući nove procjene kreditne sposobnosti. Registar je u kolovozu 2019. djelomično nastavio s radom za kredite s čijim se podmiranjem kasni i očekuje se da će izvješćivanje o preostalim stavkama (tj. pozitivnim informacijama koje nisu povezane s neispunjenjem obveza) ponovno početi do svibnja 2020.

Hrvatska banka za obnovu i razvitak (HBOR) provodi preporuke iz Revizije kvalitete imovine 2017. Nekoliko projekata provodi se uz potporu Programa potpore strukturnim reformama, uključujući potporu za razvoj HBOR-ove srednjoročne strategije za poboljšanje modela kreditnog ocjenjivanja i bodovanja, kao i unapređenje HBOR-ove informatičke infrastrukture. Nadležna tijela mogu osnovati radnu skupinu za ocjenu različitih pristupa nadzoru nad HBOR-om, ali se nisu obvezala ojačati njegov nadzorni okvir. HBOR od siječnja 2018. primjenjuje MSFI 9 kao i sve ostale banke u Hrvatskoj. Zbog primjene novog izvještajnog okvira dio HBOR-ova portfelja sada je u kategoriji većeg rizika, uključujući jamstva hrvatskim brodogradilištima. Zbog primjene pravila MSFI-ja 9 udio loših kredita iznosi 18,5 %, približno jednako kao 2017. (da su se primjenjivali isti standardi).

Glavni izazovi nebankarskog financijskog sektora niske su kamatne stope i ograničena veličina tržišta kapitala. Koncentracija ulaganja u dužničke vrijednosne papire, prvenstveno državne obveznice, utječe na dobit svih financijskih institucija. To se posebno odnosi na društva za životno osiguranje koja se suočavaju s ozbiljnim poteškoćama pri ostvarivanju dostatnih povrata za ispunjenje svojih obveza. Općenito govoreći, niske kamatne stope izlažu osiguravatelje, mirovinske fondove i investicijske fondove riziku revalorizacije imovine zbog promjena bazne kamatne stope i premije za rizik. U nedostatku alternativnih mogućnosti ulaganja s visokim prinosom, financijskim institucijama sve su privlačnija ulaganja u nekretnine. Iako tržište nekretnina ne bilježi prekomjeren rast, koncentracija izloženosti izvor je sistemskog rizika. Niske kamatne stope smanjuju i troškove usklađenja dok osiguravatelji prelaze na novi međunarodni standard financijskog izvještavanja MSFI 17.

Ulazak u europodručje mogao bi ublažiti neke rizike u bankarskom sektoru. Povećano odobravanje kredita s fiksnom kamatnom stopom preusmjerilo je kamatni rizik na banke. Međutim, instrumenti zaštite od rizika i dalje su skupi zbog male dostupnosti kamatnih izvedenica u nacionalnoj valuti. Osim toga, neizravni kreditni rizik koji proizlazi iz valutnih neusklađenosti i značajan je za nefinancijska društva (vidjeti odjeljak 4.2.2.) u velikoj će mjeri nestati ako Hrvatska uđe u europodručje.

U bankarskom sektoru i dalje je prisutna pravna nesigurnost zbog kredita indeksiranih uz švicarske franke, uključujući dospjele kredite. Presudom Vrhovnog suda iz rujna 2019. potvrđena je presuda Visokog trgovačkog suda iz lipnja 2018. o pravnoj ništetnosti valutne klauzule za kredite u švicarskim francima (CHF). Vrhovni sud utvrdio je da su banke povrijedile kolektivne interese i potrošačka prava korisnika kredita time što su odobravale kredite denominirane u švicarskom franku ili indeksirane uz švicarski franak, a da nisu propisno obavijestile korisnike o svim uvjetima koji su bili potrebni za donošenje informirane odluke. Ta je presuda otvorila put pojedinačnim korisnicima kredita, uključujući one čiji su krediti dospjeli, da od banaka zatraže naknadu za prekomjerno plaćene iznose i drugu vrstu odštete.

Pristup financiranju

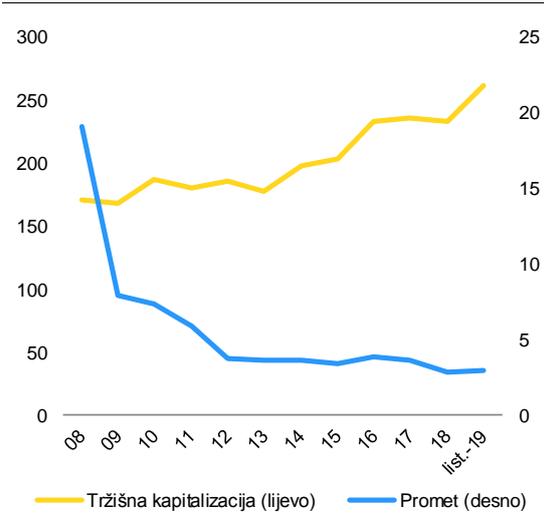
Uspostavljeno je nekoliko programa financiranja sredstvima EU-a kako bi se potaknulo financiranje poduzeća s velikim potencijalom rasta. Sredstva iz europskih strukturnih i investicijskih fondova, a posebno iz Europskog fonda za regionalni razvoj, pomogla su od 2014. financiranje ulaganja u iznosu većem od 1 milijarde EUR. Gotovo polovinu tog iznosa činili su povoljni krediti i jamstva koje je nudila Hrvatska agencija za malo gospodarstvo, inovacije i investicije (HAMAG-BICRO). Zajmovi europskih strukturnih i investicijskih fondova za rast i razvoj namijenjeni malim i srednjim poduzećima koja posluju najmanje dvije godine činili su najveći dio sredstava. Hrvatski fond rizičnog kapitala pokrenut je u lipnju 2018. kako bi se potaknulo ulaganje rizičnog kapitala u novoosnovana poduzeća. Prikupio je 12,2 milijuna EUR sredstava iz privatnog sektora, uz 35 milijuna EUR dodijeljenih iz Europskog investicijskog fonda (EIF) ⁽¹⁷⁾. U siječnju 2019. EIF i Hrvatska banka za obnovu i razvitak pokrenuli su inicijativu CROGIP, Hrvatski program za rast ulaganja, program zajedničkih ulaganja za potporu brzorastućim malim i srednjim poduzećima u vrijednosti od 70 milijuna EUR. U srpnju 2019. pokrenut je program dodjele bespovratnih sredstava namijenjen inovativnim MSP-ovima („Inovacije u S3 područjima”) u vrijednosti od 85 milijuna EUR.

Hrvatsko tržište vrijednosnih papira i dalje je vrlo slabo razvijeno i ima relativno mali promet. Tržište korporativnih obveznica i dalje je vrlo malo i ograničeno na nekoliko većih izdavatelja. U lipnju 2019. samo je devet aktivnih korporativnih izdavatelja, uključujući dvije banke u stranom vlasništvu, imalo obveznice uvrštene na Zagrebačku burzu, s prosječnom tržišnom kapitalizacijom manjom od 1,5 % BDP-a. Nepodmirene državne obveznice imale su domaću tržišnu kapitalizaciju od oko 30 % BDP-a. Prosječna tržišna kapitalizacija Zagrebačke burze u listopadu 2019. iznosila je 261,9 milijardi HRK (grafikon 4.2.2.) ili 61,2 % BDP-a. To je poboljšanje u odnosu na podatke s kraja 2018. kad

⁽¹⁷⁾ U rujnu 2019. već su za 24 novoosnovana poduzeća osigurana ulaganja u iznosu od 50 000 EUR, povrh devet ulaganja rizičnog kapitala u iznosu od više od 3,75 milijuna EUR krajem ljeta 2019. Od tog broja njih 17 namjerava dovesti novoosnovana poduzeća u Hrvatsku.

je zabilježeno više gubitaka povezanih s Agrokorom. Od globalne financijske krize 2008.–2009. promet na burzovnom tržištu bio je vrlo nizak i iznosio oko 1 % ukupne tržišne kapitalizacije ⁽¹⁸⁾ godišnje.

Grafikon 4.2.2.: Aktivnost Zagrebačke burze, u milijardama HRK

Podaci o prometu za 2019. iskazani su na godišnjoj razini na temelju podataka dostupnih za 10 mjeseci.

Izvor: Zagrebačka burza (ZSE)

Drugi izvori financiranja poduzeća vlasničkim kapitalom u fazi su razvoja. U siječnju 2019. Zagrebačka burza je uz potporu Europske banke za obnovu i razvoj pokrenula Progress tržište, novo „rastuće tržište malih i srednjih poduzeća” ⁽¹⁹⁾. Cilj je tržišta potaknuti novoosnovana poduzeća i MSP-ove da izdaju vrijednosne papire uz manje restriktivne zahtjeve za uvrštenje i izvješćivanje. Do kraja listopada 2019. pet poduzeća izdalo je vlasničke vrijednosne papire na Progress tržištu, s tržišnom kapitalizacijom od 1,0 milijardu HRK. Kao i na primarnom tržištu, promet na Progress tržištu zasad je iznimno mali (0,7 % tržišne kapitalizacije). Međutim, zbog nedavnih izmjena Zakona o obveznim mirovinskim fondovima mogao bi se povećati interes i likvidnost na tom

⁽¹⁸⁾ Hrvatska je nakon Luksemburga i uz Cipar imala jednu od najnižih stopa prometa domaćim dionicama u EU-u.

⁽¹⁹⁾ „Rastuće tržište malih i srednjih poduzeća” kategorija je multilateralne trgovinske platforme (MTP) koja je uspostavljena u okviru Direktive 2014/65/EU o tržištima financijskih instrumenata II (MiFID II). Među ostalim poduzetim mjerama pojednostavnjenja, poduzeća koja se žele uvrstiti na takve platforme mogu koristiti pojednostavnjeni dokument o uvrštenju.

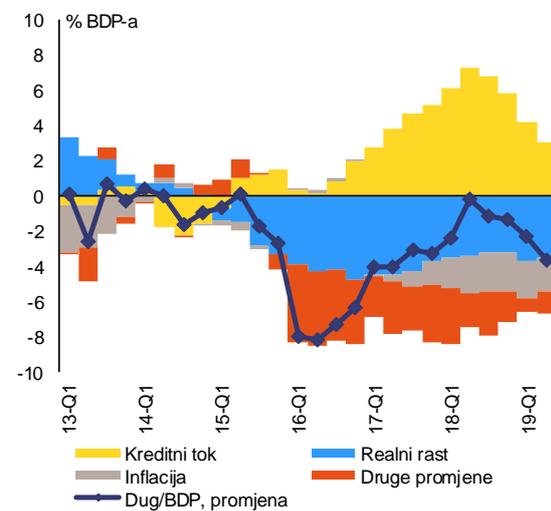
tržištu ⁽²⁰⁾. Adria Prime Indeks još je jedna nova inicijativa, a uključuje pet hrvatskih i devet slovenskih poduzeća uvrštenih na Zagrebačku burzu. Iako je ta inicijativa još u početnoj fazi, mogla bi pridonijeti privlačenju interesa međunarodnih ulagatelja za ulaganje u regiju.

4.2.2. DUG PRIVATNOG SEKTORA

Omjer duga privatnog sektora i BDP-a u 2019. nastavio se smanjivati. Od pristupanja Hrvatske EU-u 2013., dug privatnog sektora smanjio se za 23 postotna boda, na 93 % BDP-a. Glavni razlozi za smanjenje duga od početka 2018. bili su rast nominalnog BDP-a (grafikon 4.2.3.) i aprecijacija tečajne stope u odnosu na euro. Usporeno je povećano odobravanje novih kredita, potaknuto smanjenim odobravanjem kredita korporativnom sektoru. Rast kredita privatnom sektoru porastao je po godišnjoj stopi od 3,1 % u prvoj polovini 2019. Visoke razine kunske likvidnosti u bankarskom sektoru nastavile su rasti, podupirući povoljno financijsko okruženje. Izloženost duga privatnog sektora tečajnom riziku i dalje je znatna, unatoč padu zbog povećanog kunskog kreditiranja tijekom 2019.

⁽²⁰⁾ U Zakonu o obveznim mirovinskim fondovima iz 2018. priznaju se ulaganja u novoosnovana poduzeća i mala i srednja poduzeća koja su uvrštena na uređeno tržište, koje definira HANFA, nacionalno tijelo za regulaciju financijskog tržišta. U listopadu 2019. HANFA je donijela smjernice kojima su sve multilateralne trgovinske platforme (MTP), uključujući Progress tržište Zagrebačke burze, izričito priznate kao uređena tržišta.

Grafikon 4.2.3.: Raščlamba godišnjih promjena udjela duga privatnog sektora u BDP-u

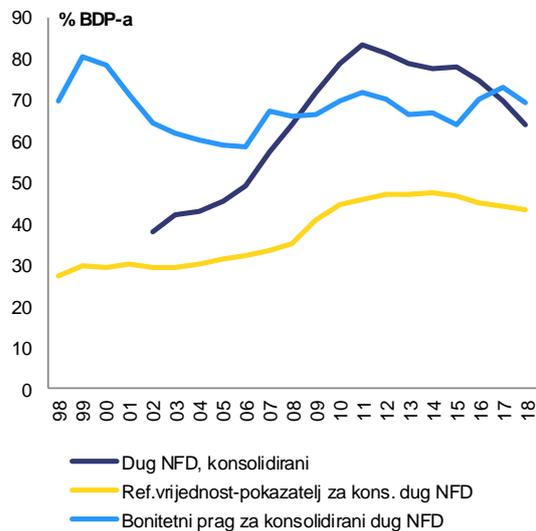
Izvor: Eurostat

Dug korporativnog sektora

Konsolidirani dug sektora nefinancijskih društava smanjio se za 1,9 postotnih bodova u prva tri tromjesečja 2019., na 58,4 % BDP-a. Do toga je došlo zahvaljujući rastu BDP-a i aprecijaciji kune. Ukupni iznos kredita korporativnom sektoru smanjen je u rujnu 2019. za 3,0 % na godišnjoj razini, zbog više jednokratnih učinaka, npr. novodogovoreni ili restrukturirani kredita u nagodbi s Agrokorom i kredita brodogradilištima u teškoćama. U 2018. omjer duga korporativnog sektora bio je 6 postotnih bodova manji od bonitetnog praga procijenjenog za Hrvatsku, ali gotovo 21 postotni bod veći od referentne vrijednosti koja se zasniva na temeljnim pokazateljima (grafikon 4.2.4.), što upućuje na zaključak da ima prostora za dodatno smanjenje duga ⁽²¹⁾. Odobravanje novih kredita nefinancijskim društvima usporilo se krajem 2018. i početkom 2019. (grafikon 4.2.5.). Odobravanje novih kredita trgovačkim društvima i dalje je bilo najviše usmjereno na velika društva.

⁽²¹⁾ Referentne vrijednosti koje se zasnivaju na temeljnim pokazateljima izračunane su regresijskom analizom kojom su obuhvaćene glavne determinante rasta kredita i uzimajući u obzir navedenu početnu razinu duga. Bonitetni pragovi predstavljaju prag duga iznad kojeg postoji relativno velika vjerojatnost bankarske krize, čime se smanjuje vjerojatnost propuštenih kriza i lažnih uzbuna. Metodologije su opisane u dokumentu Europske komisije (2017.), a ažuriranja metodologije iznesena su u dokumentu Europske komisije (2018.).

Grafikon 4.2.4.: Dug korporativnog sektora i referentne vrijednosti koje se zasnivaju na temeljnim pokazateljima i bonitetni pragovi

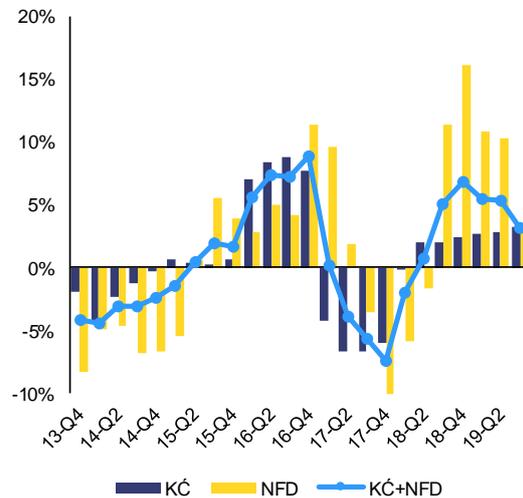

Izvor: Europska komisija

Povoljno makroekonomsko okruženje pridonijelo je smanjenju ranjivosti u korporativnom sektoru. Zbog povoljnog okruženja za refinanciranje duga, poduzeća su zbog smanjenja kamatnog rizika optimizirala svoje troškove financiranja. Udio kredita s fiksnom kamatnom stopom povećao se za 3 postotna boda u 2018. Kamatne stope na nove bankovne kredite korporativnom sektoru smanjile su se u 2019., pogotovo kamatne stope na kredite za obrtni kapital indeksirane uz stranu valutu.

Izloženost korporativnog sektora valutnom riziku povećava se za nove poslovne kredite. Udio kredita u stranoj valuti i kredita indeksiranih uz stranu valutu u ukupnom volumenu novih kredita smanjio se na 42 % u 2019. u odnosu na 48 % godinu ranije. To je u suprotnosti s depozitima poduzeća (denominiranim i indeksiranim) u stranoj valuti koji su u rujnu 2019. činili samo 12 % kredita u stranoj valuti.

Grafikon 4.2.5.: Novi krediti (% godišnjeg rasta u godišnjim volumenima)

KC: Kućanstva; NFD: nefinancijska društva.

Novi poslovni krediti obuhvaćaju sve ugovore u kojima se prvi put utvrđuju kamatne stope na kredite, uključujući novodefinirane uvjete postojećih ugovora o kreditima. Podaci obuhvaćaju sve kredite osim revolving kredita, prekoračenja po računu i potraživanja po kreditnim karticama.

Izvor: Hrvatska narodna banka (HNB)

Dug sektora kućanstava

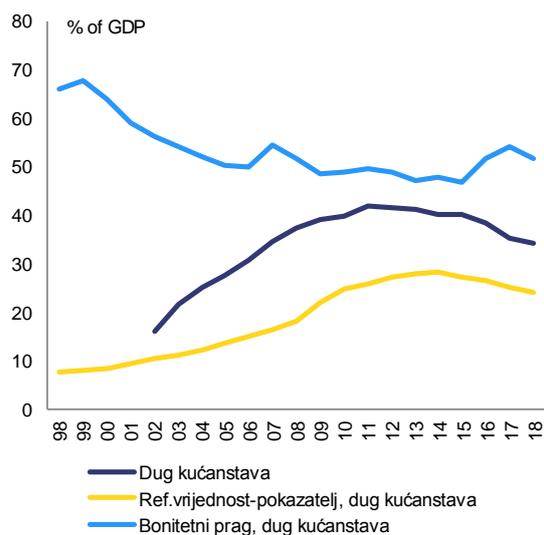
Razina duga sektora kućanstava blago se povećala na 34,3 % BDP-a u trećem tromjesečju 2019., u odnosu na 34,2 % krajem 2018. Rast hipotekarnih kredita dosegao je godišnju stopu od 4,8 % u kolovozu 2019. U 2018. omjer duga sektora kućanstava i dalje je bio gotovo 18 postotnih bodova manji od bonitetnog praga za Hrvatsku (52 %), ali 10 postotnih bodova veći od referentne vrijednosti koja se zasniva na temeljnim pokazateljima (24 %) (grafikon 4.2.6.).

Kreditni kućanstvima povećali su se u rujnu 2019. za 7 % godišnje, a tome je uglavnom pridonio rast gotovinskih nenamjenskih kredita. Izgleda da je do većeg korištenja tih kredita, kojima je svojstven veći rizik, došlo uglavnom zbog strožih uvjeta stambenog kreditiranja, djelomično i zbog nacionalne provedbe Smjernica Europskog nadzornog tijela za bankarstvo (EBA) o procjeni kreditne sposobnosti⁽²²⁾. U veljači 2019. HNB je izdao preporuku bankama da primjenjuju jednake kriterije utvrđivanja kreditne sposobnosti pri odobravanju

⁽²²⁾ EBA/GL/2015/11

stambenih i nestambenih kredita s duljim rokovima dospijeća.

Grafikon 4.2.6.: Dug sektora kućanstava i njegove referentne vrijednosti koje se zasnivaju na temeljnim pokazateljima i bonitetni pragovi

Izvor: Europska komisija

Izloženost kućanstava riziku kamatne stope i dalje je visoka, no nastavlja se smanjivati jer krediti s fiksnom kamatnom stopom postaju sve učestaliji. Udio odobrenih kredita s fiksnom kamatnom stopom sve je veći. Krajem 2018. 38,3 % ukupnih nepodmirenih kredita bili su krediti s fiksnom kamatnom stopom, što je porast u odnosu na 33,7 % godinu ranije. To je u skladu s preporukama HNB-a iz listopada 2017. da se smanji izloženost potrošača kamatnom riziku tako što će im se ponuditi mogućnost prelaska na kredite s fiksnom kamatnom stopom.

Okvir 4.2.3.: Pristupačno i održivo stanovanje

Cjenovno pristupačno i kvalitetno stanovanje u sigurnom okruženju jedna je od osnovnih ljudskih potreba i dio je UN-ovih ciljeva održivog razvoja. Ispunjavanje te potrebe koje pomaže u smanjenju siromaštva i socijalne isključenosti još uvijek je velik izazov za neke europske zemlje. Unatoč negativnom migracijskom saldu, Hrvatska u nekim područjima bilježi ubrzan rast realnih cijena stambenih nekretnina (vidjeti odjeljak 4.2.2.), a cijene najma stambenog prostora rastle su brže od inflacije i BDP-a. Zbog tih je kretanja stanovanje manje cjenovno pristupačno i potrebno ga je pratiti.

Samo 5,8 % Hrvata živi u kućanstvima koja više od 40 % raspoloživog dohotka troše na stanovanje (Europska komisija 2019c). To je bolji rezultat od prosjeka EU-a (10,4 %) i mogao bi biti povezan s relativno visokim udjelom stanovništva koje živi u kućanstvima bez nepodmirenog hipotekarnog kredita (83,6 % u usporedbi s 42,8 % u EU-u).

Cjenovna pristupačnost stanovanja u Hrvatskoj znatno se razlikuje prema vrsti kućanstva. Unatoč tome što samo 1,5 % Hrvata plaća najamninu po tržišnoj cijeni, skoro polovina njih za stanovanje izdvaja više od 40 % raspoloživog dohotka. To je osjetno više od prosjeka EU-a (26,3 %) i znatno više nego u susjednim zemljama Hrvatske. Vrlo visoka cijena stanovanja u odnosu na dohodak može prouzrokovati stambenu nezbrinutost, npr. život u stambenim objektima koji nisu prilagođeni veličini kućanstva ili objektima koji imaju ozbiljne strukturne nedostatke.

Hrvatska ima nekoliko državnih programa i poticaja za stanovanje. U Hrvatskoj 8,0 % najamprimaca plaća sniženu najamninu ili je ne plaća. Osim toga, Vlada je 2017. donijela mjeru kojom se subvencioniraju stambeni krediti za osobe mlađe od 45 godina. Međutim, te subvencije nisu utemeljene na provjeri materijalnog stanja ni usmjerene na područja u kojima je cjenovna pristupačnost najniža. Osiguravanje cjenovno pristupačnog stanovanja i dalje će ostati izazov, pogotovo u nekim područjima.

Valutna struktura duga promijenila se jer je udio duga u kunama u ukupnim stambenim kreditima nastavio rasti. U rujnu 2019. 45 % nepodmirenih kredita kućanstava ⁽²³⁾ bilo je u stranoj valuti ili indeksirano uz stranu valutu, što predstavlja smanjenje u odnosu na najvišu razinu od 80 % u ožujku 2012. Kućanstva imaju znatne depozite u stranim valutama, koji čine gotovo 80 % ukupnih depozita, što bi, ako se usklade, moglo znatno smanjiti rizike.

Tržište stambenih nekretnina

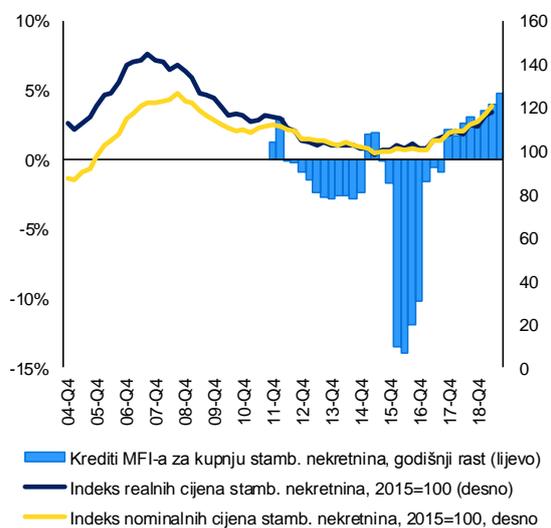
Cijene stambenih nekretnina u Hrvatskoj 2019. prvi su put od financijske krize bilježile dvoznamenkasti rast. Povoljno makroekonomsko okruženje, uz povećanje zaposlenosti i niske kamatne stope, potaknulo je rast cijena nekretnina. Nakon što su se u prošlom desetljeću većinom smanjivale (grafikon 4.2.7.), cijene stambenih nekretnina počele su ubrzano rasti u skladu s rastom hipotekarnih kredita. Cijene stambenih nekretnina u drugom tromjesečju 2019. rastle su po

prosječnoj godišnjoj stopi od 10,4 %. Međutim, to prikriva znatne regionalne razlike. Cijene stambenih nekretnina u Zagrebu povećale su se za 14,5 %, što je znatno iznad povećanja cijena na jadranskoj obali (9,1 %) i u ostatku zemlje, gdje su cijene narasle za 3,3 %. Najamnine za stambeni prostor također su u porastu. Tijekom 2019. do mjeseca listopada najamnine su se povećale za 5,3 %. To je znatno povećanje, računajući da su se u 2018. povećale za 2,6 %. Porast cijena stambenih nekretnina zajedno s velikim povećanjima najamnina mogao bi dovesti do problema cjenovne pristupačnosti koji zahtijevaju pomno praćenje (okvir 4.2.1.).

Unatoč snažnom porastu cijena stambenih nekretnina, cijene su još uvijek ispod razina zabilježenih prije financijske krize. Ipak, zasad nema naznaka precijenjenosti, s obzirom na to da ustaljene referentne vrijednosti, npr. omjer cijene i najamnine, upućuju na to da su cijene stambenih nekretnina u Hrvatskoj još uvijek znatno ispod njihova dugoročnog prosjeka.

⁽²³⁾ Ti podaci ne uključuju revolving kredite, prekoračenja po računu, kredite po kreditnim karticama i gotovinske nenamjenske kredite.

Grafikon 4.2.7.: Rast cijena stambenih nekretnina (2015=100) i hipotekarnih kredita

Izvor: Europska komisija, ESB

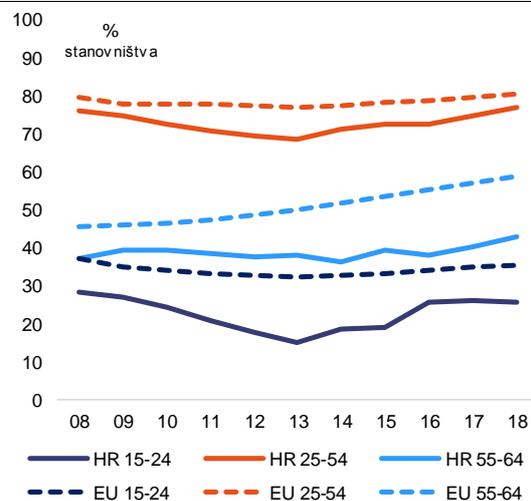
Nastavljaju se provoditi mjere za bolje prikupljanje podataka o nekretninama. U kolovozu 2019. Europski odbor za sistemske rizike povećao je zahtjeve za podatke za ocjenu i praćenje rizika za financijsku stabilnost povezanih s tržištima nekretnina. Hrvatska narodna banka zbog toga uvodi novi sustav za prikupljanje detaljnih podataka o uvjetima kreditiranja potrošača, koji će omogućiti praćenje rizika povezanih s tržištem stambenih nekretnina.

4.3. TRŽIŠTE RADA, OBRAZOVANJE I SOCIJALNE POLITIKE*

4.3.1. KRETANJA NA TRŽIŠTU RADA

Nezaposlenost se kontinuirano smanjuje, ali razina sudjelovanja na tržištu rada i dalje je vrlo niska. Stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj dosegla je u 2018. dosad najnižu razinu od 8,4 % i predviđa se njezin daljnji pad. Stopa zaposlenosti (u dobnoj skupini od 20 do 64 godine) dosegla je u 2018. 65,2 %, tj. povećala se za 1,6 postotnih bodova u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, taj socijalni pokazatelj i dalje je među najnižima u EU-u. Stopa aktivnosti (u dobnoj skupini od 15 do 64 godine) pala je na 66,3 % u 2018., zbog čega se Hrvatska u tom parametru dodatno spustila na ljestvici država članica EU-a. Pozitivna kretanja na tržištu rada koristila su različitim kategorijama radnika i tražitelja zaposlenja, uključujući dugotrajno nezaposlene osobe. Međutim, stope nezaposlenosti su u svim dobnim skupinama ispod prosjeka EU-a, pri čemu je najveća razlika zabilježena u skupini starijih radnika (od 55 do 64 godine) (grafikon 4.3.1.).

Grafikon 4.3.1.: Stopa nezaposlenosti po dobnim skupinama u Hrvatskoj i EU-u

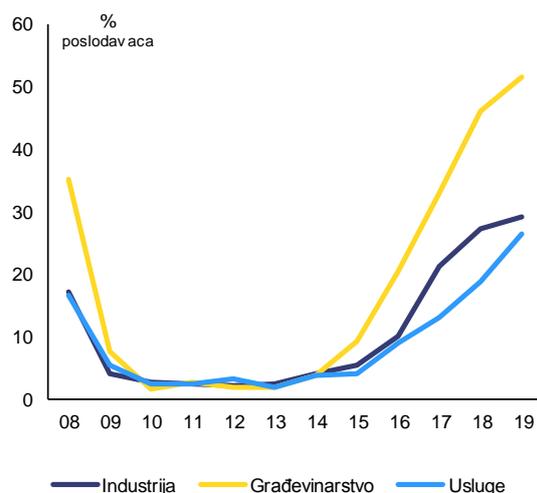
Izvor: Eurostat

Manjak radne snage u svim je sektorima postao izraženiji. Prema podacima iz Europskog istraživanja poslovnih subjekata znatno se povećao udio poslodavaca kojima nedostaje radne snage. Nedostatak radne snage u 2018. prijavilo je 23,5 % poslodavaca u industrijskom, građevinskom i uslužnom sektoru⁽²⁴⁾, u odnosu na 16,9 % u 2017.

⁽²⁴⁾ Prosjek za ta tri sektora, ponderiran njihovim udjelom u ukupnoj stopi zaposlenosti.

(grafikon 4.3.2.). Najviše radne snage nedostaje u građevinskom sektoru, u kojem polovina poslodavaca (51,3 %) manjak radne snage navodi kao čimbenik ograničenja građevinske aktivnosti, dok je u uslužnom sektoru zabilježen najveći porast manjka radne snage od 2018. do 2019. (za 7,1 postotnih bodova). Zato su strukovnim srednjim školama osigurane namjenske stipendije za financiranje osposobljavanja za 62 deficitarna zanimanja. Osim toga, nadležna tijela odlučila su olakšati pristup tržištu rada stranim radnicima znatnim povećanjem kvote dozvola za rad u građevinarstvu, turizmu i ugostiteljstvu za 2018. i 2019. i pojednostavnjenjem postupka priznavanja inozemnih stručnih kvalifikacija.

Grafikon 4.3.2.: Nedostatak radne snage u Hrvatskoj prema navodima poslodavaca, 2008.–2019. (3. tromjesečje)

(1) Desezonirane vrijednosti.

Izvor: Istraživanje poslovnih subjekata i potrošača, Europska komisija

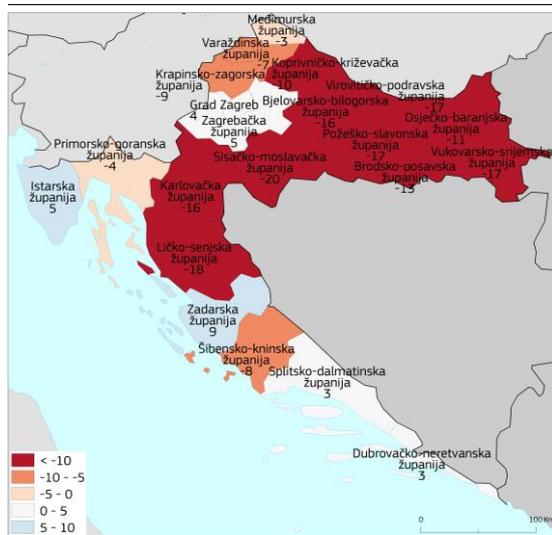
Stanovništvo Hrvatske se smanjuje zbog negativnog prirodnog prirasta i iseljavanja.

Hrvatska je 2018. imala 4,1 milijuna stanovnika, a predviđa se da će broj stanovnika do 2050. pasti na 3,4 milijuna. Stopa prirodnog prirasta⁽²⁵⁾ negativna je od 2009., a broj rođenih se u deset godina smanjio za 17 %. Predviđeno povećanje prosječne starosti stanovništva Hrvatske (s 43,7 u 2018. na 51,3 u 2050.) bit će dodatni izazov za tržište rada i sustav socijalne zaštite. Smanjenju broja stanovnika pridonijeli su i negativni neto

⁽²⁵⁾ Razlika između broja živorođenih i broja umrlih na 1 000 stanovnika tijekom godine. U 2018. je iznosila -3,9, tj. smanjila se za 101 % od 2009.

migracijski tokovi u 2018., iako se čini da su oslabili od 2017. Radi odgovora na demografske izazove, nadležna tijela uvela su mjere za poboljšanje materijalnih uvjeta mladih obitelji s djecom, uključujući veće roditeljske naknade i novčane potpore za novorođeno dijete te subvencioniranje stambenih kredita.

Grafikon 4.3.3.: Promjena stanovništva (%) po županijama, 2001.–2017.

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske

Slabije razvijene regije u Hrvatskoj gube stanovništvo. Od 2000. do 2017. Hrvatska je izgubila 5,4 % ukupnog stanovništva, uz velike razlike među županijama (grafikon 4.3.3.). Broj stanovnika povećao se u samo pet županija s velikim urbanim središtima, dok je 9 od 14 županija u kontinentalnoj Hrvatskoj zabilježilo pad stanovništva u rasponu od 10 do 20 %. Broj stanovnika Ličko-senjske županije smanjio se za gotovo petinu (18 %), na 8,5 stanovnika po kvadratnom kilometru (gotovo jednako niska gustoća kao u slabo naseljenim sjevernim područjima Finske). U istočnoj Hrvatskoj pet županija Slavonije i Baranje bilježi kronični gubitak stanovništva zbog iseljavanja, posebno mladih, i niske stope nataliteta. U kombinaciji s visokom stopom nezaposlenosti i neaktivnosti to pridonosi gospodarskoj stagnaciji i niskom potencijalu rasta u tom dijelu zemlje. U Slavoniji i Baranji je 2017. bilo zaposleno samo 51 % radno sposobnog stanovništva, u usporedbi sa 61 % u ostatku Hrvatske (Svjetska banka, 2019.a).

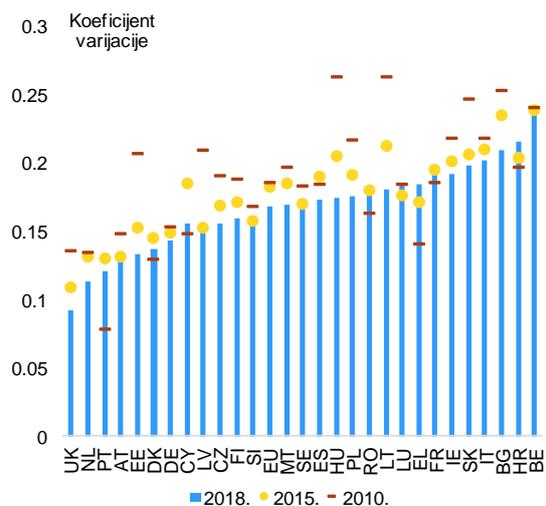
Stope nezaposlenosti znatno se razlikuju među obrazovnim skupinama. Agregatna stopa neusklađenosti vještina⁽²⁶⁾, izračunana na temelju tri stupnja obrazovanja (niski, srednji i visoki), bila je 2018. visoka u Hrvatskoj, viša nego 2015. (grafikon 4.3.4). Osobito stopa zaposlenosti niskokvalificiranih radnika (37,2 % u 2018., u odnosu na 56,1 % u EU-u) i polukvalificiranih radnika (65,1 % u odnosu na 73,4 % u EU-u) znatno zaostaje za stopom zaposlenosti visokokvalificiranih radnika (81,5 % u odnosu na 84,5 % u EU-u). Tome doprinosi činjenica da u sastavu hrvatske radne snage pretežu polukvalificirani radnici (62 % u odnosu na 48 % u EU-u), uz niži udio niskokvalificiranih radnika (8 % u odnosu na 16 % EU-u). Niska stopa aktivnosti niskokvalificiranih radnika posljedica je prekomjerne zastupljenosti starijih radnika u toj skupini (stopa aktivnosti niskokvalificiranih radnika u dobi od 55 do 64 godine iznosi 24,7 %, a u EU-u 48,2 %). Stoga su polukvalificirani radnici glavni čimbenik razlike između stope zaposlenosti u Hrvatskoj i prosjeka EU-a. Zato je potrebno rješavati sve uzroke niske zaposlenosti, uključujući nedostatak vještina potrebnih na tržištu rada (na svim obrazovnim razinama), te drugim čimbenicima, kao što su privlačnost zaposlenja i prepreke geografskoj mobilnosti.

Za poslove budućnosti bit će potrebna viša razina vještina i kvalifikacija. Zbog tehnoloških promjena raste potražnja za višom razinom vještina i kvalifikacija. Prema predviđanjima Europskog centra za razvoj strukovnog osposobljavanja (CEDEFOP, 2018.) o potrebama za vještinama do 2030., za 36 % radnih mjesta otvorenih tijekom razdoblja prognoze tražit će se visoke kvalifikacije (prosjeak EU-a je 43 %). To posebno vrijedi za zanimanja u obrazovnom, pravnom, socijalnom, kulturnom, poslovnom, administrativnom i zdravstvenom području. S druge strane, u studiji se predviđa da će za samo 4

⁽²⁶⁾ Makroekonomska neusklađenost vještina pokazuje relativnu disperziju stopa zaposlenosti u skupinama s različitim stupnjem obrazovanja: niskim (ISCED 0–2), srednjim (ISCED 3–5) i visokim (ISCED 6 i više). Uspoređuje se struktura zaposlenosti (umjesto potražnje radne snage) i struktura radno sposobnog stanovništva (umjesto ponude) u smislu obrazovnih kvalifikacija. Makroekonomske neusklađenosti vještina visoke su ako su stope zaposlenosti niskokvalificiranih i/ili polukvalificiranih radnika niske u usporedbi sa stopom zaposlenosti visokokvalificiranih radnika, a potonji istovremeno čine znatan dio radno sposobnog stanovništva.

% otvorenih radnih mjesta biti potrebne niske kvalifikacije (prosjeak EU-a je 11 %) jer će se broj radnih mjesta u sektoru poljoprivrede i ribarstva znatno smanjiti i vjerojatno će se nuditi tek manji broj novih radnih mjesta radi zamjene postojećih radnika. Kad je riječ o polukvalificiranim radnicima, predviđa će daljnji višak ponude.

Grafikon 4.3.4.: Relativna disperzija stopa zaposlenosti različitih obrazovnih skupina u EU-u

(1) Godišnji pokazatelj na temelju prosjeka za četiri tromjesečja.

(2) Relativna disperzija stopa zaposlenosti jednaka je omjeru apsolutne disperzije i ukupne stope zaposlenosti. Apsolutna disperzija stopa zaposlenosti izračunava se kao zbroj razlika između stopa zaposlenosti za svaku skupinu vještina i ukupne stope zaposlenosti, ponderirano veličinom svake skupine.

Izvor: Eurostat, vlastiti izračuni.

Poboljšana je provedba mjera aktivne politike tržišta rada, ali problema i dalje ima. U 2018. potporama za zapošljavanje i samozapošljavanje obuhvaćen je najveći dio korisnika mjera aktivne politike tržišta rada. Dobri su rezultati ostvareni u smislu povećanja zapošljivosti, među ostalim dugotrajno nezaposlenih osoba. Program za mlade „stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa” premašio je početne ciljeve obuhvata koje su odredila nadležna tijela ⁽²⁷⁾, iako premalo tražitelja zaposlenja upisuje obrazovne programe ili programe usavršavanja (Ministarstvo rada, 2019.). Kad je riječ o pasivnoj potpori, samo je 23 % nezaposlenih u 2019. koristilo naknadu za

⁽²⁷⁾ Tu je mjeru 2018. koristilo 16 % mladih korisnika mjera aktivne politike tržišta rada, a 5,5 % njih je dobilo ponudu za prijavništvo.

nezaposlene. Razlozi za to mogli bi biti zahtjevni uvjeti za ostvarivanje prava na naknadu, uključujući stroge uvjete o raspoloživosti za rad i zahtjeve o traženju zaposlenja, i njezin relativno niski iznos (Europska komisija, 2019d).

Dohvat nezaposlenih i neaktivnih mladih osoba još nije dovoljan. Stopa mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju (NEET) i stopa nezaposlenosti mladih brzo se smanjuju (na 13,6 % i 23,7 % u 2018.), ali su i dalje dosta iznad prosjeka EU-a. Premda je broj tražitelja zaposlenja u evidenciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje među najvišima u EU-u, mjere uvedene programom Garancija za mlade u 2018. koristilo je samo 39 % mladih u dobi od 15 do 24 godine u statusu NEET. Niski dohvat i njegovo daljnje smanjenje djelomično su povezani s povećanjem broja neregistriranih osoba u statusu NEET (s 4,8 % u 2017. na 6 % u 2018.). Oko dvije trećine osoba koje su u 2018. primale potporu radile su, obrazovale su se ili su se stručno usavršavale šest mjeseci nakon isteka mjere ⁽²⁸⁾, što je iznad prosjeka EU-a od 50,4 %.

Nedobrovoljni rad na određeno vrijeme i dalje je učestala pojava u Hrvatskoj. Udio radnika na određeno vrijeme u broju zaposlenih (u dobi od 15 do 64 godine) i dalje je među najvišima u EU-u (19,9 % u odnosu na prosjeak EU-a od 14,2 % u 2018.), od čega je 86,6 % nedobrovoljnih radnika na određeno vrijeme (prosjeak EU-a je 52,8 %). Rad u nepunom radnom vremenu u Hrvatskoj nije uobičajen i bilježi se samo u 4,9 % slučajeva.

Procjenjuje se da će učestalost neprijavljenog rada i dalje biti visoka. Neprijavljeni rad prisutan je u obliku djelomično prijavljenog rada (isplata plaća „na ruke”) i potpuno neprijavljenog rada. Toj pojavi pridonose razni čimbenici, uključujući nisku kvalitetu ponude zaposlenja, o kojoj svjedoči i velik broj obeshrabrenih tražitelja zaposlenja, te opći dojam neučinkovitosti javnih ustanova i regulatornog sustava ⁽²⁹⁾. Uvedene mjere još nisu dovele do uspostave učinkovitih mehanizama prevencije i sankcioniranja. Do poboljšanja bi moglo doći zahvaljujući uspostavi centraliziranog

⁽²⁸⁾ Pritom treba uzeti u obzir da prema podacima za veliki broj mladih nije bilo moguće utvrditi određite šest mjeseci po izlasku iz evidencije (22,8 %).

⁽²⁹⁾ Na temelju analize sljedećih pokazatelja: regulatorno okruženje za poduzeća, vladavina prava, indeks percepcije korupcije i učinkovitost tijela vlasti.

Državnog inspektorata u travnju 2019., koji je od sektorskih inspektorata preuzeo poslove inspekcije, te najavljenom izradi nacionalnog programa za suzbijanje neprijavljenog rada.

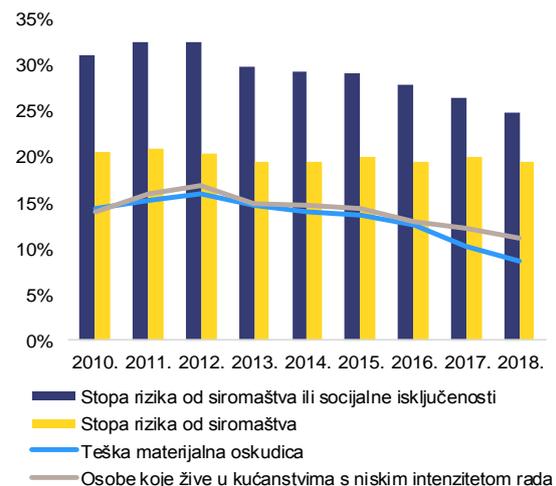
4.3.2. SUSTAV SOCIJALNE ZAŠTITE

Razina siromaštva u Hrvatskoj se smanjuje, ali je i dalje iznad prosjeka EU-a. Nakon poboljšanja u svim potpokazateljima, rizik od siromaštva ili socijalne isključenosti smanjio se 2018., ali je i dalje veći od prosjeka EU-a (24,8 % u odnosu na 21,9 % u EU-u) (grafikon 4.3.5.). Poboljšanja pridonose ostvarenju UN-ova cilja održivog razvoja br. 1 (Svijet bez siromaštva). Smanjenje za 1,6 postotnih bodova u odnosu na prošlu godinu više je povezano s boljim uvjetima na tržištu rada, nego s promjenama u sustavu socijalne zaštite. U 2013. socijalnim naknadama je rizik od siromaštva smanjen za oko trećinu, a jaz rizika od siromaštva za više od pola, no učinak naknada na smanjenje siromaštva opao je tijekom oporavka. Unatoč tim poboljšanjima, jaz rizika od siromaštva i dalje je bio visok u 2018. i povećao se u odnosu na 2017. (s 26 % na 28,4 %) ⁽³⁰⁾, kao i stopa rizika od siromaštva ⁽³¹⁾ (s 14,7 % u 2016. na 17 % u 2017.), što upućuje na zaključak da bolji gospodarski uvjeti nisu koristili kućanstvima s nižim dohotkom. Malo je korisnika minimalne naknade, a njezina je razina ispod prosjeka EU-a (Europska komisija, 2019.). Preciznost usmjeravanja obiteljskih naknada ⁽³²⁾ (koje su u 2017. činile 8,6 % rashoda za socijalnu zaštitu) također je relativno niska, prvenstveno zbog nedostatne provjere imovinskog stanja (npr. u slučaju roditeljskih naknada i jednokratnih novčanih potpora za novorođeno dijete). Općenito, kupovna moć hrvatskih kućanstava među najnižima je u EU-u (63 % u 2018.) i od 2008. se povećala za samo tri postotna boda, što upućuje na visoke troškove života.

Žene su zbog niske razine sudjelovanja na tržištu rada izložene većem riziku od

siromaštva. Stopa zaposlenosti i žena i muškaraca u Hrvatskoj među najnižima je u EU-u (70,3 % i 60,1 %, a prosjeci EU-a su 79 % i 67,4 %). Razlozi zbog kojih žene ne sudjeluju na tržištu rada uključuju odgovornosti za skrb za druge i kućanske poslove. To odražava niske stope sudjelovanja djece u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju (vidjeti odjeljak 4.3.3.) i mali broj korisnika roditeljskog i očinskog dopusta među muškarcima ⁽³³⁾ (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2019.). Podaci iz 2015. pokazuju da je trećina žena u Hrvatskoj nekoliko dana tjedno skrbila o starijim osobama ili rodbini s invaliditetom, što je među višim udjelima u EU-u. Da bi se više žena uključilo na tržište rada, potrebno je uspostaviti učinkovite službe za skrb o djeci i starijim osobama. Osim toga, zbog kratkog radnog vijeka rizik od siromaštva za žene u dobi od 65 i više godina puno je viši od prosjeka EU-a, što negativno utječe na ostvarenje UN-ova cilja održivog razvoja br. 5 (Ravnopravnost spolova) u Hrvatskoj. S obzirom na veliku razliku u očekivanom trajanju života između žena i muškaraca, niža uobičajena dob umirovljenja u odnosu na muškarce otežava rješavanje pitanja adekvatnosti mirovina za žene.

Grafikon 4.3.5.: Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti i njezine sastavnice (rizik od siromaštva, teška materijalna oskudica, niski intenzitet rada)

(1) Detaljne definicije pokazatelja i njihovih sastavnica dostupne su u prilogu C.

Izvor: Eurostat

⁽³⁰⁾ Jazom rizika od siromaštva mjeri se stvarna razina siromaštva. Izračunava se kao razlika između praga rizika od siromaštva i medijana ekvivalentnog raspoloživog dohotka osoba koje su ispod praga rizika od siromaštva.

⁽³¹⁾ Udio osoba koje su siromašne i bile su siromašne tijekom dvije od tri prethodne godine.

⁽³²⁾ Obuhvaća roditeljske i roditeljske naknade te doplatke za djecu.

⁽³³⁾ U 2018. očinski dopust koristilo je 0,28 % muškaraca, a roditeljski dopust njih 7,55 %. Zakonski očinski dopust još ne postoji.

Hrvatska je odustala od ključnih elemenata reforme mirovinskog sustava namijenjenih produljenju radnog vijeka. Sabor je u prosincu 2018. donio važan paket mjera mirovinske reforme⁽³⁴⁾, koje su se počele provoditi 2019. Mirovinska reforma dočekana je s velikim otporom sindikata, koji su prikupili dovoljno potpisa za sazivanje referenduma o zakonskim elementima produljenja radnog vijeka. U listopadu 2019. Vlada je pristala povući te sporne elemente. Sabor je po hitnom postupku usvojio izmjene Zakona o mirovinskom osiguranju, koje uključuju vraćanje dobi za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu na 65 godina, smanjenje kazni za prijevremeno umirovljenje i prestanak ubrzanog izjednačenja dobi za umirovljenje za žene i muškarce koje je uvedeno reformom iz 2018. Tim promjenama, koje su stupile na snagu u siječnju 2020., ukinute su značajke nedavne reforme, kao i reforme iz 2014., kojom je izvorno dob za umirovljenje bila povećana na 67 godina. Promjene se odnose na dob za umirovljenje, kazne i ubrzano izjednačenje dobi za umirovljenje. Druge mjere uvedene nedavnom mirovinskom reformom još su na snazi (za proračunski učinak vidjeti odjeljak 4.1.).

Prijevremeno umirovljenje i dalje je među vodećim uzrocima niske stope sudjelovanja starijih radnika na tržištu rada. Premda se stopa zaposlenosti starijih radnika (u dobi od 55 do 64 godine) 2018. povećala na 42,8 %, tj. za 2,5 postotnih bodova u odnosu na prethodnu godinu, i dalje je predzadnja na ljestvici država članica (prosjeck EU-a je 58,7 %) (grafikon 4.3.1.). Korisnici prijevremene starosne mirovine čine više od četvrtine (28 % u 2016.) korisnika starosne mirovine⁽³⁵⁾. Ako se ubroje korisnici invalidske mirovine, u Hrvatskoj je 2016. 39 % svih umirovljenika iskoristilo pravo na prijevremeno umirovljenje⁽³⁶⁾. Njihov se udio povećao tijekom gospodarske krize. Razlozi za prijevremeno umirovljenje koje osobe navode uključuju

neodgovarajuće vještine, loše zdravlje, dostupne financijske poticaje za umirovljenje i nisku kvalitetu radnog života (Bađun i Smolić, 2018.). Zbog kratkog radnog vijeka osobe u dobi od 65 i više godina suočene su s puno većim rizikom od siromaštva ili socijalne isključenosti (32 % u odnosu na prosjek EU-a od 18,6 %).

Osobe s invaliditetom posebno imaju teškoća na tržištu rada. U 2017. stopa zaposlenosti osoba s invaliditetom iznosila je 33,8 %. Premda se razlika u zaposlenosti u odnosu na ukupno stanovništvo smanjila, i dalje je to jedna od najvećih razlika u EU-u (32,2 % u odnosu na prosjek EU-a od 24,2 %). Njihovu zapošljivost otežava nedostatak vještina, kao i činjenica da je stopa završetka tercijarnog obrazovanja osoba s invaliditetom među najnižima u EU-u (21,9 % u 2017.). Mnogi su zbog toga izloženi riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (37,1 % u odnosu na prosjek EU-a od 28,7 % u 2018.) i ovise o sustavu socijalne zaštite. Državna davanja za invalidnost veća su u Hrvatskoj nego u drugim državama članicama EU-a, ali znatan dio čine davanja za invalidske mirovine.

Hrvatska je uvela politike kojima se potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom. Uveden je kvotni sustav prema kojem svi subjekti u privatnom i javnom sektoru s više od 20 zaposlenika moraju zaposliti određeni broj osoba s invaliditetom. Međutim, 54 % subjekata, uključujući ministarstva, ne ispunjava obvezu kvotnog zapošljavanja, nego umjesto toga plaća novčanu naknadu (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2016.). Kad je riječ o aktivnoj potpori, postotak korisnika s invaliditetom uključenih u aktivne programe tržišta rada smanjio se od 2014. Smanjio se i broj registriranih nezaposlenih osoba s invaliditetom (za devet postotnih bodova u razdoblju od 2015. do 2017.), premda se njihov udio povećao za 0,5 % zbog općeg smanjenja ukupnog broja nezaposlenih osoba. Velik je broj neaktivnih osoba s invaliditetom, što upućuje na prepreke na tržištu rada i neučinkovite propise.

Skrb u obitelji i zajednici za djecu i osobe s invaliditetom još nije dovoljno razvijena. U 2017. 72 % djece i mladih bez roditelja ili odgovarajuće roditeljske skrbi nije bilo smješteno u ustanovama, tj. stanje se poboljšalo od 2010. Tek treba doći do poboljšanja koja se očekuju nakon

⁽³⁴⁾ Reforma je imala tri glavna cilja: i. ukloniti strukturne razlike koje su uzrokovale nepravedno postupanje s određenim skupinama umirovljenika; ii. ubrzati planirano povećanje zakonske dobi za umirovljenje na 67 godina i povećati kazne za prijevremeno umirovljenje i iii. ojačati institucijsku strukturu i poboljšati učinkovitost drugog mirovinskog stupa.

⁽³⁵⁾ Pokazatelj trajanja radnog vijeka (32,5) znatno je niži od prosjeka EU-a. Stvarna dob izlaska iz radne snage prema procjenama radne skupine za starenje stanovništva (61,5 u 2017.) također je znatno niža od prosjeka EU-a.

⁽³⁶⁾ Udio umirovljenika koji primaju invalidsku mirovinu puno je veći u Hrvatskoj nego u EU-u (25 % u odnosu na 14 %).

donošenja Zakona o udomiteljstvu u siječnju 2019. ⁽³⁷⁾. Za prelazak s modela institucionalne skrbi zajednici je potrebno osigurati nove i različite usluge ⁽³⁸⁾. Međutim, od trinaest domova za djecu u dobi od 6 do 18 godina samo su četiri u cijelosti prešla na novi model skrbi u zajednici. U 2017. je više od 60 % osoba iz ostalih ranjivih skupina, uključujući djecu i mlade s problemima u ponašanju i odrasle osobe s mentalnim teškoćama, još živjelo u ustanovama.

Službena dugotrajna skrb neučinkovita je i nedovoljno razvijena. Hrvatskoj nedostaje strategija za pružanje dugotrajne skrbi i sustav je rascjepkan na različite institucije zdravstvene i socijalne skrbi. Rashodi za dugotrajnu skrb činili su samo 3,1 % rashoda za zdravstvo, puno manje od prosjeka EU-a (16,3 %). Samo 13 % osoba ovisnih o skrbi ⁽³⁹⁾ prima institucijsku skrb, a 14 % službenu pomoć u kući (prosjeci EU-a su 23 % i 31 %). S druge strane, 72 % osoba ovisnih o skrbi prima novčane naknade. Javna socijalna zaštita pokriva samo 10 % troškova kućne njege za umjerene potrebe i 20 % za velike potrebe, neovisno o dohotku primatelja, što je manje nego u ostalim zemljama sa sličnim javnim rashodima za dugotrajnu skrb. Zbog toga su izravni troškovi posebno visoki – gotovo 100 % raspoloživog dohotka medijana primatelja dohotka izdvaja se za pokrivanje umjerenih potreba, a čak 150 % za pokrivanje velikih potreba (OECD, 2019.a). Simulacija iz iste studije pokazuje da je sustav socijalne zaštite puno manje učinkovit u smanjenju rizika od siromaštva uzrokovanog dugoročnim troškovima skrbi ⁽⁴⁰⁾ nego u mnogim drugim državama članicama EU-a. Dodatni problemi uključuju manjak radnika u području dugotrajne skrbi (jedan na 50 korisnika skrbi u dobi od 65 i

više godina, što je jedan od najnižih omjera u EU-u) i njihove ispodprosječne uvjete rada.

Službe za zapošljavanje i socijalne službe još nisu dovoljno integrirane. Suradnja različitih institucijskih tijela (npr. zavod za zapošljavanje, socijalna služba, služba za promicanje fizičkog i mentalnog zdravlja i služba za stambeno zbrinjavanje) ograničena je i nakon poduzetih mjera ⁽⁴¹⁾, djelomično zbog pitanja zaštite podataka. Hrvatski zavod za zapošljavanje potporama za zapošljavanje i osposobljavanje potiče poslodavce da zapošljavaju dugotrajno nezaposlene osobe. Iako se potpore za zapošljavanje koriste, stopa uključenosti u mjere osposobljavanja je niska. Poslodavci i dalje imaju negativnu predodžbu o dugotrajno nezaposlenim osobama, a ne postoje ni usluge potpore nakon zapošljavanja (Europska komisija, 2019e). Nedostatak integrirane potpore posebno je vidljiv u nekim regijama i jedinicama lokalne samouprave, što je odraz ograničenog administrativnog i financijskog kapaciteta, naročito u ruralnim područjima.

Općenito, nije ostvaren velik napredak u mjerama politike za sustav socijalnih naknada. Rascjepkani sustav socijalne zaštite, koji ovisi o fiskalnom kapacitetu jedinica lokalne samouprave, još ne može umanjiti izražene regionalne razlike u smislu rizika od siromaštva. Nadležna tijela rade na uspostavi mehanizama na temelju kojih će tijela lokalne samouprave redovito izvješćivati tijela središnje uprave o svim isplaćenim naknadama, u skladu s klasifikacijom Europskog sustava integrirane statistike socijalne zaštite (ESSPROS). Međutim, prikupljeni podaci još nisu analizirani. Novi Zakon o socijalnoj skrbi kojim se nastoji poboljšati pružanje socijalnih naknada i usluga još nije usvojen.

4.3.3. OBRAZOVANJE, OSPOSOBLJAVANJE I VJEŠTINE

Stopa sudjelovanja u programima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja znatno se povećala, ali je i dalje među najnižima u EU-u.

⁽³⁷⁾ S druge strane, broj udomitelja smanjio se s 1 496 (siječanj 2018.) na 1 400 (kolovoz 2019.). Povećao se broj djece koja su se iz udomiteljske obitelji vratila u ustanovu.

⁽³⁸⁾ Prema Zakonu o socijalnoj skrbi, to se u slučaju djece i mladih odnosi na dnevni boravak, savjetovanje i pomaganje pojedincu i obitelji, savjetovanje i pomaganje udomiteljskoj obitelji, rane intervencije za djecu s invaliditetom, pomoć u kući, posvojenje itd.

⁽³⁹⁾ Osobe koje nisu u stanju svakodnevno se brinuti o sebi. Često se govori o ovisnosti u svakodnevnim aktivnostima (ADL – Activity of Daily Living), tj. teškoćama u obavljanju najmanje jedne svakodnevne aktivnosti.

⁽⁴⁰⁾ Udio starijih osoba izloženih riziku od siromaštva nakon podmirenja izravnih troškova kućne njege bio bi 50 % za male potrebe, 80 % za umjerene potrebe i 90 % za velike potrebe.

⁽⁴¹⁾ Na primjer, razvoj individualnog pristupa ili jačanje mehanizma razmjene informacija između HZZ-a i centara za socijalnu skrb radi pružanja potpore dugotrajno nezaposlenim osobama.

U 2017. 82,8 % djece od četvrte godine do osnovnoškolske dobi sudjelovalo je u programima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, što je znatno ispod prosjeka EU-a od 95,4 %. Međutim, taj je udio od 2016. naglo porastao za 7,7 postotnih bodova (Europska komisija, 2019f). Stopa sudjelovanja djece mlađe od tri godine bila je posebno niska u 2018. (prosjeak EU-a je 35,1 %, a cilj iz Barcelone 33 %). Stopa sudjelovanja u programima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu izloženu riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (od treće godine nadalje) četiri je puta veća nego za djecu koja tom riziku nisu izložena ⁽⁴²⁾. Čimbenici koji utječu na nisku stopu sudjelovanja u programima ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja uključuju nedovoljan broj mjesta u programima, manjak odgojitelja (Dobrotić i suradnici, 2018.) te nisku stopu aktivnosti žena (vidjeti odjeljak 4.3.2.). Financiranje infrastrukture za rani i predškolski odgoj i obrazovanje decentralizirano je, što dovodi do znatnih regionalnih razlika u smislu dostupnosti, kvalitete i cjenovne pristupačnosti programa, pri čemu je u najsiromašnijim županijama tim programima obuhvaćeno najmanje djece. U pristupu ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, djeca zaposlenih roditelja imaju prednost pred djecom nezaposlenih i neaktivnih osoba. Nadležna tijela povlače sredstva iz strukturnih fondova EU-a ⁽⁴³⁾ kako bi značajnije proširila i modernizirala mrežu te poduzimaju mjere za rješavanje problema manjka odgojitelja predškolske djece. Na kraju, produljeno je radno vrijeme dječjih vrtića i mnoge jedinice lokalne samouprave smanjuju cijene programa.

Kvaliteta obrazovanja i dalje je problematična.

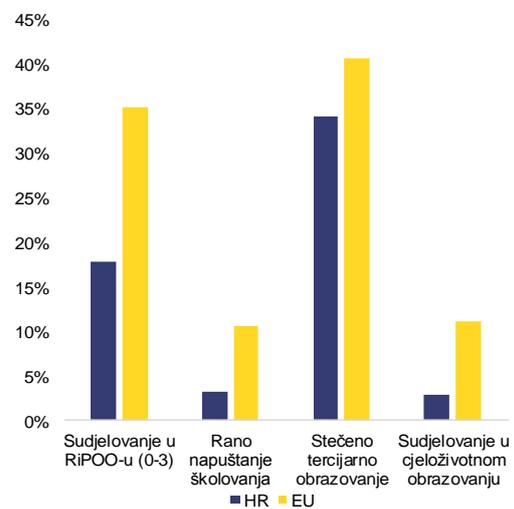
Stopa ranog napuštanja školovanja i osposobljavanja među najnižima je u EU-u i iznosi 3,3 % godišnje. S druge strane, rezultati Programa OECD-a za međunarodno ispitivanje znanja i vještina učenika (PISA) za 2018. pokazuju da učenici postižu slabije rezultate od prosjeka EU-a u čitanju i znanosti, posebno u matematici (OECD, 2019.b). Stopa nezadovoljavajućih rezultata u prirodnim znanostima (25,4 % u odnosu na prosjeak EU-a od 21,6 %) i matematici (31,2 %, prosjeak EU-a je 22,4 %) među najvišima je u EU-u, dok je

⁽⁴²⁾ Na temelju izračuna JRC-a za istraživanje EU-SILC za 2016.

⁽⁴³⁾ 110 milijuna EUR od 120 milijuna ukupno uloženi u rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

udio visokih rezultata u ta tri predmeta među najnižima (oko 5 %). Mali broj nastavnih sati u osnovnom i srednjem obrazovanju (275, odnosno 240 manje sati od prosjeka EU-a) utječe na kvalitetu obrazovanja (Europska komisija, 2019f). U mnogim školama nastava se zbog infrastrukturnih nedostataka održava u dvije smjene, jedan tjedan ujutro, drugi popodne ⁽⁴⁴⁾. Osim toga, Hrvatska ima jedan od najkraćih ciklusa obveznog obrazovanja u EU-u (8 godina).

Grafikon 4.3.6.: Odabrani pokazatelji obrazovanja za Hrvatsku i EU (2018.)

Izvor: Eurostat

Kurikularna reforma općeg obrazovanja uvodi se u svim školama. Novi kurikulumi, čija je svrha uvođenje pristupa usmjerenog na ishode učenja i poboljšanje kvalitete obrazovanja i poučavanja, postupno se uvode u sve osnovne i srednje škole i reforma se planira dovršiti do 2022. Napredak u provedbi reforme pomogao bi da se ostvari cilj održivog razvoja br. 4 (Kvaliteta obrazovanja). U tu se svrhu provodi osposobljavanje i mentorstvo učitelja te su uvedene nove metode za procjenu ishoda poučavanja i učenja. Ipak, postoje dvojbe u pogledu kvalitete poučavanja u okviru novih kurikuluma ⁽⁴⁵⁾ i opsega reforme ⁽⁴⁶⁾.

⁽⁴⁴⁾ Svjetska banka suraduje s nadležnim tijelima u rješavanju tog problema.

⁽⁴⁵⁾ Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja obavio je procjenu učenika koji su sudjelovali u provedbi pilot-faze kurikularne reforme i rezultati procjene su razočaravajući.

⁽⁴⁶⁾ Izvješće o radu Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, 2019.

Okvir 4.3.4.: Praćenje rezultata u odnosu na europski stup socijalnih prava

Europski stup socijalnih prava kompas je za ponovnu uspostavu uzlazne konvergencije radi boljih radnih i životnih uvjeta u Europskoj uniji. Njime se utvrđuje 20 ključnih načela i prava u području jednakih mogućnosti i pristupa tržištu rada, pravednih uvjeta rada te socijalne zaštite i uključenosti.

Pregled socijalnih pokazatelja za HRVATSKU		CIJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA
PREGLED SOCIJALNIH POKAZATELJA		
Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada	Osobe koje rano napuštaju obrazovanje i osposobljavanje (% stanovništva 18-24)	4 QUALITY EDUCATION
	Mladi u statusu NEET (% stanovništva 15-24)	5 GENDER EQUALITY
	Razlika u zaposlenosti žena i muškaraca	10 REDUCED INEQUALITIES
	Kvintilni omjer dohotka (S80/S20)	
	Rizik od siromaštva ili socijalne isključenosti (u %)	
Dinamična tržišta rada i pravedni uvjeti rada	Stopa zaposlenosti (% stanovništva 20-64)	8 DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH
	Stopa nezaposlenosti (% radno sposobnog stanovništva 15-74)	
	Stopa dugotrajne nezaposlenosti (% radno sposobnog stanovništva 15-74)	
	[Rast BRDK-a po stanovniku]	
	Neto prihodi u punom radnom vremenu pojedinačnog radnika koji zarađuje prosječnu plaću	
Socijalna zaštita i uključenost	Učinkovitost socijalnih transfera (osim mirovina) na smanjenje siromaštva	1 NO POVERTY
	Djeca mlađa od tri godine u sustavu formalne skrbi	3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING
	Neispunjena potreba za zdravstvenom skrbi prema vlastitoj izjavi	
	Individualni stupanj digitalnih vještina	

Kritično stanje Treba pratiti Slabi rezultati koji se poboljšavaju Dobri rezultati koje treba pratiti Prosječni rezultati Rezultati bolji od prosječnih Najbolji rezultati

Države članice razvrstavaju se u Pregledu socijalnih pokazatelja u skladu sa statističkom metodologijom dogovorenom s odborima EMCO i SPC. Pritom se zajednički analiziraju razine i promjene pokazatelja u odnosu na odgovarajuće prosjeke EU-a te se države članice razvrstavaju u sedam kategorija. Pojediniosti o metodologiji dostupne su u nacrtu Zajedničkog izvješća o zaposlenosti za 2020., COM(2019) 653 final; NEET: osobe koje se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju; BRDK: bruto raspoloživi dohodak kućanstava. Podaci ažurirani u siječnju 2020.

U Pregledu socijalnih pokazatelja iz europskog stupa socijalnih prava u Hrvatskoj je utvrđen niz problema u području zapošljavanja i socijalne zaštite. Unatoč općem poboljšanju stanja na tržištu rada, uključujući smanjenje stope dugotrajne nezaposlenosti i nezaposlenosti mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju, na tržištu rada te u području socijalne zaštite i uključenosti još su prisutni neki problemi. Stopa zaposlenosti i dalje je kritično niska, posebno među mladima, starijim i niskokvalificiranim radnicima te osobama s invaliditetom. Dvojbena je učinkovitost aktivnih politika tržišta rada i preostalih mogućnosti prijevremenog umirovljenja. Udio osoba koje rano napuštaju školovanje u Hrvatskoj je znatno niži od prosjeka EU-a. Ipak, pristup obrazovanju za mlade i odrasle te njegova kvaliteta i dalje su problematični.

Socijalni transferi imaju ograničen učinak na smanjenje siromaštva. Udio hrvatskih građana izloženih riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti približava se prosjeku EU-a, dok se udio osoba izloženih stalnom riziku od siromaštva povećava. Nakon općeg poboljšanja stanja na tržištu rada, smanjio se kapacitet socijalnih naknada za smanjenje siromaštva.

Hrvatska je započela postupnu provedbu kurikularne reforme u svim školama. Svrha je novih kurikula poboljšati opću kvalitetu obrazovanja. U sve osnovne i srednje škole postupno se uvode novi pedagoški pristupi kako bi se reforma do 2022. provela u svim razredima. Reformom se digitalno obrazovanje nastoji poboljšati i osposobljavanjem učitelja i učenika. Reforma obuhvaća i

mentorstvo učitelja.

Nedostaje učitelja u nekim kategorijama.

Rashodi za obrazovanje 2017., u smislu udjela u BDP-u (4,7 %) i udjela u rashodima opće države (10,5 %), bili su nešto veći od prosjeka EU-a. Prema istraživanju TALIS OECD-a, samo 9,2 % hrvatskih učitelja smatra da se njihovo zanimanje cijeni u društvu (u usporedbi sa 17,7 % u EU-u), što je jedan od najnižih postotaka među zemljama OECD-a (OECD, 2019.c). U udaljenim područjima nedostaje učitelja u području znanosti, tehnologije, inženjerstva i matematike (STEM) te informacijske i komunikacijske tehnologije (IKT). U 2019. su povećane plaće nastavnika i uveden je novi program stipendija za studij pedagogije u područjima u kojima je utvrđen manjak nastavnika (matematika, fizika, informatika i engleski jezik).

I dalje postoje poteškoće u zadovoljavanju potreba za digitalnim vještinama.

U 2019. osnovne digitalne vještine imalo je 53 %, a napredne 35 % osoba u dobi od 16 do 74 godine (prosjeci EU-a su 58 % i 33 %). Novi kurikulum uključuje obvezno obrazovanje i osposobljavanje učitelja i učenika u području digitalnih vještina. Naglasak je na tome da se škole opreme specijaliziranim računalnim laboratorijima, učenicima osiguraju osobni tableti i u učenje i poučavanje uvedu digitalni udžbenici i interaktivne aplikacije. Tim se mjerama nastoji olakšati zadovoljenje potreba za digitalnim vještinama na tržištu rada. Nedostatak je posebno vidljiv u sektoru IKT-a, u kojem je 62 % hrvatskih poduzeća u 2019. imalo poteškoća s popunjavanjem otvorenih radnih mjesta, što je znatno iznad prosjeka EU-a od 51 % (Europska komisija, 2020a).

Hrvatska provodi reformu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja.

Udio studenata upisanih u formalne programe strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u 2019. iznosio je 68,5 %. Međutim, strukovno obrazovanje smatra se manje privlačnom opcijom (Butković i Matković, 2018.). Radi promicanja te vrste obrazovanja, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih organizira natjecanja u strukovnim vještinama i sajmove zapošljavanja za učenike. U 2018. se znatno povećala stopa zaposlenosti osoba koje su završile program strukovnog obrazovanja i osposobljavanja (s 59,4 % na 68,8 % u 2017.), ali je i dalje ispod prosjeka EU-a (79,5 %). Više od polovine registriranih nezaposlenih u 2018. bile su osobe sa stečenim

strukovnim obrazovanjem i osposobljavanjem. Programi strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u Hrvatskoj ne pružaju dostatno osposobljavanje na radnom mjestu. Samo je 23 % polaznika hrvatskih programa strukovnog obrazovanja i osposobljavanja navelo da se pola ili više srednjeg obrazovanja osposobljavalo na radnom mjestu, što je znatno ispod prosjeka EU-a od 32 %. U školskoj godini 2019./2020. eksperimentalni program „Dualno obrazovanje”, koji je pokrenut 2018. radi pružanja više mogućnosti za učenje na radnom mjestu, uveden je u još 20 strukovnih škola. Na kvalitetu strukovnog obrazovanja i osposobljavanja u Hrvatskoj utječu i spor tempo uvođenja standarda zanimanja i kvalifikacija u okviru Hrvatskog kvalifikacijskog okvira (HKO), smanjena dostupnost i kvaliteta opreme za programe strukovnog obrazovanja i osposobljavanja i neodgovarajuće osposobljavanje nastavnika (posebno strukovnih predmeta).

Stopa stjecanja tercijarnog obrazovanja prošle se godine naglo povećala, ali je razina sudjelovanja u programima obrazovanja odraslih i dalje vrlo niska.

U 2018. tercijarno obrazovanje imalo je 34,1 % stanovništva u dobi od 30 do 34 godine, što je za 5,4 postotna boda više nego 2017. Hrvatska bi, dakle, još mogla dosegnuti svoj nacionalni cilj strategije Europa 2020. od 35 %, ali je i dalje ispod prosjeka EU-a, koji iznosi 40,7 %. Udio osoba koje su stekle tercijarno obrazovanje u području STEM jedan je od najviših u EU-u (27 % u 2017.). S druge strane, Hrvatska ima vrlo nisku stopu sudjelovanja u programima obrazovanja odraslih – 2,9 % u odnosu na prosjek EU-a od 11,1 %. Još nije moderniziran okvir politika u području obrazovanja odraslih, niti su donesene izmjene Zakona o obrazovanju odraslih.

Ciljanim stipendijama namjerava se povećati jednakost.

Prema zadnjem istraživanju PISA, razlike na temelju socioekonomskog statusa i migrantskog podrijetla relativno su male, a akademska otpornost⁽⁴⁷⁾ druga je po redu u EU-u. Namjenskim stipendijama u području visokog obrazovanja pruža se potpora studentima nižeg socioekonomskog statusa. Plan za poboljšanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja za 2018.–

⁽⁴⁷⁾ Akademska otpornost izračunana je kao postotak studenata u nepovoljnom položaju koji su 2018. ostvarili 25 % najboljih rezultata u testovima čitanja PISA-e.

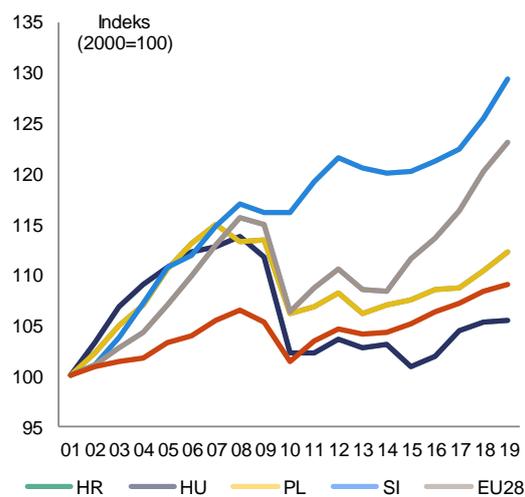
2021., koji je donesen u siječnju 2019., trebao bi pridonijeti daljnjem povećanju jednakosti. Hrvatska koristi i sredstva iz fondova EU-a kako bi udvostručila broj stipendija za studente nižeg socioekonomskog statusa i studente s invaliditetom te povećala subvencije za prijevoz (Europska komisija, 2019f).

4.4. REFORME U CILJU JAČANJA KONKURENTNOSTI I ULAGANJA*

4.4.1. PRODUKTIVNOST

Rast ukupne faktorske produktivnosti u Hrvatskoj zaostaje za usporedivim gospodarstvima te je i dalje ispod razina zabilježenih prije krize. Niska alokativna učinkovitost, složeno poslovno okruženje i neučinkovit javni sektor i dalje opterećuju ukupnu faktorsku produktivnost i njegovu konvergenciju prema prosjeku EU-a. Tijekom prošlog desetljeća zbog usporenog rasta ukupne faktorske produktivnosti Hrvatska je bilježila slabije rezultate od usporedivih gospodarstva u srednjoj i istočnoj Europi, što je usporilo njezino približavanje prosjeku EU-a (grafikon 4.4.1.).

Grafikon 4.4.1.: Kretanje ukupne faktorske produktivnosti: Hrvatska i usporediva gospodarstva

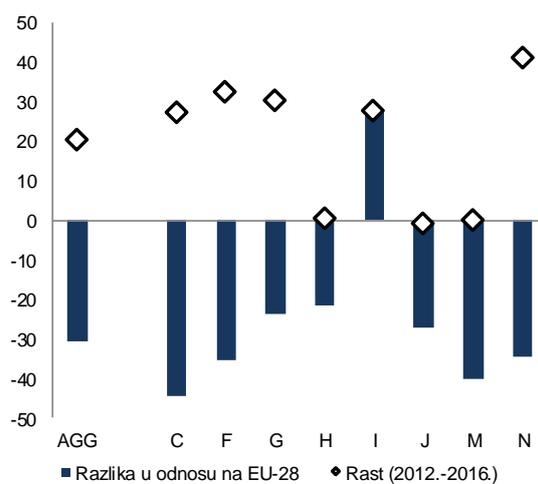

Izvor: Europska komisija

Produktivnost rada u Hrvatskoj i dalje je ispod prosjeka EU-a. Niža agregatna produktivnost rada uglavnom je posljedica toga što je produktivnost rada poduzeća u Hrvatskoj u prosjeku (za određenu veličinu poduzeća u određenom sektoru) 26 % niža od prosjeka EU-a (Bauer i suradnici, 2020.). Kada se uzmu u obzir sektorske komponente produktivnosti rada u Hrvatskoj, „djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane” produktivnije su od prosjeka EU-a (grafikon 4.4.2.). Međutim, produktivnost u svim ostalim sektorima znatno zaostaje za prosjekom EU-a. Rast produktivnosti rada u sektorima „prijevoz i skladištenje”, „informacije i komunikacije” i „stručne, znanstvene i tehničke

djelatnosti” ostao je nepromijenjen tijekom razdoblja 2012.–2016., čime je usporena konvergencija agregatne produktivnosti prema prosjeku EU-a.

Grafikon 4.4.2.: Postotna razlika u produktivnosti rada na agregatnoj razini i na razini sektora u odnosu na EU-28 (2016.) i postotak promjene (2012.–2016.)

AGG – Agregatna produktivnost
 C – Prerađivačka industrija
 F – Građevinarstvo
 G – Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikla
 H – Prijevoz i skladištenje
 I – Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane
 J – Informacije i komunikacije
 M – Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti
 N – Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
 Izvor: Europska komisija

Produktivnost rada znatno se razlikuje među regijama Hrvatske. U 2016. produktivnost rada⁽⁴⁸⁾ u svim županijama u kontinentalnoj Hrvatskoj (osim u Zagrebu) bila je na razini ili ispod 60 % prosjeka EU-a. Županije u jadranskoj Hrvatskoj bile su produktivnije, a Grad Zagreb je s razinom produktivnosti od 80 % prosjeka EU-a imao najmanji jaz produktivnosti, odnosno gotovo dvostruko veću produktivnost od Virovitičko-podravске županije koja je bila na razini od 43 % prosjeka EU-a. U regijama koje gube stanovništvo (vidjeti odjeljak 4.3.) rast produktivnosti lokalnih poduzeća još je veći izazov zbog nedostatka vještina i udaljenosti od dobavljača i potrošača. Slab rast produktivnosti, u kombinaciji s odljevom stanovništva u tim regijama, osobito u

⁽⁴⁸⁾ Mjere kao što su bruto dodana vrijednost po zaposlenoj osobi, u paritetu kupovne moći.

kontinentalnoj Hrvatskoj, povećat će jaz produktivnosti i otežati konvergenciju između njih i Grada Zagreba.

Izvozna poduzeća otprilike su dvostruko produktivnija od neizvoznih poduzeća. Analiza na temelju podataka mreže CompNet pokazuje da su najproduktivnija poduzeća (10 % najproduktivnijih) u 2016. bila 12 puta produktivnija od najmanje produktivnih (10 % najneproduktivnijih) u smislu ukupne faktorske produktivnosti. Taj omjer je i dalje nešto viši nego u drugim državama za koje su dostupni podaci. Velika i/ili sve veća razlika između vodećih poduzeća i poduzeća koja zaostaju mogla bi upućivati na probleme povezane s neučinkovitom raspodjelom resursa i/ili uvođenjem tehnologije.

Nedostatak vještina, niska razina ulaganja u istraživanje i razvoj, nefleksibilno poslovno okruženje i slabosti u javnoj upravi ključni su uzroci jaza produktivnosti Hrvatske. Poslodavcima je sve teže pronaći zaposlenike s odgovarajućim vještinama (vidjeti odjeljak 4.3.1.), a niske stope aktivnosti i slabo sudjelovanje radnika u cjeloživotnom učenju ograničavaju aktiviranje vještina (CEDEFOP, 2018.). Izdaci poslovnog sektora za istraživanje i razvoj iznose 0,5 % i među najnižima su u EU-u. Hrvatska se nalazi pri dnu ljestvice EU-a s obzirom na više aspekata poslovnog okruženja, uključujući pokretanje poslovanja, plaćanje poreza i izdavanje građevinskih dozvola. Zato je i poslovna dinamika ispod prosjeka EU-a. U nekoliko aspekata javne uprave i okvira upravljanja i dalje su vidljive znatne slabosti, uključujući regulatorno opterećenje i percepciju kvalitete javnih usluga.

Poslovno okruženje

Složeno poslovno okruženje koči konkurentnost

i rast produktivnosti. Hrvatska se obvezala smanjiti administrativno i financijsko opterećenje poduzeća smanjenjem broja parafiskalnih nameta i općenito njihova tereta. Te su mjere dio obveza Hrvatske prije pristupanja mehanizmu ERM II. U tijeku su inicijative za smanjenje administrativnog opterećenja poduzetnika te mjere za liberalizaciju odabranih profesionalnih usluga.

Smanjenje administrativnog i financijskog opterećenja poslovnog sektora napreduje. Provedena su dodatna savjetovanja s dionicima, među ostalim i putem posebne internetske stranice (boljipropisi.hr/), što je omogućilo da se utvrde administrativni postupci, obveze i birokratske prepreke koji najviše opterećuju poslovanje i koje je potrebno pojednostavniti ili ukloniti. U 2019. izdvojeno je 314 administrativnih postupaka i obveza koje je potrebno ukloniti ili pojednostavniti, što bi, kako se procjenjuje, poduzećima trebalo uštedjeti 0,16 % BDP-a godišnje. Do listopada 2019. od toga su provedene 94 mjere, čime je administrativno opterećenje smanjeno za otprilike 0,1 % BDP-a. Procijenjeno financijsko opterećenje poduzeća i građana koje proizlazi iz parafiskalnih nameta iznosi oko 2,3 % BDP-a. U tijeku je revizija tih nameta te se u prvom tromjesečju 2020. očekuje odluka o njihovom smanjenju ili ukidanju.

Konkurentnost se postupno poboljšava, ali Hrvatska i dalje zaostaje za usporedivim gospodarstvima. Prema najnovijem indeksu globalne konkurentnosti Svjetskoga gospodarskog foruma Hrvatska je zabilježila najveće poboljšanje u regiji, ali su njezini rezultati i dalje ispod prosjeka EU-a i usporedivih gospodarstava. Poboljšanje rezultata može se pripisati povećanoj makroekonomskoj stabilnosti. Međutim, Hrvatska je zabilježila gubitke konkurentnosti u kategoriji „tržište proizvoda”. Prema izvješću *Doing*

Tablica 4.4.1.: OECD-ovi pokazatelji reguliranosti tržišta proizvoda (PMR)

2018. PMR				2013. PMR			
	HR	EU	Razlika		HR	EU	Razlika
Ukupno	1,43	1,40	-2%	Ukupno	2,08	1,44	-31%
Javno vlasništvo	2,80	2,10	-25%	Javno vlasništvo	3,01	2,72	-10%
Uključenost države u poslovne aktivnosti	0,85	1,20	41%	Uključenost države u poslovne aktivnosti	2,06	1,63	-21%
Pojednostavnjenja i evaluacije propisa	1,80	1,52	-16%	Admin. opterećenje novoosnovanih poduzeća	2,98	2,08	-30%
Admin. opterećenje novoosnovanih poduzeća	1,00	0,95	-5%	Složenost regulatornih postupaka	2,00	1,85	-8%
Prepreke u sektoru usluga i mrežnom sektoru	1,64	1,74	6%	Regulatorna zaštita postojećih sudionika na tržištu	0,97	1,13	16%
Prepreke trgovini i ulaganjima	0,51	0,48	-6%	Prepreke trgovini i ulaganjima	1,71	0,47	-73%

1. Raspon pokazatelja reguliranosti tržišta proizvoda (PMR) od 0 do 6 – od najpoticajnije do najnepoticajnije regulacije za tržišno natjecanje.

2. Rezultat EU-a za 2018. uključuje Ujedinjenu Kraljevinu, a ne uključuje Estoniju.

3. Zbog promjena u metodologiji određivanja pokazatelja reguliranosti tržišta proizvoda u razdoblju od 2013. do 2018. moguće su usporedbe među državama unutar istog izdanja, ali ne nužno i usporedbe za iste države u različitim izdanjima.

Izvor: OECD

Business 2020 (Svjetska banka, 2019b) Hrvatska je poboljšala svoje rezultate i sada je rangirana nešto bolje u odnosu na EU, ali je i dalje ispod prosjeka EU-a.

Tijekom proteklih pet godina Hrvatska je smanjila restriktivnost regulacije tržišta proizvoda i usluga. Rezultati pokazatelja reguliranosti tržišta proizvoda Hrvatske u izdanju iz 2018. (OECD, 2020.) pokazuju da je restriktivnost hrvatske regulative blizu prosjeka EU-a, što je znatno poboljšanje u odnosu na 2013., kada je utvrđeno da Hrvatska ima znatno restriktivniju regulativu (vidjeti tablicu 4.4.1.). Raščlamba po komponentama pokazuje da su u Hrvatskoj „prepreke trgovini i ulaganjima” najmanje restriktivne, nakon čega slijedi „uključenost države u poslovne aktivnosti” i „administrativno opterećenje novoosnovanih poduzeća”. S druge strane, Hrvatska i dalje ima najnepoticaniju regulativu za tržišno natjecanje u području „javnog vlasništva” (vidjeti odjeljak 4.4.2. o poduzećima u državnom vlasništvu), „pojednostavnjenja i evaluacije propisa” i „prepreka u sektoru usluga”.

Unatoč nedavnim reformama nekoliko profesija i dalje se suočava s velikim regulatornim ograničenjima. To se posebno odnosi na odvjetnike, arhitekta, inženjere i porezne savjetnike⁽⁴⁹⁾. Iako su poduzete neke pozitivne mjere za smanjenje ograničenja za arhitekta i inženjere, primjerice otvaranje djelatnosti uređenja interijera i krajobraznog uređenja, ograničenja su i dalje znatna. To se među ostalim odnosi na visoke troškove obveznog članstva u profesionalnoj komori (uključujući obvezu zasebne registracije za svaku specijalizaciju), polaganje dodatnog stručnog ispita nakon diplome, određivanje preporučenih cijena te znatnu rascjepkanost ekskluzivnih prava među inženjerskim profesijama. Za usluge poreznog savjetovanja Hrvatska je uklonila ograničenja u pogledu prebivališta ovlaštenih poreznih savjetnika, ali se ograničenja u pogledu vlasničke strukture i multidisciplinarnih praksi i dalje primjenjuju. Pretjerana ograničenja i dalje se primjenjuju i na odvjetnike, među ostalim zahtjev stopostotnog

⁽⁴⁹⁾ Vidjeti pokazatelj restriktivnosti Europske komisije (COM(2016) 820 final) koji pokazuje da je restriktivnost regulative u Hrvatskoj veća od prosjeka EU-a za šest od sedam analiziranih profesija.

vlasništva i potpuna zabrana multidisciplinarnih djelatnosti. Nakon što je primila potporu iz Programa potpore strukturnim reformama, Hrvatska je donijela prvi akcijski plan za liberalizaciju tržišta usluga koji sadržava 20 mjera za sedam profesija i koji bi se trebao provesti do drugog tromjesečja 2020. Nakon toga očekuje se i drugi akcijski plan koji bi trebao obuhvatiti mjere za još 13 profesija. Osim toga, u listopadu 2019. donesen je zakon kojim se ukida obvezno članstvo u komori za inženjere gradilišta i voditelje radova. Međutim, i dalje je prisutno više znatnih ograničenja koja ugrožavaju produktivnost i konkurentnost sektora profesionalnih usluga.

Hrvatska dostavlja malo obavijesti o nacrtima nacionalnih tehničkih standarda na temelju Direktive o transparentnosti jedinstvenog tržišta⁽⁵⁰⁾. Hrvatska je dužna obavijestiti Europsku komisiju o svim nacrtima propisa o proizvodima ili uslugama koje namjerava predložiti. Cilj je postupka obavješćivanja otkriti i spriječiti stvaranje prepreka za funkcioniranje unutarnjeg tržišta EU-a prije nego što nastanu. Hrvatska je 2018. dostavila samo sedam nacrtu zakona, što čini 1 % ukupnih obavijesti dostavljenih Europskoj komisiji. Kako bi se poboljšala integracija Hrvatske u unutarnje tržište EU-a, potrebno je riješiti moguće probleme radi povećanja broja obavijesti o nacrtima tehničkih propisa na temelju Direktive o transparentnosti jedinstvenog tržišta.

Zbog nedostatka podataka nije moguće napraviti sveobuhvatnu ocjenu stečajnog okvira i učinka reforme iz 2015. Podaci o stopama naplate u postupcima predstečajne nagodbe i stečajnim postupcima nisu javno dostupni. Prema izvješću Svjetske banke *Doing Business 2020.*, koje se temelji na definiranom skupu slučajeva, stope naplate nisu se znatno poboljšale od 2016. (Svjetska banka, 2019.). Potrebno je uspostaviti sustave praćenja kako bi se ocijenila učinkovitost novog stečajnog okvira.

Digitalizacija poslovanja

Hrvatska poduzeća polako uvode digitalne tehnologije. Rezultati Hrvatske u kategoriji integracije digitalne tehnologije u poduzeća slabiji je od prosjeka EU-a. Hrvatska ima 15,5 %

⁽⁵⁰⁾ Direktiva (EU) 2015/1535.

poduzeća s visokom i vrlo visokom razinom digitalnog intenziteta, čime zaostaje za prosjekom EU-a od 18 %. Visoko je digitalizirano manje od 20 % malih poduzeća i 47 % velikih poduzeća (Europska komisija, 2020a). Hrvatski MSP-ovi ostvarili su skroman napredak u inovacijama procesa/proizvoda (Europska komisija, 2019g). Većina velikih hrvatskih poduzeća (62 %) organizirala je 2019. specijalizirano osposobljavanje za stjecanje dodatnih vještina ili prekvalifikaciju radne snage u području IKT-a (u odnosu na 22 % MSP-ova) (Europska komisija, 2020a). Dostupnost specijaliziranih osposobljavanja i radionica u području IKT-a posebno je ograničena u mikro i malim poduzećima zbog troškova, malog broja osoblja ili kasnijeg pritiska za povećanje plaće. Strategijom Industrija 4.0, Nacionalnim planom za digitalnu transformaciju gospodarstva i Nacionalnim planom uvođenja umjetne inteligencije Hrvatska namjerava nastaviti digitalizaciju poslovnih i proizvodnih procesa uz smanjenje troškova proizvodnje.

Hrvatska je ostvarila ograničen napredak u području širokopojasne povezivosti. Kašnjenja u uvođenju širokopojasnog pristupa i agregacijskih mreža utjecat će na rezultate MSP-ova u području digitalnih vještina i u pružanju niza usluga. Iako je smanjenje pristojbe za korištenje radijskog spektra korak u dobrom smjeru, Hrvatska i dalje nema jasnu strategiju upravljanja radijskim spektrom ni plan potreban za brzu dodjelu pionirskih frekvencijskih pojaseva za 5G mrežu (700 MHz, 3,6 GHz i 26 GHz) i uvođenje 5G mreže.

Istraživanje, razvoj i inovacije

Ulaganja u istraživanje i razvoj znatno su porasla, doduše najvećim dijelom zahvaljujući sredstvima europskih strukturnih i investicijskih fondova, a učinkovitost rashoda je niska. Ukupna ulaganja u istraživanje i razvoj skočila su s 0,86 % BDP-a u 2017. na 0,97 % BDP-a u 2018. Javni izdaci za istraživanje i razvoj porasli su na 0,51 % BDP-a, a ulaganja poslovnog sektora na 0,47 % BDP-a. Pojačana javna ulaganja u temeljno istraživanje i razvoj bila bi ključna za jačanje sustava inovacija.

Znanstveni rezultati sustava istraživanja i inovacija skromni su, a njegova sposobnost privlačenja talenata slaba. Pravna autonomija

fakulteta može imati za posljedicu slabu suradnju među sveučilištima (u zemlji i izvan nje te s poslovnim sektorom) i otežati interdisciplinarno istraživanje. Hrvatska se u odnosu na druge države ističe hiperprodukcijom publikacija slabe kvalitete, mjereno brojem necitiranih publikacija po ekvivalentu punog radnog vremena osoblja zaposlenog u području istraživanja i razvoja, po kojima je Hrvatska prva u Europi (Svjetska banka 2019c). Nacrtom zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju Hrvatska namjerava reformirati sustav uvođenjem mjera za priznavanje i nagrađivanje izvrsnosti u istraživanju, koje uključuju učinkovit sustav napredovanja istraživača, izgradnju akademske karijere za mlade znanstvenike i veće plaće za rad na projektima te nagrade za međunarodnu suradnju. Zakonom bi se uveo novi sustav upravljanja sveučilištima, proširilo financiranje na temelju rezultata uključivanjem kriterija suradnje između znanstvenika i poslovne zajednice te utvrdile smjernice o istraživačkoj etici. Ako bude donesen i bude se pravilno primjenjivao, zakon bi mogao potaknuti modernizaciju hrvatskog sustava istraživanja i inovacija.

Hrvatska poduzeća koncentrirana su u niskotehnološkom i srednjetehnološkom segmentu, a nedostaje potpore države za inovativna poduzeća koja se bave istraživanjem i razvojem. Prema europskoj ljestvici uspjeha u inoviranju Hrvatska je umjereni inovator. Hrvatska je ostvarila najbolje rezultate u inovacijama izvan područja istraživanja i razvoja, a najslabije su joj točke izvoz znanjem intenzivnih usluga i ulaganja u poduzetnički kapital. Poduzeća su koncentrirana u niskotehnološkom i srednjetehnološkom segmentu, prije svega u trgovini i turizmu, što utječe na razinu ulaganja u istraživanje i razvoj. Struktura gospodarstva u posljednjih je 15 godina uglavnom ostala nepromijenjena, bez pomaka prema znanjem intenzivnim sektorima (Europska komisija 2018b). Poduzeća u državnom vlasništvu, koja čine oko jedne petine prometa nacionalnog gospodarstva, nisu motivirana da se natječu inovacijama i istraživanjem (Račić i suradnici, 2020.). U hrvatskim poduzećima, posebno manjim i mlađim poduzećima, vidljiva je pozitivna sprega između inovacija temeljenih na istraživanju i razvoju i rasta produktivnosti. Unatoč tome, državni programi potpore u velikoj su mjeri usmjereni na pomoć zrelim i velikim poduzećima, dok se potpora manje pruža za diversifikaciju i

novе pothvate (Svjetska banka 2019c). Osim toga, mnogi programi potpore su presloženi i slabo prilagođeni poslovnim potrebama.

Hrvatska počinje ostvarivati svoj inovacijski potencijal i rezultate u okviru pametne specijalizacije. Strategijom pametne specijalizacije Hrvatska namjerava prevladati rascjepkanost inovacijskog sustava i potaknuti produktivnost i inovacije. Za nadzor provedbe Strategije imenovani su meduresorno Nacionalno inovacijsko vijeće i tematska nacionalna vijeća. Te inicijative znak su poboljšanja u upravljanju inovacijskim politikama i njihovoj koordinaciji. Međutim, njihov učinak ovisit će o tome hoće li se ta vijeća koristiti kao platforme za redovite strukturirane rasprave o inovacijskoj politici u okviru Strategije pametne specijalizacije.

Mrežne industrije

Tržišno natjecanje na hrvatskim veleprodajnim tržištima električne energije i plina i dalje je ograničeno. Veleprodajne cijene plina u Hrvatskoj i dalje su u velikoj mjeri regulirane, što zainteresirane odvraća od ulaska na tržište i negativno utječe na tržišno natjecanje. Neučinkovitosti na tržištima električne energije utječu na primjenu obnovljivih izvora energije i okoliš te povećavaju troškove za potrošače.

Otvaranje hrvatskog tržišta plina sporo napreduje. Regionalni dobavljači plina za kućanstva i lokalne toplinske mreže (opskrbljivači u obvezi javne usluge) uživaju povlaštenu dodjelu kapaciteta u sustavu skladišta plina i trguju plinom po reguliranim cijenama. Osim toga, opskrbljivači u javnoj usluzi mogu kupovati plin od opskrbljivača na veleprodajnom tržištu i zajamčenog opskrbljivača po reguliranim cijenama. Unatoč donošenju novog Zakona o tržištu plina iz 2018., te odredbe postupno će se prestati primjenjivati do ožujka 2021. Otvaranje hrvatskog tržišta plina dodatno otežava činjenica što nacionalno regulatorno tijelo nije dovršilo postupak certifikacije operatora plinskog transportnog sustava.

4.4.2. UPRAVLJANJE JAVNIM SEKTOROM

Poduzeća u državnom vlasništvu

Poduzeća u državnom vlasništvu i dalje imaju važnu ulogu u gospodarstvu. Vlada je u listopadu 2019. donijela Strategiju upravljanja državnom imovinom, strateški plan upravljanja državnom imovinom za razdoblje 2019.–2025. Unatoč određenom poboljšanju u upravljanju, poduzeća u državnom vlasništvu i dalje su opterećena niskom profitabilnošću i produktivnošću u odnosu na usporediva privatna poduzeća, što ograničava alokativnu učinkovitost i ukupnu produktivnost (Europska komisija, 2018c).

Udio državnog vlasništva u poduzećima polako se smanjuje. Hrvatska se u okviru preuzetih obveza za pristupanje tečajnom mehanizmu ERM II obvezala prodati dionice i udjele u 90 poduzeća. Unatoč namjerama da se ubrza prodaja dionica i udjela u poduzećima u vlasništvu Republike Hrvatske, prodaja je u 2019. bila slabija nego u prethodnim godinama. Utvrđivanje kriterija za klasifikaciju „pravnih osoba od posebnog interesa” je u tijeku i trebalo bi biti dovršeno do travnja 2020. Trenutačno se 39 subjekata smatra pravnim osobama od strateškog interesa.

Donošenjem zakona o neprocijenjenom građevinskom zemljištu otvaraju se mogućnosti za buduća ulaganja. Prijedlog zakona o neprocijenjenom građevinskom zemljištu pripremljen je i usuglašen među nadležnim tijelima. Očekuje se da će zakon biti donesen početkom 2020. Zakonom će se stvoriti jasan pravni okvir za uređenje imovinskopravnih odnosa između Republike Hrvatske i privatnih poduzeća proizašlih iz pretvorbe i privatizacije zemljišta tijekom 1990-ih. Zakonom će se razjasniti pitanja vlasništva, a to bi trebalo omogućiti aktivaciju neiskorištene imovine (turističko zemljište, zemljište u kampovima i drugo građevinsko zemljište) i nova ulaganja (uglavnom u turizmu).

Ostvaren je daljnji napredak u jačanju i poboljšanju upravljanja poduzećima u državnom vlasništvu. Do kraja 2019. za državne predstavnike u nadzornim i revizijskim odborima uvest će se obveza pohađanja treninga. To je povezano s obvezama financijskog i strateškog izvještavanja (tromjesečni financijski izvještaji, godišnji planovi, godišnji izvještaji, srednjoročni

planovi i srednjoročni izvještaji) uvedenima 2018. U listopadu 2019. Vlada je donijela odluku kojom se sva poduzeća u većinskom državnom vlasništvu obvezuju u roku od šest mjeseci u svoju organizacijsku strukturu uvesti funkciju praćenja

usklađenosti poslovanja s pravnom regulativom. Tom bi se inicijativom trebalo poboljšati upravljanje i ojačati korporativna kultura poduzeća u državnom vlasništvu.

Okvir 4.4.5.: Izazovi za ulaganja i reforme u Hrvatskoj

Odjeljak 1. Makroekonomska perspektiva

Hrvatsko gospodarstvo nastavlja rasti, uz rast ulaganja potaknut sve boljom apsorpcijom sredstava iz fondova EU-a i u javnom i u privatnom sektoru. Unatoč tomu, ukupna ulaganja i dalje su relativno niska s obzirom na početnu poziciju u kojoj ima potencijala za napredak te u odnosu na usporediva gospodarstva. Kapacitet za povećanje ulaganja u privatnom sektoru ograničava kontinuirano visoka zaduženost poslovnog sektora i složeno poslovno okruženje. Dotok ulaganja u Hrvatsku otežava i niska kvaliteta i slabost institucija, u kombinaciji s velikim udjelom poduzeća u državnom vlasništvu.

Odjeljak 2. Procjena prepreka ulaganjima i tekućih reformi

Javna uprava / poslovno okruženje	Regulatorno/administrativno opterećenje	Preporuka	Financijski sektor / oporezivanje	Oporezivanje	
	Javna uprava	Preporuka		Pristup financiranju	
	Javna nabava/JPP	Preporuka	Istraživanje, razvoj, inovacije	Suradnja akademske zajednice, istraživača i poduzeća	
	Pravosuđe	Preporuka		Financiranje istraživanja, razvoja i inovacija	Preporuka
	Stečajni okvir		Sektorski propisi	Poslovne usluge/regulirane profesije	Preporuka
	Tržišno natjecanje i regulatorni okvir			Maloprodaja	
Tržište rada / obrazovanje	Radno zakonodavstvo i ugovori o radu			Građevinarstvo	
	Plaće i određivanje plaća	Preporuka		Digitalno gospodarstvo/telekomunikacije	
	Obrazovanje, vještine, cjeloživotno učenje	Preporuka		Energetika	Preporuka
				Promet	Preporuka

Tumač:

	Nisu utvrđene prepreke ulaganjima		Određeni napredak
Preporuka	Prepreke ulaganjima koje su predmet preporuke DČ		Znatan napredak
	Nema napretka		U potpunosti riješeno
	Ograničeni napredak		

Više je čimbenika koji koče ulaganja i rast produktivnosti u Hrvatskoj. Slab administrativni kapacitet i dalje otežava ulaganja i prepreka je izradi i provedbi strateških politika. Nedovoljno razvijeno tržište kapitala i pretjerano oslanjanje na bankovne kredite ograničavaju pristup financiranju, posebno manjim i inovativnim poduzećima (vidjeti odjeljak 4.2.). Međutim, provedbom reformi navedenih u ovom izvješću mogao bi se osloboditi potencijal za rast i ulaganja.

Izdvojene prepreke ulaganjima i prioritetne mjere u tijeku

1. Poslovno okruženje u Hrvatskoj opterećeno je pretjeranim ograničenjima i regulativom, što ograničava tržišno natjecanje i koči ulaganja. Hrvatska se obvezala smanjiti administrativno i financijsko opterećenje poduzeća smanjenjem broja i ukupne količine parafiskalnih nameta i administrativnih obveza poduzetnika te liberalizacijom odabranih profesionalnih usluga (vidjeti odjeljak 4.4.).

2. Poduzeća u državnom vlasništvu imaju važnu ulogu u hrvatskom gospodarstvu zbog njihove veličine i prisutnosti u različitim sektorima. Međutim, njihov jer problem slabo korporativno upravljanje, niska produktivnost i neučinkovita raspodjela resursa, što ograničava ulaganja i rast produktivnosti. Hrvatska se obvezala smanjiti udio države u vlasničkoj strukturi poduzeća koja nisu od strateškog interesa i poboljšati korporativno upravljanje u poduzećima u državnom vlasništvu (vidjeti odjeljak 4.4.).

EU podupire ulaganja u Hrvatsku i putem Europskog fonda za strateška ulaganja (EFSU). Do rujna 2019. ukupno financiranje u okviru EFSU-a iznosilo je 284 milijuna EUR, što bi trebalo potaknuti dodatna ulaganja u iznosu od 1,134 milijarde EUR.

Dosadašnja iskustva s financijskim instrumentima EU-a i proračunskim jamstvom EFSU-a pokazala su da je u sljedećem programskom razdoblju 2021.–2027. potrebno pojednostavniti, racionalizirati i bolje koordinirati instrumente EU-a za potporu ulaganjima. Do kraja 2020. EFSU i drugi financijski instrumenti EU-a bit će obuhvaćeni novim programom InvestEU kojim se promiče koherentniji pristup financiranju

ciljeva politika EU-a. InvestEU nudi veći izbor opcija za provedbu politika i partnera u provedbi kako bi se uklonili tržišni nedostaci i nedostaci ulaganja specifični za pojedine države članice. Osim toga, u okviru programa InvestEU države članice mogu uspostaviti nacionalni odjeljak dodjelom do 5 % sredstava iz strukturnih fondova za potporu dodatnim jamstvenim instrumentima kojima se podupiru ulaganja koja imaju specifična lokalna obilježja. InvestEU će biti povezan s politikama i usmjeren na održivu infrastrukturu, istraživanje, inovacije i digitalizaciju, mala poduzeća te socijalna ulaganja i vještine.

Javna uprava

Učinkovitost hrvatske javne uprave je ispod prosjeka EU-a. Niz pokazatelja upućuje na slabu učinkovitost pružanja usluga u javnom sektoru, što pak utječe na razinu povjerenja u državnu vlast (Europska komisija, 2019h). Ograničeni kapacitet za izradu i provedbu politika i projekata te neučinkovita koordinacija među ministarstvima otežavaju provedbu politika, među ostalim u području kohezije. Kapaciteti za strateško planiranje pogoršali su se tijekom proteklih godina (Koprić, 2019.), što je dovelo do stalnih kašnjenja u pripremi strateških dokumenata. Očekuje se da će novi sustav strateškog planiranja uspostavljen Zakonom o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem, zajedno s najavljenom nacionalnom razvojnom strategijom, pokazati bolje rezultate već u 2020. Od 2014. ostvaren je napredak u pristupu informacijama državnih tijela (Europska komisija, 2019i).

Stalno se poduzimaju mjere za modernizaciju i češće korištenje usluga e-Uprave. Udio internetskih korisnika koji koriste usluge digitalne javne uprave smanjio se 2019. na samo 75 %. Platforma e-Građani povećala je broj svojih usluga, nadležna tijela rade na uspostavi jedinstvene kontaktne točke kako bi građanima koji se ne koriste digitalnim tehnologijama olakšali i omogućili pristup e-uslugama. Poboljšana je i dostupnost internetskih usluga za poduzeća (Europska komisija, 2019j). Centar dijeljenih usluga, uspostavljen radi konsolidacije informacijske infrastrukture i udruživanja IKT resursa svih tijela u javnom sektoru, započeo je s radom krajem 2019.

Javna uprava i dalje je vrlo rascjepkana na razini lokalne samouprave. Kako su pokazale

analize u prethodnim izvješćima za Hrvatsku, jedna od najslabijih točaka hrvatske javne uprave je na razina općina. Brojnim malim općinama dodijeljena je nadležnost za pružanje javnih usluga koju one ne mogu izvršiti jer nemaju odgovarajućih financijskih, administrativnih i ljudskih resursa. To dovodi do znatnih razlika u pružanju javnih usluga između financijski i administrativno jakih i slabijih jedinica lokalne samouprave u zemlji. Time se istodobno povećavaju administrativni troškovi i narušava učinkovitost korištenja resursa. U lipnju 2019. Sabor je donio zakon kojim se nadležnosti i osoblje iz ureda državne uprave (npr. ministarstva) preraspodjeljuju na županijsku razinu. Međutim, i dalje nije jasno koliko ta mjera može dovesti do povećanja učinkovitosti. Nisu poduzete značajne mjere za rješavanje problema rascjepkanosti javne uprave na općinskoj razini.

Mjere za depolitizaciju javne uprave i usklađivanje uređenja državnih agencija napreduju. Sabor je u lipnju 2019. donio zakon s ciljem depolitizacije i profesionalizacije središnje državne uprave smanjenjem broja državnih dužnosnika imenovanih po političkoj osnovi. Konkretno, u ministarstvima će određene funkcije koje obavljaju dužnosnici imenovani političkom odlukom (primjerice pomoćnici ministra) uskoro obavljati viši državni službenici izabrani na temelju javnog natječaja. Cilj je mjere osigurati veći kontinuitet u radu državne uprave u srednjoročnom i dugoročnom razdoblju te ojačati kompetencije državne službe. Vidljiv je napredak u postupku racionalizacije složenog sustava državnih agencija započetom prošle godine: 35 od 54 odabranih državnih agencija i sličnih tijela zatvoreno je ili spojeno s drugim agencijama ili pripojeno resornim ministarstvima bez smanjenja broja osoblja. U prosincu 2019. donesen je novi

pravni okvir⁽⁵¹⁾ kojim se uređuju preostale agencije i povećava dosljednost sustava. Te su mjere dio prethodne obveze koju je Hrvatska preuzela u okviru procesa pristupanja mehanizmu ERM II i uvođenja eura.

Donošenje novog zakona o određivanju plaća državnih službenika i namještenika odgođeno je nekoliko puta. Nadležna tijela provode detaljnu neovisnu analizu sustava plaća nakon zahtjeva za povećanje plaća iz raznih dijelova javnog sektora. Zakonom se želi postići bolja usklađenost u određivanju plaća u središnjoj javnoj upravi (a kasnije i šire u javnom sektoru) uvođenjem zajedničke osnovice za plaće i koeficijentna složenosti poslova. Iako su vidljiva pozitivna kretanja, socijalni dijalog potrebno je poboljšati u smislu metoda rada i procedure kako bi on imao istinski učinak na oblikovanje i provedbu politika.

Vidljiva su, ali spora, poboljšanja u institucionalnom ustroju javne nabave. Iz izvješća Državnog ureda za reviziju za 2018. proizlazi da se kadrovska ograničenja, posebno u području europskih strukturnih i investicijskih fondova, polako prevladavaju. Međutim, izazov predstavlja nagli porast broja ugovora o javnoj nabavi (npr. godišnje povećanje broja ugovora financiranih iz europskih strukturnih i investicijskih fondova od 400 % u 2018.). Središnja agencija za financiranje i ugovaranje i druga posrednička tijela koja provode neobvezne provjere i pomažu u izradi nacrtu natječajne dokumentacije izvijestila su o skromnim poboljšanjima u pogledu broja zaposlenih i kvalitete dokumentacije. Treba provesti temeljitu analizu radnog opterećenja kako bi se u budućnosti osigurali potrebni resursi.

Predviđena su daljnja poboljšanja žalbenog postupka, uključujući moguće uvođenje obveznih e-žalbi i internetsko plaćanje pristojbi. Jačanje sustava e-nabave i svih povezanih digitalnih baza podataka u cilju povećanja kapaciteta za prikupljanje i analizu podataka o javnoj nabavi pridonijelo bi razvoju prilagođenih i učinkovitih politika u području javne nabave i rješavanju pitanja integriteta.

⁽⁵¹⁾ Novim okvirom definirali bi se jedinstveni kriteriji o osnivanju, pravnom statusu zaposlenika, izvorima financiranja, odgovornosti i nadzoru agencija i sličnih javnih tijela.

Pravosuđe

Unatoč ostvarenom napretku u proširenju elektroničke komunikacije na sudovima, kvaliteta i učinkovitost pravosudnog sustava i dalje su izazov. Unatoč tome što se napori na rješavanju najstarijih neriješenih predmeta (10 godina i stariji) nastavljaju uz solidne rezultate, Pregled stanja u području pravosuđa u EU-u za 2020. (uskoro) pokazuje da je Hrvatska i dalje među vodećima u EU-u prema broju neriješenih predmeta i trajanju sudskih postupaka. Prosječno trajanje postupka u prvostupanjskim predmetima i dalje je među najduljima u EU-u, oko 855 dana u građanskim parnicama i 735 dana u trgovačkim sporovima. Broj neriješenih predmeta u trgovačkim sporovima nastavio se smanjivati, uglavnom zahvaljujući poboljšanju poslovnih procesa koje je inicirao Visoki trgovački sud, a u međuvremenu se djelomično proširilo i na prvostupanjske trgovačke sudove. Daljnji napredak u smanjenju broja neriješenih predmeta ostvaren je i u građanskim predmetima na svim razinama, ali se prvostupanjski sudovi nose s iznimnim priljevom predmeta povezanih s kreditima u švicarskim francima i stečajem fizičkih osoba.

Elektronička komunikacija i centralizirana poštanska dostava sudskih dokumenata postupno napreduju, što bi moglo dovesti do ušteda u financijskim i ljudskim resursima. U 2019. elektroničkom komunikacijom ostvareno je više od 90 000 razmjena s korisnicima na trgovačkim sudovima te još 17 000 na nekim općinskim sudovima (najviše s odvjetnicima i stečajnim upraviteljima u stečajnim postupcima te FINA-om, a manje s javnim bilježnicima i sudskim vještacima). Broj dostava u okviru centralizirane poštanske dostave sudskih dokumenata putem Hrvatske pošte popeo se na približno 100 000 (oko 25 % svih papirnatih pošiljki). Međutim i dalje ima prostora za poboljšanje, osobito na županijskim sudovima i ostalim općinskim sudovima te u komunikaciji s Poreznom upravom. Unatoč poboljšanju IKT sustava internetska objava prvostupanjskih i drugostupanjskih presuda i dalje je vrlo ograničena (Europska komisija, 2020b). Naplata sudskih pristojbi i dalje je znatno opterećenje za pravosudna tijela unatoč popustu od 50 % koji se odobrava svima koji pristojbu plate odmah putem interneta.

Kvaliteta i učinkovitost kaznenopravnog sustava i dalje su izazov. Došlo je do povećanja broja neriješenih predmeta i trajanja postupaka u prvostupanjskim predmetima na općinskim i županijskim sudovima (na prosječno 678 odnosno 930 dana), djelomično i zbog usredotočenosti na rješavanje starih predmeta. Nedostatak proceduralne discipline odvjetnika u sudskim postupcima za potvrđivanje optužnice često je uzrok znatnih odgoda, ali očekuje se da će izmjene Zakona o kaznenom postupku koje su stupile na snagu u siječnju 2020. donijeti poboljšanja. Administrativni kapacitet Državnoodvjetničkog vijeća, koje ima samo nekoliko zaposlenika, i dalje je nizak, a nedostatak specijaliziranih financijskih istražitelja mogao bi biti prepreka u borbi protiv gospodarskog i financijskog kriminala unatoč povećanju resursa u Državnom odvjetništvu. U 2018. Državno odvjetništvo obradilo je više kaznenih prijava nego što ih je zaprimilo (stopa ažurnosti od 104 %) (Državni ured za reviziju, 2018.), čime se smanjio ukupni broj neriješenih predmeta. Više od 90 % istraga koje vodi Državno odvjetništvo traje dulje od šest mjeseci.

Percepcija neovisnosti pravosuđa i dalje je vrlo niska i među poduzećima i među građanima. Ankete među poduzećima pokazuju da se percepcija neovisnosti pravosuđa, već ionako na niskoj razini, dodatno pogoršala (Europska komisija, 2020b). Državno sudbeno vijeće razmatra načine za poboljšanje obrazloženja svojih odluka i mišljenja nakon što su ih kandidati za suce uspješno pobijali pred Ustavnim sudom. U 2020. se očekuje objava imovinskih kartica sudaca i državnih odvjetnika nakon donošenja zakonodavnih izmjena kojima su riješena pitanja zaštite podataka. Međutim, baza podataka o imovini nije povezana s Poreznom upravom i zemljišnim knjigama, a to bi Državnom sudbenom vijeću i Državnoodvjetničkom vijeću omogućilo provjeru prijava još prije njihove objave.

Borba protiv korupcije

Korupcija je i dalje problematična. Nakon provedbe prethodnih akcijskih planova za 2015., 2016., 2017. i 2018., u tijeku je provedba mjera za sprečavanje korupcije iz nacionalnih strateških dokumenata. Na to upućuju rezultati provedbe akcijskog plana 2017.–2018. Nadležna tijela tvrde da je u cijelosti ili djelomično provedeno 83 % aktivnosti. U tijeku je provedba akcijskog plana za

2019. i 2020. Nacionalne ocjene rezultata provedbe aktivnosti predviđenih za 2019. pokazuju da je u cijelosti ili djelomično provedeno 70 % aktivnosti. Potrebno je uložiti dodatne napore za učinkovitije rješavanje problema korupcije jer je percepcija korupcije vrlo izražena.

Mehanizmi kontrola i sankcija i dalje su slabi, posebno na razini lokalne samouprave. Unatoč znatnom broju istraga i optužnica u predmetima organiziranog kriminala i korupcije, neučinkovitost pravosudnog sustava, npr. dugotrajni sudski postupci, često koči okončanje postupaka. Službene statistike također upućuju na znatan udio kaznenih djela korupcije na razini lokalne samouprave. Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, koji izabranim dužnosnicima na lokalnoj razini daje znatnu slobodu odlučivanja, ali ih ne obvezuje na podnošenje imovinske kartice niti podvrgava drugom oblicima nadzora, i dalje je razlog za zabrinutost. Diskrecijske ovlasti za odlučivanje o raspolaganju imovinom i financijskim sredstvima u iznosu do milijun kuna i imenovanju članova uprave javnih poduzeća na lokalnoj razini potencijalni su izvor korupcije. Bilo bi važno da mjere za povećanje transparentnosti i okvir za funkcioniranje jedinica lokalne samouprave budu popraćeni pojačanim nadzorom korupcije na razini lokalne samouprave.

Poduzeća smatraju da su korupcija i sukobi interesa i dalje rašireni u javnoj nabavi. Čak 67 % poduzeća smatra da je sukob interesa raširen pri ocjenjivanju ponuda, a njih 71 % smatra da je uobičajeno sastavljanje specifikacija prilagođenih određenim poduzećima i tajno dogovaranje ponuda. Na lokalnoj razini 74 % poduzeća smatra da je korupcija raširena u javnoj nabavi kojom upravljaju tijela regionalne ili lokalne samouprave, što je povećanje od 11 % od 2013. Dodatni razlog za zabrinutost su brojne pritužbe koje uzrokuju kašnjenja te smanjenje prosječnog broja ponuditelja s 3,5 u 2017. na 2,8 u 2018., što dodatno povećava rizike korupcije.

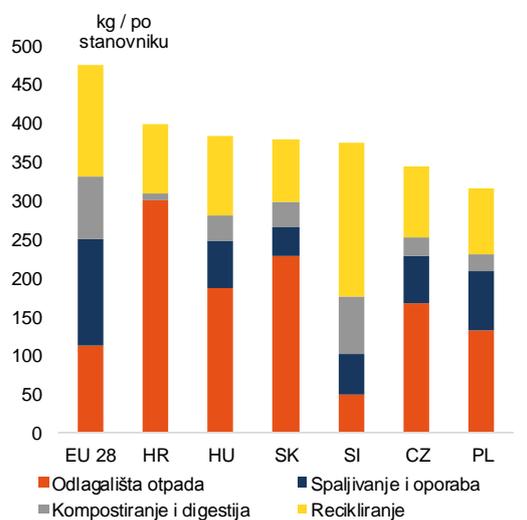
4.5. ODRŽIVOST OKOLIŠA

Koherentna, dugoročna vizija za poboljšanje održivosti okoliša od presudne je važnosti za socioekonomski razvoj Hrvatske u narednim godinama. Hrvatska je od krize ostvarila solidan napredak u poboljšanju javnih financija, a stopa nezaposlenosti i dalje se smanjuje, što pridonosi podizanju životnog standarda hrvatskih građana. Očekuje se da će Hrvatska ispuniti ciljeve strategije Europa 2020. u području obnovljivih izvora energije (osim za promet) i energetske učinkovitosti te je na dobrom putu da ostvari cilj smanjenja emisija stakleničkih plinova. Unatoč tome, hrvatsko gospodarstvo suočava se s bitnim izazovima održivosti koji utječu na njegovu buduću konkurentnost i socijalnu koheziju. Za suočavanje s tim izazovima bitan je široki politički konsenzus raznih dionika, uključujući organizacije civilnog društva, o koherentnim i odlučnim političkim mjerama. Pritom je ključno da se tim mjerama javna i privatna ulaganja usmjere u područja i sektore koji će doprinijeti tranziciji Hrvatske u klimatski neutralno i kružno gospodarstvo. Za to će biti potrebne nove zakonodavne mjere i gospodarski poticaji, ali i usklađivanje obrazovanja i dokvalifikacije s budućim potrebama tržišta rada.

Pred Hrvatskom je još dugačak put u prelasku s linearnog na kružno gospodarstvo. Resursna produktivnost ⁽⁵²⁾ u Hrvatskoj 2018. iznosila je 1,14 EUR/kg, što je znatno ispod prosjeka EU-a od 2,24 EUR/kg. S obzirom na nisku produktivnost resursa i niske stope recikliranja u Hrvatskoj, promicanjem kružnoga gospodarstva i poboljšanjem učinkovitosti resursa moglo bi se potaknuti ulaganja i smanjiti gubitke zbog neiskorištene imovine. Međutim, osim nekih izoliranih inicijativa, Hrvatska nema sveobuhvatnu strategiju kružnoga gospodarstva.

⁽⁵²⁾ Produktivnost resursa definira se kao omjer bruto domaćeg proizvoda (BDP) i domaće potrošnje materijala (DPM).

Grafikon 4.5.1.: **Obrada otpada nastalog u kućanstvima: Hrvatska i usporediva gospodarstva**

Izvor: Eurostat

Unatoč određenom napretku, prelazak s odlaganja na recikliranje otpada ostaje prioritet. U skladu s ciljevima održivog razvoja EU je u preinačenoj Okvirnoj direktivi o otpadu i akcijskom planu za kružno gospodarstvo uveo ambiciozne ciljeve i instrumente politike za recikliranje. U Hrvatskoj je 2018. reciklirano 25 % komunalnog otpada, što je veliko poboljšanje u odnosu na 4 % u 2010., ali je i dalje bitno ispod prosjeka EU-a od 47 %. Postotak komunalnog otpada koji se odlaže na odlagališta i dalje je visok i iznosi 66 %, dok je prosjek u EU-u 22 %. Nastavkom provedbe odlučnih mjera Hrvatska bi se mogla približiti prosjeku EU-a i u konačnici pridonijeti ostvarenju europskog cilja nulte stope onečišćenja. Za projekte kojima se podupire odgovorna proizvodnja i potrošnja (cilj održivog razvoja broj 12.) već je dodijeljeno oko 193 milijuna EUR iz sredstava fondova EU-a. Unatoč tome, za prelazak na kružno gospodarstvo neophodna su daljnja učinkovita i ciljana ulaganja u gospodarenje otpadom te stavljanje naglaska na sprečavanje, uporabu i recikliranje. Ulaganja koja su Hrvatskoj potrebna za postizanje ciljeva EU-a za recikliranje komunalnog i ambalažnog otpada procjenjuju se na 222 milijuna EUR u razdoblju 2021.–2035. (Eumonia, 2019.).

Nedavne promjene politike obećavaju, ali su i dalje prisutni problemi gospodarenja otpadom. Iako je nacionalni plan gospodarenja otpadom na snazi od 2017., njegova se provedba u mnogim

slučajevima znatno razlikuje na lokalnoj razini. Otok Krk i grad Prelog i dalje su rijetki primjeri uspješnog gospodarenja otpadom s naglaskom na kvalitetnim uslugama sakupljanja, uključujući sakupljanje s kućnog praga. Nedavno donesena odluka o zatvaranju odlagališta otpada, kojom se propisuje dinamika zatvaranja odlagališta neopasnog otpada, trebala bi potaknuti preusmjerenje odlaganja s odlagališta na odvojeno sakupljanje i recikliranje. Osim toga, najnovije izmjene Uredbe o gospodarenju komunalnim otpadom potiču jedinice lokalne samouprave da provedu mjere za smanjenje količine miješanog komunalnog otpada nastalog na njihovu području⁽⁵³⁾.

Onečišćenje zraka i dalje znatno utječe na zdravlje. Europska agencija za okoliš procijenila je da je da je u Hrvatskoj 2016. životni vijek bio kraći za približno 12,2 godine života na 1,000 stanovnika zbog izloženosti sitnim lebdećim česticama (PM_{2,5}), što je znatno iznad prosjeka EU-a od 8 godina. Smanjenje emisija i koncentracija koje onečišćuju zrak zahtijeva dodatno smanjenje emisija nastalih proizvodnjom električne i toplinske energije iz krutih goriva, promicanje učinkovitog i čistog grijanja te povećanje efikasnosti i korištenja javnog prijevoza.

Sustavi odvodnje nedovoljno su razvijeni, a vodoopskrbne mreže imaju visoke stope propuštanja. Samo je 54,6 % stanovništva priključeno na sustav odvodnje, a 86 % priključeno je na javni sustav vodoopskrbe, koja ima stopu propuštanja od 44 %, što je gotovo dvostruko više od prosjeka EU-a od 23 %. Velik dio prikupljenih otpadnih voda ispušta se bez odgovarajuće obrade. To može postati problem, osobito tijekom ljetnih mjeseci, kada je opterećenje infrastrukture na vrhuncu. Naime, loše stanje sustava odvodnje nanosi štetu ekosustavima o kojima ovisi hrvatski turizam. Voda za piće, uz visoke stope propuštanja sustava, u nekim područjima još uvijek nije zadovoljavajuće kvalitete, osobito u istočnoj Slavoniji.

Vodni sektor znatno zaostaje za standardima EU-a. Procjenjuje se da u sektoru komunalnih

usluga nedostaju ulaganja u vrijednosti od 28 milijardi HRK, odnosno gotovo 7 % BDP-a Hrvatske u 2019. (OECD, uskoro). Gotovo jedna četvrtina tih sredstava odnosi se na ulaganja u javnu vodoopskrbu, a više od tri četvrtine na ulaganja u javni sustav odvodnje i sustav pročišćavanja otpadnih voda. Znatna dio potrebnih sredstava dostupan je iz europskih strukturnih i investicijskih fondova. Predviđa se da će dugo očekivana reorganizacija sektora komunalnih usluga ubrzati provedbu projekata u vodnom sektoru i riješiti problem proračunskih ograničenja manjih općina. Temelji te reorganizacije postavljeni su nedavno donesenim Zakonom o vodnim uslugama, dok će se predstojećom Uredbom o uslužnim područjima razgraničiti područja vodnih usluga, a broj komunalnih poduzeća koja pružaju vodne usluge smanjit će se s gotovo 200 na 40. Nedostatak ulaganja mogao bi se smanjiti i poboljšanjem učinkovitosti u vodnom sektoru, među ostalim troškovno učinkovitijim mjerama, i većom konsolidacijom. Očekuje se da će se određivanje prioriteta za ulaganje temeljiti na ambicioznom revidiranom nacionalnom planu ulaganja za zaštitu voda.

Hrvatsko gospodarstvo, a posebno turizam, relativno su ovisni o očuvanom prirodnom okolišu. Trećina kopnene površine Hrvatske uključena je u mrežu Natura 2000, što odražava ne samo snažnu predanost zemlje očuvanju prirode, nego i njezinu biološku raznolikost. Biološka i krajobrazna raznolikost okosnice su privlačnosti hrvatskog turizma i njezine komparativne prednosti na globalnom tržištu (Carić, 2018.). Hrvatska trenutno dovršava svoj prioritetni akcijski okvir, ključni programski dokument za prirodu i širu biološku raznolikost u novom višegodišnjem financijskom okviru. Očekuje se da će taj dokument omogućiti dugoročno strateško planiranje dobro definiranim portfeljem projekata i olakšavanjem dijaloga tijela nadležnih za prirodu, poljoprivredu, ribarstvo i druge relevantne sektore.

Dekarbonizacija Hrvatske ovisi o ambicioznim mjerama za energetske učinkovitost i obnovljive izvore energije. Ulaganje u obnovljive izvore energije i energetske učinkovitost Hrvatskoj će omogućiti da ostvari svoj doprinos ciljevima održivog razvoja UN-a i zajedničkim ciljevima EU-a, kako su utvrđeni u nacionalnom

⁽⁵³⁾ Jedinice lokalne samouprave Fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost isplaćuju „poticajnu naknadu”. Iznos po toni jedinične naknade obrnuto je proporcionalan količini odvojeno sakupljenog komunalnog otpada u toj jedinici.

energetskom i klimatskom planu⁵⁴. Ulaganjem u zelenu energiju oslobodit će se i novi potencijal za gospodarski rast, otvaranje radnih mjesta i inovacije. Nedavna procjena učinaka usklađenosti s Pariškim sporazumom o klimatskim promjenama (Europska komisija (2019), Eurofound (2019.)) pokazala je pozitivan učinak na zaposlenost u Hrvatskoj do 2030. (rast stope zaposlenosti do 0,4 %).

Očekuje se da će Hrvatska s lakoćom ispuniti svoj cilj za 2020. u pogledu razine emisija stakleničkih plinova, dok su za postizanje zadanog cilja za 2030. potrebne dodatne mjere. Preliminarni podaci pokazuju da je Hrvatska svoj cilj u 2018. premašila za 10 postotnih bodova. Ako se ne poduzmu nikakve nove mjere, predviđa se da će Hrvatska blago podbaciti u odnosu na cilj za 2030., dok će u protivnom, tj. uz dodatne mjere, i dalje premašivati postavljene ciljeve. U novoj Strategiji energetskog razvoja ističu se dva scenarija: scenarij „umjerene” i „ubrzane” energetske tranzicije, te se utvrđuju ključni prioriteti i predviđaju učinci energetske tranzicije. Nacrt Strategije prilagodbe klimatskim promjenama i Zakon o klimatskim promjenama i zaštiti ozonskog sloja doneseni su u prosincu 2019. U razdoblju 2005. – 2018. intenzitet emisija stakleničkih plinova hrvatskog gospodarstva smanjio se za četvrtinu, ali je i dalje 70 % iznad prosjeka EU-a. Prometni sektor i dalje je odgovoran za najviše emisija stakleničkih plinova (30 %), a slijede industrija (23 %) i poljoprivreda (13 %).

Postoji rizik da Hrvatska neće ostvariti ciljeve uštede energije za razdoblje 2014. – 2020. jer se propusti u zakonodavstvu ne rješavaju. Potrošnja energije od 2015. svake godine raste, posebno u prometu, uslugama i industriji. Hrvatska je 2018. potrošila 8,2 Mtoe primarne energije i 6,9 Mtoe konačne energije. Stoga je vjerojatno da će zemlja ostvariti svoje okvirne nacionalne ciljeve energetske učinkovitosti do 2020., tj. 10,7 Mtoe za primarnu energiju i 7,0 Mtoe za konačnu potrošnju energije. Međutim, u razdoblju 2014. – 2017. Hrvatska je ostvarila samo 38 % kumulativne uštede energije propisane Direktivom o

energetskoj učinkovitosti za razdoblje 2014. – 2020. Taj ograničeni napredak može se djelomično pripisati uočenim kašnjenjima u donošenju potrebnog zakonodavstva u području energetske učinkovitosti i operacionalizaciji sustava obveze energetske učinkovitosti. Osim toga, kako bi postigla svoj doprinos ostvarenju cilja energetske učinkovitosti EU-a od 32,5 % do 2030., Hrvatska bi trebala osjetno povećati ulaganja u energetska učinkovitost jer naglasak na ekologizaciji opskrbe energijom neće biti dovoljan.

Udio energije iz obnovljivih izvora stagnira kako Hrvatska postavlja ambiciozniji cilj. Udio energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj konačnoj potrošnji energije iznosio je 28,0 % u 2018. U međuvremenu je Hrvatska u svojem nacionalnom energetskom i klimatskom planu postavila ambiciozan cilj od 36,4 % udjela energije iz obnovljivih izvora u 2030. Kako bi se to postiglo, potrebno je uložiti dodatne napore u području energije za grijanje i hlađenje, ali i u prometnom sektoru, u kojem se predviđa da Hrvatska neće ostvariti svoje ciljeve za 2020. i 2030. Inicijativa „Čista energija za otoke EU-a” pokrenuta je u svibnju 2017. kako bi se otocima i njihovim stanovnicima pomoglo da proizvode vlastitu održivu jeftinu energiju, preusmjere se na energiju iz obnovljivih izvora, otvaraju nova radna mjesta, ostvare gospodarski rast i smanje emisije stakleničkih plinova. Četiri otočne zajednice u Hrvatskoj (Cresko-lošinjski arhipelag, Hvar, Korčula i Brač) odabrane su za sudjelovanje u pilot-projektu. Ulaganjem u energiju iz obnovljivih izvora na tim jedinstvenim područjima smanjila bi se energetska ovisnost otoka o kopnu, posebno u ljetnim mjesecima, kad je potrošnja na vrhuncu.

Hidroenergija je dobro razvijena, no regulatorne prepreke koče nova ulaganja u obnovljive izvore energije. Većina energije iz obnovljivih izvora u Hrvatskoj dolazi iz hidroenergije, dok je udio solarne energije i energije vjetra u ukupnim instaliranim proizvodnim kapacitetima za električnu energiju u 2017. iznosio 12,8 %, što je manje od polovine prosjeka EU-a od 27,5 %. Istodobno, u području energije vjetra i sunca postoji velik neiskorišten, troškovno konkurentan potencijal koji, ovisno o trošku kapitala, iznosi do 11,8 GW za energiju vjetra odnosno 3,2 GW za solarnu energiju. Zajedno to otprilike trostruko premašuje instalirane kapacitete (IRENA, 2017.).

⁽⁵⁴⁾ Hrvatska je svoj nacionalni energetski i klimatski plan dostavila 30. prosinca 2019. Komisija će konačne nacionalne energetske i klimatske planove koje su države članice dostavile ocijeniti u 2020.

Ostvarivanje tog potencijala pozitivno bi se odrazilo na sigurnost opskrbe energijom, zapošljavanje, industrijsku proizvodnju i trgovinsku bilancu Hrvatske, koja je neto uvoznik energije. No preduvjet je za to uklanjanje regulatornih i administrativnih prepreka. Propisi su često prestrogi ili ih tijela vlasti i lokalni distributeri energije kruto tumače, čime se stvaraju prepreke za pokretanje malih projekata. Zahtjevi su u 2018. donekle ublaženi novim pravilima za priključenje kućanstava na mrežu. Međutim, veći projekti i dalje su više pogođeni restriktivnim propisima kao i prazninom na tržištu koja je nastala postupnim ukidanjem starog tarifnog sustava za proizvodnju električne energije, koji još nije zamijenjen planiranim sustavom tržišnih premija.

Udio energije iz obnovljivih izvora u prometnom sektoru nizak je zbog ograničenih poticaja. Hrvatska je jedna od država članica EU-a s najnižim udjelom energije iz obnovljivih izvora, koji je 2018. iznosio 3,9 % te je uvelike ispod ciljane razine od 10 % do 2020. Iako je broj stanica za punjenje električnih vozila u Hrvatskoj iznad prosjeka EU-a, tržišni udio novoregistriranih električnih osobnih automobila i dalje je najniži u EU-u te je 2017. iznosio 0,05 %, u usporedbi s prosjekom EU-a od 1,5 %. Kako bi se povećao udio energije iz obnovljivih izvora u prometnom sektoru, potrebno je ukloniti znatne prepreke. Financiranje poticaja za kupnju električnih vozila ograničeno je i poticaji ovise o proračunskim ograničenjima, dok su rokovi javnih poziva za sufinanciranje nepredvidivi. Osim toga, zasad ne postoji tržište rabljenih vozila na alternativna goriva.

Visoki vanjski troškovi prometa negativno utječu na okoliš, produktivnost i potrošnju u zdravstvu. Prema nedavnoj studiji (Europska komisija, 2019m) ukupni vanjski troškovi prometa cestom, željeznicom i unutarnjim plovnim putovima u Hrvatskoj procijenjeni su na 6,9 % BDP-a u paritetu kupovne moći, u usporedbi s 5,7 % BDP-a na razini EU-a. Gotovo polovina vanjskih troškova povezana je s prometnim nesrećama, koje uvelike premašuju prosjek EU-a. Poboljšanjem sigurnosti cestovnog prometa smanjio bi se broj smrtnih slučajeva u prometnim nesrećama, ali i gospodarski gubici i troškovi zdravstvene skrbi, što bi povoljno utjecalo i na produktivnost rada. Time bi se pridonijelo i

poboljšanju održivosti gradova i naselja u Hrvatskoj (cilj održivog razvoja br. 11, vidjeti Prilog E). Preusmjeravanje dijela prijevoza putnika i tereta s cestovnog na željeznički promet imalo bi sličan učinak zahvaljujući smanjenju onečišćenja zraka i prometnog zagušenja (vidjeti Dechezleprêtre i suradnici, 2019.).

Modernizacija i unapređenje hrvatske željezničke mreže sporo napreduju. Iako ulaganja u željezničku infrastrukturu posljednjih godina rastu, još uvijek postoje očiti zaostaci u ulaganjima, što usporava modalni prelazak na željeznički promet. Izostanak bitnog pomaka u restrukturiranju poduzeća u državnom vlasništvu dodatno koči napredak u tom sektoru. Konkurentnost i kvaliteta usluga ⁽⁵⁵⁾ u željezničkom sektoru poboljšali bi se uklanjanjem regulatornih ograničenja i olakšavanjem suradnje željezničkih poduzeća u državnom vlasništvu, privatnih operatora i upravitelja infrastrukture.

U Hrvatskoj nema konkretne regionalne koncentracije industrije ovisne o ugljiku. Međutim, dvije regije razine NUTS 3 odkaču po svojim emisijama stakleničkih plinova: Istarska županija ⁽⁵⁶⁾ (termoelektrana na ugljen Plomin i industrija cementa) i Sisačko-moslavačka županija (rafinerija nafte i proizvodnja gnojiva). Potonja je među najsiromašnijim regijama razine NUTS 3 u Hrvatskoj, s BDP-om po stanovniku koji je 2016. iznosio 43,9 % prosjeka EU-a i najvišom stopom nezaposlenosti od 24,3 % u 2018. Stoga bi Sisačko-moslavačka županija mogla imati koristi od pristupa koji je primijenjen u Slavoniji, jednoj od slabije razvijenih regija u kojoj je provedena temeljita analiza izazova/potencijala i ciljanih ulaganja. Tim pristupom potaknula bi se gospodarska diversifikacija i prekvalifikacija radne snage u skladu sa strategijom pametne specijalizacije. To je potrebno kako bi se predvidjele negativne gospodarske i socijalne posljedice koje bi mogle nastati zbog ekologizacije industrije s visokim emisijama ugljika, što je posebno bitno s obzirom na važnu ulogu koju ta industrija ima u gospodarstvu i strukturi

⁽⁵⁵⁾ Iako se zadovoljstvo potrošača željezničkim prijevozom u Hrvatskoj povećalo od 2013., Hrvatska je prema pregledu potrošačkih tržišta za 2018. i dalje među pet najniže rangiranih država članica.

⁽⁵⁶⁾ Istra je jedna od najbogatijih regija razine NUTS 3 u Hrvatskoj, sa 77 % prosječnog BDP-a EU-a po stanovniku u 2016. i stopom nezaposlenosti od 4,9 % u 2018.

zapošljavanja u toj regiji. Prijedlog Komisije o mehanizmu za pravednu tranziciju također će pridonijeti osiguranju pravedne tranzicije na klimatsku neutralnost tako što će se najpogođenijim regijama pomoći u suočavanju sa socijalnim i gospodarskim posljedicama (vidjeti Prilog D).

PRILOG A: TABLICA

<p>Preporuka 1.: Ojačati proračunski okvir i praćenje potencijalnih obveza na središnjoj i lokalnoj razini. Smanjiti teritorijalnu rascjepkanost javne uprave i pojednostavniti funkcionalnu raspodjelu nadležnosti.</p>	<p>Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u provedbi preporuke 1.</p>
<p>Ojačati proračunski okvir i praćenje potencijalnih obveza na središnjoj i lokalnoj razini.</p>	<p>Ograničeni napredak. Novim Zakonom o proračunu, kojim bi se trebali poboljšati kratkoročni i srednjoročni proračunski okvir na razini središnje države i tijela lokalne samouprave te ukloniti slabosti u sustavu odobravanja državnih jamstava još nije donesen.</p>
<p>Smanjiti teritorijalnu rascjepkanost javne uprave i pojednostavniti funkcionalnu raspodjelu nadležnosti.</p>	<p>Određeni napredak. Hrvatski sabor donio je u prosincu 2019. novi pravni okvir kojim se uređuje rad ustanova „agencijskog tipa” i uvodi viši stupanj homogenosti u cijeli sustav. Teritorijalna rascjepkanost na razini lokalne samouprave i dalje je problem.</p>
<p>Preporuka 2.: Provesti reformu sustava obrazovanja i poboljšati pristup obrazovanju i osposobljavanju na svim razinama te njihovu kvalitetu i relevantnost za tržište rada. Konsolidirati socijalne naknade i poboljšati njihov učinak na smanjenje siromaštva. O snažiti mjere i institucije tržišta rada i poboljšati njihovu suradnju sa socijalnim službama. U suradnji sa socijalnim partnerima uvesti usklađene okvire za određivanje plaća u javnoj upravi i javnim službama.</p>	<p>Hrvatska je ostvarila određeni napredak u provedbi preporuke 2.</p>
<p>Provesti reformu sustava obrazovanja i poboljšati pristup obrazovanju i osposobljavanju na svim razinama te njihovu kvalitetu i relevantnost za tržište rada.</p>	<p>Određeni napredak. Hrvatska je počela postupno uvoditi nove kurikulume u općeobrazovnim predmetima u svim osnovnim i srednjim školama. Kada je riječ o strukovnom obrazovanju i osposobljavanju, proširuje se eksperimentalni program „Dualno obrazovanje”. Donošenje standarda zanimanja i kvalifikacija napreduje sporo. Tekućim ulaganjima u rani i predškolski odgoj i obrazovanje nastoji se povećati dostupnost i pristup.</p>
<p>Konsolidirati socijalne naknade i poboljšati njihov učinak na smanjenje siromaštva.</p>	<p>Ograničeni napredak. Nadležna tijela rade na kategorizaciji socijalnih naknada i uspostavi mehanizama na temelju kojih će tijela lokalne samouprave redovito izvješćivati tijela središnje uprave o isplaćenim naknadama. Međutim, većina mjera politike još je u pripremnjoj fazi.</p>

<p>Oснаžiti mjere i institucije tržišta rada i poboljšati njihovu suradnju sa socijalnim službama.</p>	<p>Određeni napredak. Revidiran je paket mjera aktivnih politika tržišta rada radi povećanja njihove učinkovitosti. Hrvatski zavod za zapošljavanje razvio je i testira nove informatičke alate za poboljšanje posredovanja i savjetovanja nezaposlenih osoba. Kako bi se ocijenili ishodi bit će neophodno uspostaviti dobar sustav praćenja.</p>
<p>U suradnji sa socijalnim partnerima uvesti usklađene okvire za određivanje plaća u javnoj upravi i javnim službama.</p>	<p>Ograničeni napredak. Donošenje dugo očekivanog zakona o plaćama državnih službenika i namještenika, kojim bi se trebalo dodatno uskladiti određivanje plaća u središnjoj javnoj upravi (a kasnije i šire u javnom sektoru) odgođeno je dok se ne dobije dodatna analiza neovisnog tijela.</p>
<p>Preporuka 3.: Usmjeriti investicijsku politiku na istraživanje i inovacije, održivi gradski i željeznički promet, energetska učinkovitost, obnovljive izvore energije i okolišnu infrastrukturu, vodeći računa o regionalnim razlikama. Povećati kapacitete nadležnih tijela za izradu i provedbu javnih projekata i politika.</p>	<p>Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u provedbi preporuke 3.</p>
<p>Usmjeriti investicijsku politiku na istraživanje i inovacije.</p>	<p>Ograničeni napredak. Ulaganja u istraživanje i razvoj znatno su porasla, ali je učinkovitost rashoda niska i uvelike ovisi o fondovima EU-a. Ulaganja su usmjerena na inicijative bliske tržištu kojima upravljaju veća poduzeća, zbog čega istraživačke aktivnosti nisu dovoljno financirane.</p>
<p>Održivi gradski i željeznički promet.</p>	<p>Određeni napredak. Hrvatska je u 2019. sklopila nekoliko ugovora o ključnim željezničkim projektima i otvorila prvu novu željezničku prugu u više od 50 godina. Ostvaren je napredak u širenju željezničke TEN-T mreže, ali je napredak izostao u području održivog gradskog prometa.</p>
<p>Energetska učinkovitost, energija iz obnovljivih izvora i okolišna infrastruktura, vodeći računa o regionalnim razlikama.</p>	<p>Ograničeni napredak. Energetska učinkovitost privatnih i javnih zgrada poboljšala se u 2019. Međutim, došlo je do kašnjenja u donošenju potrebnih propisa, a sustav obveze energetske učinkovitosti još nije u potpunosti operativan. Unatoč naprednom odabiru projekata, napredak u provedbi projekata povezanih s infrastrukturom za gospodarenje otpadom i vodnim resursima i dalje je ograničen. Administrativne prepreke i kašnjenja u uspostavi sustava tržišnih premija koče ulaganja u energiju vjetra i sunca.</p>

<p>Povećati kapacitete nadležnih tijela za izradu i provedbu javnih projekata i politika.</p>	<p>Ograničeni napredak. Nadležna tijela uspostavila su institucionalni okvir za strateško planiranje, uključujući na razini lokalne samouprave. Međutim, taj okvir još nije proveden. Sveobuhvatna nacionalna razvojna strategija za 2030. još nije donesena. Neučinkovitosti koje dovode do ograničenih administrativnih kapaciteta također nisu na odgovarajući način riješene.</p>
<p>Preporuka 4.: Poboljšati korporativno upravljanje u poduzećima u državnom vlasništvu i intenzivirati prodaju tih poduzeća i neaktivne imovine. Unaprijediti sprečavanje i sankcioniranje korupcije, osobito na lokalnoj razini. Smanjiti trajanje sudskih postupaka i unaprijediti elektroničku komunikaciju na sudovima. Smanjiti najveće parafiskalne namete i pretjeranu regulaciju tržišta proizvoda i usluga.</p>	<p>Hrvatska je ostvarila ograničeni napredak u provedbi preporuke.</p>
<p>Poboljšati korporativno upravljanje poduzećima u državnom vlasništvu i intenzivirati prodaju tih poduzeća i neaktivne imovine.</p>	<p>Ograničeni napredak. Hrvatska je donijela odluku kojom se sva poduzeća u većinskom državnom vlasništvu obvezuju uvesti funkciju praćenja usklađenosti poslovanja s pravnom regulativom. Prodaja imovine u državnom vlasništvu sporo napreduje.</p>
<p>Unaprijediti sprečavanje i sankcioniranje korupcije, osobito na lokalnoj razini.</p>	<p>Ograničeni napredak. Iako je Hrvatska donijela Zakon o zaštiti prijavitelja nepravilnosti (zviždači) (koji je na snazi od srpnja 2019.), resursi dodijeljeni Uredu pučke pravobraniteljice, koji je zadužen za zaštitu zviždača, nisu dovoljni. Nije postignut jasan napredak u drugim inicijativama potrebnima za sprečavanje i kažnjavanje korupcije na nacionalnoj i lokalnoj razini.</p>
<p>Skratiti trajanje sudskih postupaka i unaprijediti elektroničku komunikaciju na sudovima.</p>	<p>Određeni napredak. Hrvatska postupno proširuje upotrebu elektroničke komunikacije i smanjuje broj neriješenih predmeta na trgovačkim sudovima.</p>
<p>Smanjiti najveće parafiskalne namete.</p>	<p>Ograničeni napredak. Ostvaren je ograničen napredak u smanjenju ili ukidanju neporeznih parafiskalnih nameta. Registar parafiskalnih nameta ažuriran je 2019.</p>
<p>i pretjeranu regulaciju tržišta proizvoda i usluga.</p>	<p>Određeni napredak. Donesen je niz akcijskih planova i mjera kojima je svrha olakšati pretjerane administrativne obveze za poduzetnike te mjere za liberalizaciju odabranih profesionalnih usluga.</p>

1. Sljedeće se kategorije koriste za ocjenu napretka provedbe preporuka za Hrvatsku:

Nema napretka: Država članica nije najavila niti donijela mjere za provedbu preporuke. Ova kategorija obuhvaća nekoliko uobičajenih situacija koje je potrebno tumačiti na pojedinačnoj osnovi vodeći računa o specifičnim uvjetima u određenoj državi članici, odnosno sljedeće:

- zakonske, administrativne ili proračunske mjere nisu najavljene
- u nacionalnom programu reformi
- ni u drugim službenim dokumentima upućenima nacionalnom parlamentu ili relevantnim parlamentarnim odborima ili Europskoj komisiji
- javno (npr. u priopćenju za javnost ili na internetskim stranicama vlade)
- upravljačko ili zakonodavno tijelo nije predstavilo nezakonodavne akte
- država članica poduzela je prve korake za provedbu preporuke, npr. naručila je studiju ili je osnovala istraživačku grupu za analizu mogućih mjera koje je potrebno poduzeti (osim ako se u preporuci izričito zahtijeva izrada smjernica ili provedba istraživanja). Međutim, nije predložila jasno utvrđene mjere za provedbu preporuke.

Ograničeni napredak: Država članica:

- najavila je određene mjere kojima se mjere iz preporuke samo donekle provode; i/ili
- predstavila je zakonodavne akte upravljačkom ili zakonodavnom tijelu koji međutim još nisu doneseni te je prije provedbe preporuke potrebno značajno poraditi na nezakonodavnim postupcima;
- predstavila je nezakonodavne akte, ali bez dodatnih mjera potrebnih za provedbu preporuke.

Određeni napredak: Država članica donijela je:

- mjere kojima se djelomično provodi preporuka; i/ili
- mjere za provedbu preporuke, ali je potrebno još prilično poraditi na potpunoj provedbi preporuke jer je provedeno samo nekoliko donesenih mjera. Na primjer, nacionalni parlament donio je mjere ili su mjere donesene podzakonskim aktom, ali nisu donesene provedbene odluke.

Značajan napredak: Država članica donijela je mjere kojima se uvelike provodi preporuka jer je većina mjera iz preporuke provedena.

Potpuna provedba: Država članica provela je sve mjere potrebne za odgovarajuću provedbu preporuke.

Europa 2020. (nacionalni ciljevi i napredak)

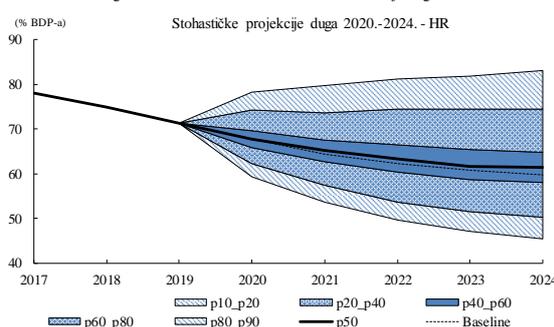
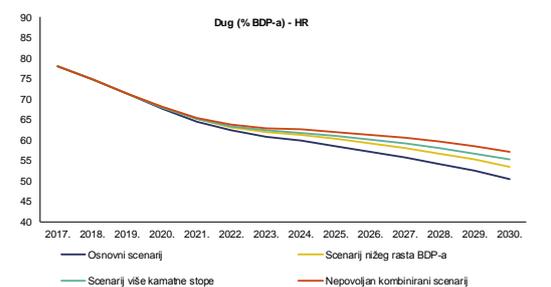
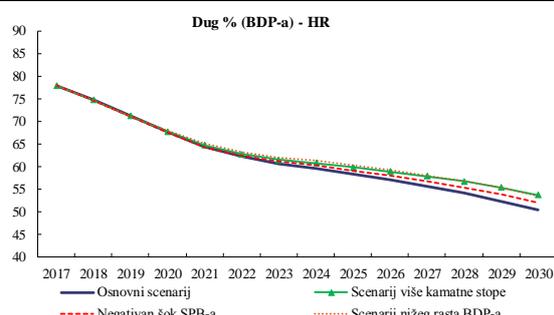
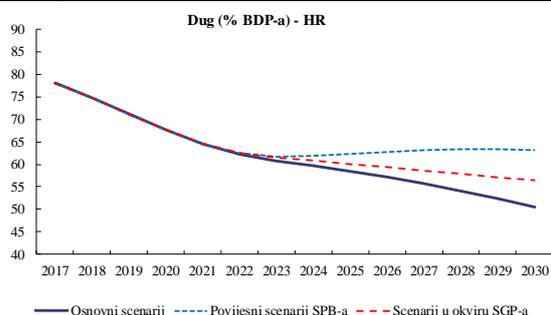
Cilj za stopu zaposlenosti (dobna skupina 20–64) utvrđen u Nacionalnom programu reformi: 65,2 %	Stopa zaposlenosti u Hrvatskoj polako i kontinuirano raste (s 57,2 % u 2013. na 65,2 % u 2018.). Hrvatska je ostvarila svoj nacionalni cilj, no stopa zaposlenosti i dalje je među najnižima u EU-u i znatno ispod prosjeka EU-a.
Cilj za istraživanje i razvoj utvrđen u Nacionalnom programu reformi: 1,4 % BDP-a	Ulaganje u istraživanje i razvoj iznosi 0,97 %. Hrvatska nije na dobrom putu da ostvari cilj.

Tablica (nastavak)

<p>Nacionalni cilj za emisije stakleničkih plinova: + 11 % od 2005. do 2020.</p>	<p>Hrvatska je od 1990. do 2018. smanjila svoje ukupne emisije stakleničkih plinova za 22,5 %. Na temelju najnovijih nacionalnih projekcija dostavljenih Komisiji i uzimajući u obzir postojeće mjere Hrvatska je na dobrom putu da ostvari i premaši svoj cilj za emisije stakleničkih plinova.</p>
<p>Cilj za energiju iz obnovljivih izvora za 2020.: 20 %</p> <p>Cilj za udio energije iz obnovljivih izvora u prometu do 2020.: 10 %</p>	<p>Budući da je udio energije iz obnovljivih izvora iznosio 28 % u 2018., Hrvatska je uvelike ostvarila svoj cilj za 2020.</p> <p>Budući da je udio energije iz obnovljivih izvora u prometu iznosio 3,9 % u 2018., Hrvatska je daleko od ostvarenja svojeg cilja za 2020.</p>
<p>Energetska učinkovitost, ciljevi potrošnje energije za 2020.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 11,2 Mtoe (potrošnja primarne energije) • 7 Mtoe (konačna potrošnja energije). 	<p>Potrošnja primarne energije i konačna potrošnja energije u Hrvatskoj i dalje su ispod ciljeva energetske učinkovitosti za 2020.</p> <ul style="list-style-type: none"> • 8,2 Mtoe (potrošnja primarne energije, 2018.) • 6,9 Mtoe (konačna potrošnja energije, 2018.).
<p>Cilj u pogledu prijevremenog napuštanja školovanja: 4 %</p>	<p>Sa stopom od 3,3 % Hrvatska je i dalje među vodećim državama članicama EU-a koje uspijevaju osigurati da mladi završe srednjoškolsko obrazovanje. Nacionalni cilj od 4 % i cilj na razini EU-a od 10 % uvelike su ostvareni.</p>
<p>Cilj za visoko obrazovanje: 35 %</p>	<p>U Hrvatskoj je stopa stjecanja visokog obrazovanja u 2018. porasla na 34,1 %. Stoga bi se 2020. mogao ostvariti nacionalni cilj.</p>
<p>Cilj u pogledu smanjenja broja osoba izloženih riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti izražen u apsolutnom broju osoba: smanjiti za 150 000.</p>	<p>Broj osoba izloženih riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti smanjio se s 1,384 milijuna u 2011. na 1,008 milijuna u 2018. Hrvatska je već ostvarila svoj nacionalni cilj.</p>

PRILOG B: KOMISIJINA ANALIZA ODRŽIVOSTI DUGA I FISKALNI RIZICI

Projekcije duga opće države na temelju osnovnog scenarija, alternativnih scenarija i testova osjetljivosti													
HR – projekcija duga na temelju osnovnog scenarija	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	2028.	2029.	2030.
Udio bruto duga	74.8	71.2	67.7	64.4	62.2	60.7	59.7	58.4	57.1	55.7	54.1	52.4	50.4
Promjene udjela (-1+2+3) od čega	-3.2	-3.6	-3.5	-3.3	-2.2	-1.5	-1.0	-1.3	-1.3	-1.4	-1.6	-1.7	-2.0
(1) Primarni saldo (1.1+1.2+1.3)	2.6	2.3	1.9	1.8	1.5	1.2	0.9	0.8	0.8	0.8	0.9	1.0	1.1
(1.1) Strukturni primarni saldo (1.1.1-1.1.2+1.1.3)	2.1	1.4	0.9	1.0	1.0	0.9	0.9	0.8	0.8	0.8	0.9	1.0	1.1
(1.1.1.) Strukturni primarni saldo (bez troška starenja stanovn.)	2.1	1.4	0.9	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
(1.1.2.) Trošak starenja stanovništva					0.0	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2	0.0	-0.1	-0.2
(1.1.3.) Ostalo (porezi i dohodci od imovine)					0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	-0.1
(1.2) Ciklička komponenta	0.5	0.9	1.0	0.8	0.6	0.3	0.0						
(1.3) Jednokratne i ostale privremene mjere	0.0												
(2) Efekt grude snijega	-1.0	-1.3	-1.6	-1.4	-0.7	-0.3	-0.2	-0.5	-0.5	-0.6	-0.7	-0.7	-0.8
(2.1.) Kamatni rashodi	2.3	2.2	1.9	1.8	1.6	1.4	1.3	1.2	1.1	1.0	0.9	0.8	0.7
(2.2.) Učinak rasta	-2.0	-2.1	-1.8	-1.6	-0.8	-0.4	-0.3	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5
(2.3.) Učinak inflacije	-1.4	-1.4	-1.7	-1.6	-1.5	-1.3	-1.2	-1.2	-1.1	-1.1	-1.1	-1.1	-1.0
(3) Prilagodba stanja i tokova	0.3	0.0											

Kratkoročno	Srednjoročno	S1	Analiza održivosti duga (DSA) (pojediniosti)						DSA	S2	Dugoročno
			Osnovni scenarij	Povijesni SPB	Manji rast BDP-a	Viša kamatna stopa	Negativan šok SPB-a	Stohastičke projekcije			
NIZAK (S0 = 0,2)	NIZAK	NIZAK (S1 = -2)	NIZAK	SREDNJI	NIZAK	NIZAK	NIZAK	SREDNJI	NIZAK	NIZAK (S2 = -2,1)	NIZAK
			Razina duga (2030.)	50.4	63.1	53.6	53.8	52.1			
			Godina najvećeg duga	2019	2019	2019	2019	2019			
			Percentilni rang	39.0%	66.0%						
			Vjerojatnost većeg duga					26.3%			
			Razlika između percentila					37.7			

Napomena: za dodatne informacije vidjeti Izvješće Europske komisije o održivosti duga 2019.

[1] U prvoj tablici prikazane su projekcije na temelju osnovnog scenarija bez promjene fiskalne politike. Prikazano je predviđeno kretanje državnog duga i njegova raščlamba na primarni saldo, efekt grude snijega i prilagodbu stanja i tokova. Efektom grude snijega mjeri se neto učinak međudnosa kamatnih stopa, inflacije i rasta realnog BDP-a (i deviznog tečaja u nekim državama). Prilagodba stanja i tokova uključuje razlike u gotovinskom računovodstvu i računovodstvu na temelju nastanka poslovnih događaja, neto akumulaciju imovine te vrednovanje i druge preostale učinke.

[2] Grafikoni prikazuju niz testova osjetljivosti temeljenih na osnovnom scenariju i alternativnim scenarijima politike, posebno: povijesni scenarij strukturnog primarnog salda (SPB) (u kojem se uzima povijesni prosjek SPB-a), scenarij u okviru Pakta o stabilnosti i rastu (SGP) (u kojem se pretpostavlja da će se fiskalna politika razvijati u skladu s glavnim odredbama Pakta o stabilnosti i rastu), scenarij više kamatne stope (+1 postotni bod u odnosu na osnovni scenarij), scenarij nižeg rasta BDP-a (-0,5 postotnih bodova u odnosu na osnovni scenarij) i negativan šok strukturnog primarnog salda (SPB) (kalibriran na temelju predviđenih promjena). Uključeni su i nepovoljni kombinirani scenariji i poboljšani testovi osjetljivosti (u odnosu na kamatnu stopu i rast) te stohastičke projekcije. Detaljne informacije o izradi tih projekcija nalaze se u Izvješću o fiskalnoj održivosti 2018. i Izvješću o održivosti duga 2019.

[3] U drugoj tablici prikazana je opća klasifikacija fiskalnih rizika u kratkoročnom, srednjoročnom i dugoročnom razdoblju.

a. Za kratkoročno razdoblje kategorija rizika (nizak/visok) temelji se na pokazatelju S0. S0 je pokazatelj ranog otkrivanja fiskalnog stresa u nadolazećoj godini, koji se temelji na 25 fiskalnih varijabli i varijabli financijske konkurentnosti koje su se u prošlosti pokazale kao vodeći pokazatelji fiskalnog stresa. Kritični prag iznad kojeg se upućuje na fiskalne poteškoće jest 0,46.

b. Za srednjoročno razdoblje kategorija rizika (nizak/srednji/visok) temelji se na zajedničkoj primjeni pokazatelja S1 i rezultata analize održivosti duga (DSA). Pokazatelj S1 mjeri potrebu za fiskalnom prilagodbom (kumulirana tijekom razdoblja od 5 godina nakon razdoblja obuhvaćenog prognozom i koja je konstantna nakon toga) kako bi se udio duga u BDP-u smanjio na 60 % do 2034. Primjenjuju se kritične vrijednosti od 0 i 2,5 postotnih bodova BDP-a. Klasifikacija analize održivosti duga (DSA) temelji se na rezultatima pet determinističkih scenarija (osnovni scenarij, povijesni strukturni primarni saldo (SPB), viša kamatna stopa, niži rast BDP-a i negativan šok SPB-a) i stohastičkim projekcijama. Primjenjuju se različiti kriteriji, kao što su predviđena razina duga, kretanja duga, realnost fiskalnih pretpostavki, vjerojatnost stabilizacije duga i opseg nesigurnosti.

c. Za dugoročno razdoblje kategorija rizika (nizak/srednji/visok) temelji se na zajedničkoj primjeni pokazatelja S2 i rezultata analize održivosti duga (DSA). Pokazatelj S2 mjeri početnu i stalnu fiskalnu prilagodbu koja je potrebna za stabilizaciju udjela duga u BDP-u na neodređeno vrijeme, uključujući troškove starenja stanovništva. Primjenjuju se kritične vrijednosti od 2 i 6 postotnih bodova BDP-a. of GDP. Rezultati analize održivosti duga (DSA) upotrebljavaju se kako bi se dodatno odredila kategorija dugoročnog rizika, posebno u slučajevima kada su utvrđene ranjivosti u pogledu duga (kategorija srednjeg/visokog rizika na temelju analize održivosti duga).

PRILOG C: STANDARDNE TABLICE

Tablica C.1.: Pokazatelji financijskog tržišta

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Ukupna imovina bankarskog sektora (% BDP-a) ⁽¹⁾	133,1	129,8	124,6	119,2	117,0	112,0
Udio imovine pet najvećih banaka (% ukupne imovine)	72,3	72,7	73,0	72,8	79,4	-
Udio inozemnog vlasništva u bankarskom sustavu (% ukupne imovine) ⁽²⁾	90,2	90,5	90,1	90,8	90,6	91,0
Pokazatelji financijskog zdravlja: ⁽²⁾						
- loši krediti (% ukupnih kredita)	13,6	13,0	10,7	8,8	7,3	6,9
- omjer adekvatnosti kapitala (%)	20,4	19,2	20,8	21,4	21,1	20,7
- povrat na kapital (%) ⁽³⁾	3,9	-6,8	8,9	5,9	8,8	11,3
Kreditni banaka privatnom sektoru (godišnja promjena u %) ⁽¹⁾	-1,7	-2,4	0,5	4,5	4,4	3,6
Kreditiranje za kupnju stambene nekretnine (godišnja promjena u %) ⁽¹⁾	-2,8	-1,9	-2,1	2,7	2,9	4,7
Omjer kredita i depozita ⁽²⁾	92,0	89,2	85,3	82,1	82,1	82,2
Likvidnost središnje banke kao % obveza ⁽¹⁾	0,0	0,1	0,3	0,4	0,6	0,6
Privatni dug (% BDP-a)	117,2	111,9	104,1	97,8	93,9	-
Bruto vanjski dug (% BDP-a) ⁽²⁾ - javni	36,1	36,4	32,5	30,1	27,2	26,9
- privatni	57,3	54,4	50,6	47,1	44,8	42,9
Razlika prinosa na dugoročne kamatne stope u odnosu na njemačke obveznice (bazni bodovi)*	288,8	305,5	339,6	245,0	177,6	159,9
Kreditna marža na osnovi nastanka statusa neispunjavanja obveza za državne vrijed. papire (5 g.)*	276,1	273,1	240,1	148,4	94,5	88,1

(1) Najnoviji podaci iz trećeg tromjesečja 2019. uključuju ne samo banke već sve monetarne financijske institucije, osim središnjih banaka.

(2) Najnoviji podaci iz drugog tromjesečja 2019.

(3) Tromjesečne vrijednosti na godišnjoj su razini.

Izvor: Europska komisija (dugoročne kamatne stope); Svjetska banka (bruto vanjski dug); Eurostat (privatni dug); ESB (svi ostali pokazatelji).

Tablica C.2.: **Glavni socijalni pokazatelji**

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019. ⁵
Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada						
Osobe koje rano napuštaju obrazovanje i osposobljavanje (% stanovništva u dobi 18–24 godine)	2,8	2,8	2,8	3,1	3,3	:
Razlika u zaposlenosti između muškaraca i žena (postotni bodovi)	10,0	9,5	9,6	10,6	10,2	11,0
Nejednakost dohotka, izmjerena kvintilnim omjerom (S80/S20)	5,1	5,2	5,0	5,0	5,0	:
Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti ⁽¹⁾ (AROPE)	29,3	29,1	27,9	26,4	24,8	:
Mladi koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju (% stanovništva u dobi 15–24 godine)	19,3	18,1	16,9	15,4	13,6	:
Dinamično tržište rada i pravedni radni uvjeti						
Stopa zaposlenosti (u dobi 20–64 godine)	59,2	60,6	61,4	63,6	65,2	66,6
Stopa nezaposlenosti ⁽²⁾ (u dobi 15–74 godine)	17,2	16,1	13,4	11,0	8,4	7,0
Stopa dugotrajne nezaposlenosti (% aktivnog stanovništva)	10,1	10,2	6,6	4,6	3,4	2,6
Realni bruto raspoloživi dohodak kućanstava po stanovniku ⁽³⁾ (Indeks 2008.=100)	:	:	:	:	:	:
Godišnji neto dohodak radnika samca zaposlenog u punom radnom vremenu koji nema djece i zarađuje prosječnu plaću (razine u standardu kupovne moći, trogodišnji prosjek)	:	12789	13113	:	:	:
Godišnji neto dohodak radnika zaposlenog u punom radnom vremenu koji nema djece i zarađuje prosječnu plaću (postotna promjena, u realnoj vrijednosti, trogodišnji prosjek)	:	:	2,30	:	:	:
Javna potpora/socijalna zaštita i uključenost						
Učinak socijalnih transfera (isključujući mirovine) na smanjenje siromaštva ⁽⁴⁾	35,1	35,5	28,6	24,8	24,9	:
Djeca mlađa od tri godine u sustavu formalne skrbi	17,1	11,8	15,7	15,9	17,8	:
Neispunjena potreba za zdravstvenom skrbi prema vlastitoj izjavi	3,3	1,9	1,7	1,6	1,4	:
Osobe koji posjeduju osnovne opće digitalne vještine ili napredne vještine (% stanovništva u dobi 16-74 godine)	:	51,0	55,0	41,0	:	:

(1) Osobe izložene riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (AROPE): osobe koje su izložene riziku od siromaštva (AROP) i/ili su u teškoj materijalnoj oskudici i/ili žive u kućanstvima s nultim ili vrlo niskim intenzitetom rada.

(2) Nezaposlene osobe sve su osobe koje nisu bile zaposlene, ali su aktivno tražile posao i bile su spremne prihvatiti posao odmah ili u roku od dva tjedna.

(3) Bruto raspoloživi dohodak kućanstava definiran je bez prilagodbe, prema nacrtu zajedničkog izvješća o zapošljavanju za 2019.

(4) Smanjenje stope rizika od siromaštva zahvaljujući socijalnim transferima (izračunano usporedbom stopa rizika od siromaštva prije i nakon socijalnih transfera; mirovine se u izračunu ne smatraju socijalnim transferima).

(5) Prosjek prva tri tromjesečja 2019. za stopu zaposlenosti, stopu nezaposlenosti i razliku u zaposlenosti žena i muškaraca.

Izvor: Eurostat

Tablica C.3.: Pokazatelji tržišta rada i obrazovanja

Pokazatelji tržišta rada	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019. ⁵
Stopa aktivnosti (u dobi 15–64 godine)	66,1	66,9	65,6	66,4	66,3	66,3
Razina postojeće zaposlenosti po trajanju						
<i>Od 0 do 11 mjeseci</i>	11,6	11,5	14,1	14,2	13,8	:
<i>Od 12 do 23 mjeseci</i>	6,0	7,5	8,8	9,0	9,6	:
<i>Od 24 do 59 mjeseci</i>	14,1	12,9	13,6	14,8	16,1	:
<i>60 mjeseci i više</i>	68,3	68,0	62,4	60,7	58,7	:
Rast zaposlenosti*						
(% promjene u odnosu na prethodnu godinu)	2,7	1,2	0,3	2,2	1,8	1,5
Stopa zaposlenosti žena						
(% ženskog stanovništva u dobi 20–64 godine)	54,2	55,9	56,6	58,3	60,1	61,1
Stopa zaposlenosti muškaraca						
(% muškog stanovništva u dobi 20–64 godine)	64,2	65,4	66,2	68,9	70,3	72,2
Stopa zaposlenosti starijih radnika*						
(% stanovništva u dobi 55–64 godine)	36,2	39,2	38,1	40,3	42,8	44,0
Zaposlenost u nepunom radnom vremenu*						
(% ukupno zaposlenih, dobna skupina 15–64 godine)	5,3	6,0	5,6	4,8	5,2	5,2
Zaposlenost na određeno vrijeme*						
(% zaposlenih s ugovorom na određeno vrijeme, dobna skupina 15–64 godine)	16,9	20,2	22,2	20,7	19,9	18,1
Stopa prelaska s ugovora na određeno vrijeme na ugovor na neodređeno vrijeme						
(trogodišnji prosjek)	29,8	29,4	32,2	34,1	34,9	:
Stopa nezaposlenosti mladih						
(% aktivnog stanovništva u dobi 15–24 godine)	44,9	42,3	31,8	27,2	23,4	19,0
Razlika u zaposlenosti između muškaraca i žena u nepunom radnom vremenu	2,7	2,6	2,7	2,2	3,2	3,7
Razlike u plaćama između muškaraca i žena ⁽²⁾ (bez prilagodbe)	8,7	:	11,1	11,6	:	:
Pokazatelji obrazovanja i osposobljavanja	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Sudjelovanje odraslih u obrazovanju						
(% osoba u dobi 25–64 godine koje sudjeluju u obrazovanju i osposobljavanju)	2,8	3,1	3,0	2,3	2,9	:
Loši rezultati u obrazovanju ⁽³⁾	:	32,0	:	:	:	:
Udio stanovništva sa završenim tercijarnim obrazovanjem						
(% stanovništva u dobi 30–34 godine koje je uspješno završilo tercijarno obrazovanje)	32,1	30,8	29,3	28,7	34,1	:
Razlike u rezultatima temeljene na socioekonomskom statusu učenika ⁽⁴⁾	:	12,1	:	:	:	:

*Nije pokazatelj u tablici rezultata.

(1) Dugotrajno nezaposleni su oni koji su nezaposleni barem 12 mjeseci.

(2) Razlika između prosječnog bruto dohotka po satu muških i ženskih zaposlenika izražena u postotku prosječnog bruto dohotka po satu muških zaposlenika. Definira se kao „bez prilagodbe“ jer se ne korigira za potrebe distribucije pojedinačnih obilježja (i stoga pruža opći pregled razlika u plaćama muškaraca i žena). Uključeni su svi zaposlenici koji rade u poduzećima s 10 ili više zaposlenika, bez ograničenja za dob i odrađeni broj sati.

(3) Rezultati istraživanja programa PISA (OECD) koji se odnose na slabe rezultate u matematici kod petnaestogodišnjaka.

(4) Utjecaj socioekonomskog i kulturnog statusa na rezultate istraživanja programa PISA (OECD). Vrijednosti za 2015. odnose se na matematiku, a za 2018. na čitanje.

(5) Prosjek prva tri tromjesečja 2019. Podaci o stopi nezaposlenosti mladih sezonski su prilagođeni.

Izvor: Eurostat, OECD.

Tablica C.4.: Pokazatelji socijalne uključenosti i zdravlja

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Rashodi za naknade u području socijalne zaštite* (% BDP-a)						
<i>Bolovanje/zdravstvena zaštita</i>	6,9	6,8	7,1	7,0	6,9	:
<i>Invaliditet</i>	2,7	2,6	2,5	2,3	2,2	:
<i>Starosne i obiteljske mirovine</i>	9,0	9,3	9,1	9,0	8,9	:
<i>Obitelj/djeca</i>	1,6	1,9	1,9	1,8	1,8	:
<i>Nezaposlenost</i>	0,5	0,5	0,6	0,5	0,4	:
<i>Stanovanje</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	:
<i>Socijalna isključenost n.d.r.</i>	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	:
Ukupno	21,0	21,4	21,4	20,9	20,5	:
<i>od čega: naknade uz provjeru ukupnog dohotka i imovinskog stanja</i>	1,1	1,1	1,1	1,0	0,9	:
Rashodi opće države po funkcijama (% BDP-a)						
<i>Socijalna zaštita</i>	15,2	15,6	15,7	14,6	14,3	:
<i>Zdravlje</i>	6,4	6,6	6,5	6,4	6,3	:
<i>Obrazovanje</i>	5,0	4,8	4,8	4,8	4,7	:
Neposredna potrošnja za zdravstvenu skrb	8,8	11,3	11,0	11,0	11,0	:
Djeca suočena s rizikom od siromaštva ili socijalne isključenosti (% osoba u dobi 0–17 godina)	29,3	29,0	28,2	26,6	25,8	23,7
Stopa rizika od siromaštva ⁽¹⁾ (% ukupnog stanovništva)	19,5	19,4	20,0	19,5	20,0	19,3
Stopa zaposlenih suočenih s rizikom od siromaštva (% zaposlenih osoba)	6,2	5,7	5,9	5,6	5,8	5,2
Stopa teške materijalne oskudice ⁽²⁾ (% ukupnog stanovništva)	14,7	13,9	13,7	12,5	10,3	8,6
Stopa krajnje stambene nezbrinutosti ⁽³⁾ , po vlasničkom statusu						
<i>Vlasnik, s hipotekom ili kreditom</i>	5,8	2,3	6,1	5,4	6,2	5,2
<i>Stanar, najamnina po tržišnoj cijeni</i>	7,1	16,0	15,0	7,6	5,5	7,5
Udio osoba koje žive u kućanstvima s niskim intenzitetom rada ⁽⁴⁾ (% osoba u dobi 0–59 godina)	14,8	14,7	14,4	13,0	12,2	11,2
Pragovi siromaštva, izraženi u nacionalnoj valuti po stalnim cijenama*	19330	19585	20544	21568	23293	24426
Godine zdravog života						
<i>Žene</i>	5,9	5,8	4,5	4,9	4,8	:
<i>Muškarci</i>	5,5	6,0	4,7	5,2	5,0	:
Ukupna stopa zamjene za mirovine ⁽⁵⁾	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Dimenzija povezivosti indeksa gospodarske i društvene digitalizacije (DESI) ⁽⁶⁾	:	29,9	35,4	42,0	45,0	:
Ginijev koeficijent prije poreza i transfera*	50,8	50,1	51,0	49,9	49,4	:
Ginijev koeficijent nakon poreza i transfera*	30,9	30,2	30,6	29,8	29,9	:

*Nije pokazatelj u tablici rezultata.

(1) Stopa rizika od siromaštva (AROP): udio osoba kojima je ekvivalentni raspoloživi dohodak manji od 60 % srednje vrijednosti nacionalnog ekvivalentnog dohotka.

(2) Udio osoba na koje se odnose barem četiri od sljedećih oblika oskudice: osobe koje si ne mogu priuštiti i. plaćanje stanarine ili režija, ii. adekvatno grijanje u kućanstvu iii. podmirivanje iznenadnih troškova iv. obrok koji sadržava meso, ribu ili ekvivalentni proteinski obrok svaki drugi dan v. tjedan dana odmora izvan kuće jednom godišnje vi. automobil vii. stroj za pranje odjeće; viii. televizor u boji ili ix. telefon.

(3) Postotak ukupnog stanovništva koje živi u prenapućenim stambenim objektima i stambeno je nezbrinuto.

(4) Osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada: udio osoba u dobi 0–59 koje žive u kućanstvima u kojima su odrasle osobe (ne uključujući uzdržavanu djecu) odradile manje od 20 % ukupnog potencijalnog radnog vremena u prethodnih 12 mjeseci.

(5) Omjer medijana pojedinačnih bruto mirovina u dobi 65–74 i medijana pojedinačnih bruto dohodaka u dobi 50–59.

(6) Fiksni širokopojasni pristup (33 %), mobilni širokopojasni pristup (22 %), brzina (33 %) i cjenovna pristupačnost (11 %) iz Pregleda digitalnih rezultata.

Izvor: Eurostat, OECD.

Tablica C.5.: Pokazatelji uspješnosti tržišta proizvoda i politika

Pokazatelji uspješnosti	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Produktivnost rada po osobi ¹ rast (t/t-1) u %						
Rast produktivnosti rada u industriji	3,44	1,16	3,61	4,88	-0,07	-5,47
Rast produktivnosti rada u graditeljstvu	-2,42	1,04	-2,22	0,03	7,49	-2,49
Rast produktivnosti rada u tržišnim uslugama	1,74	-4,23	0,06	-0,44	-1,93	2,66
Indeks jediničnih troškova rada ² rast (t/t-1) u %						
Rast jediničnih troškova rada u industriji	0,18	-2,53	-0,97	-4,04	1,78	3,91
Rast jediničnih troškova rada u graditeljstvu	-1,85	-3,04	4,26	-2,19	5,47	1,93
Rast jediničnih troškova rada u tržišnim uslugama	-1,02	1,58	-0,90	0,03	0,80	1,91
Poslovno okruženje	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Vrijeme potrebno za izvršenje ugovora ³ (u danima)	650	650	650	650	650	650
Vrijeme potrebno za osnivanje poduzeća ³ (u danima)	22,5	22,5	22,5	22,5	22,5	22,5
Rezultat prihvaćenih zahtjeva MSP-ova za bankovne kredite ⁴	0,19	0,88	0,31	0,60	0,10	0,36
Istraživanje i inovacije	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Intenzitet istraživanja i razvoja	0,81	0,78	0,84	0,86	0,86	0,97
Ukupni javni rashodi za obrazovanje kao % BDP-a	5,00	4,80	4,80	4,80	4,70	:
Broj zaposlenih visokoobrazovanih osoba i/ili osoba zaposlenih u znanosti i tehnologiji kao % ukupne zaposlenosti	36	37	38	38	38	39
Visokoobrazovano stanovništvo ⁵	17	19	20	20	21	22
Mladi sa srednjom školskom ili stručnom spremom ⁶	94	96	96	96	96	96
Trgovinska bilanca proizvoda visoke tehnologije kao % BDP-a	-1,49	-1,52	-1,75	-1,85	-1,19	-1,71
Tržište proizvoda i usluga i tržišno natjecanje	2003.	2008.	2013.			2018.*
Reguliranost tržišta proizvoda OECD-a ⁷ , općenito	:	:	2,08			1,43
Reguliranost tržišta proizvoda OECD-a ⁷ , trgovina na malo	:	:	1,42			1,22
Reguliranost tržišta proizvoda OECD-a ⁷ , profesionalne usluge ⁸	:	:	3,70			1,60
Reguliranost tržišta proizvoda OECD-a ⁷ , mrežne industrije ⁹	:	:	2,75			1,53

* Iako su vrijednosti pokazatelja za 2003. i 2013. usporedive, metodologija se znatno promijenila 2018. Stoga se vrijednosti za prethodne godine ne mogu usporediti s pokazateljima reguliranosti tržišta proizvoda za 2018.

(1) Dodana vrijednost u stalnim cijenama podijeljena s brojem zaposlenih osoba.

(2) Plaće zaposlenika u tekućim cijenama podijeljene s dodanom vrijednošću u stalnim cijenama.

(3) Metodologije, uključujući pretpostavke, u vezi s ovim pokazateljem detaljno su opisane na:

<http://www.doingbusiness.org/methodology>.

(4) Prosjek odgovora na pitanje Q7B_a. „[Bankovni kredit]: Ako ste zatražili i pokušali dobiti ovu vrstu financiranja tijekom proteklih šest mjeseci, koji je bio ishod?“. Odgovori su kodificirani na sljedeći način: nula ako su dobili cijeli iznos, jedan ako su dobili 75 % ili više, dva ako su dobili ispod 75 %, tri ako je zahtjev odbijen ili odbačen te „vrijednosti koje nedostaju“ ako je zahtjev još u tijeku ili je ishod nepoznat.

(5) Postotak visokoobrazovanog stanovništva u dobi 15–64.

(6) Postotak stanovništva s najmanje srednjom školskom ili stručnom spremom u dobi 20–24.

(7) Indeks: 0 = nije regulirano; 6 = najviše regulirano. Metodologije u vezi s OECD-ovim pokazateljima reguliranosti tržišta proizvoda detaljno su opisane na:

<http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>

(8) Jednostavan prosjek pokazatelja reguliranosti za profesije odvjetnika, računovođa, arhitekata i inženjera.

(9) Ukupni OECD-ovi pokazatelji regulative u sektoru energetike, prometa i komunikacija.

Izvor: Europska komisija; Svjetska banka – *Doing Business* (za izvršenje ugovora i osnivanje poduzeća); OECD (za pokazatelje reguliranosti tržišta proizvoda);

SAFE (za ishod u pogledu zahtjeva MSP-ova za bankovne kredite).

Tablica C.6.: Zeleni rast

Tablica C.6.: Zeleni rast		2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Uspješnost zelenog rasta							
Makroekonomska							
Energetski intenzitet	kgoe/EUR	0,20	0,19	0,19	0,18	0,19	0,18
Intenzitet ugljika	kg/EUR	0,56	0,54	0,54	0,53	0,52	-
Intenzitet resursa (recipročno u odnosu na produktivnost resursa)	kg/EUR	0,97	0,88	0,92	0,91	0,86	0,92
Intenzitet otpada	kg/EUR	-	0,09	-	0,11	-	-
Energetska trgovinska bilanca	% BDP-a	-5,1	-4,0	-3,4	-2,7	-2,9	-3,2
Udio energenata u HIPC-u	%	15,74	16,49	14,87	10,78	11,51	12,12
Razlika između promjene u cijeni energenata i inflacije	p.b.	2,6	-0,2	-2,7	-4,4	-5,3	3,0
Realni jedinični trošak energije	% dodane vrijednosti onjjer	9,0	8,7	9,0	9,3	-	-
Udio poreza za okoliš u porezima za rad	% BDP-a	0,14	0,14	0,15	0,16	0,17	-
Porezi za zaštitu okoliša	% BDP-a	2,9	3,2	3,4	3,5	3,5	3,6
Sektorska							
Energetski intenzitet industrije	kgoe/EUR	0,12	0,12	0,12	0,11	0,12	-
Realni jedinični trošak energije za proizvodnu industriju, isključujući rafiniranje	% dodane vrijednosti	5,5	5,4	5,5	5,6	-	-
Udio energetski intenzivnih industrija u gospodarstvu	% BDP-a	9,29	9,33	9,42	9,70	9,59	-
Cijene električne energije za industrijske korisnike srednje veličine	EUR/kWh	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09	0,10
Cijene plina za industrijske korisnike srednje veličine	EUR/kWh	0,04	0,04	0,04	0,03	0,02	0,03
Javno financirana istraživanja i razvoj za energetiku	% BDP-a	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Javno financirana istraživanja i razvoj za zaštitu okoliša	% BDP-a	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01
Stopa recikliranja komunalnog otpada	%	14,9	16,5	18,0	21,0	23,6	25,3
Udio emisija stakleničkih plinova uključenih u sustav trgovanja emisijama*	%	36,7	36,4	35,0	34,1	33,4	30,2
Energetski intenzitet prometa	kgoe/EUR	1,36	1,38	1,44	1,40	1,43	-
Intenzitet ugljika u prometu	kg/EUR	0,79	0,73	0,73	0,74	0,71	-
Sigurnost energetske opskrbe							
Ovisnost o uvozu energenata	%	47,5	44,3	48,9	48,5	53,3	-
Indeks agregatne koncentracije dobavljača	HHI	28,1	19,5	14,6	12,6	11,2	-
Diversifikacija kombinacije izvora energije	HHI	27,4	27,5	26,5	26,9	28,0	28,4

(1) Svi makropokazatelji intenziteta izraženi su kao udio fizičke kvantitete u BDP-u (u cijenama iz 2010.).

(2) Energetski intenzitet: bruto nacionalna energetska potrošnja (u kgoe) podijeljena s BDP-om (u EUR).

(3) Intenzitet ugljika: emisije stakleničkih plinova (u kg ekvivalenta CO₂) podijeljene s BDP-om (u EUR).

(4) Intenzitet resursa: domaća materijalna potrošnja (u kg) podijeljena s BDP-om (u EUR).

(5) Intenzitet otpada: otpad (u kg) podijeljen s BDP-om (u EUR).

(6) Energetska trgovinska bilanca: bilanca izvoza i uvoza energenata izražena kao % BDP-a.

(7) Udio energenata u HIPC-u: udio energenata u potrošačkoj košarici koja se koristi za izradu HIPC-a.

(8) Razlika između promjene u cijeni energenata i inflacije: energetska komponenta HIPC-a i ukupna inflacija mjerena HIPC-om (godišnja promjena u %).

(9) Realni jedinični trošak energije: realni troškovi energije kao postotak ukupne dodane vrijednosti za gospodarstvo.

(10) Energetski intenzitet industrije: konačna potrošnja energije u industriji (u kgoe) podijeljena s bruto dodanom vrijednosti industrije (u 2010., EUR).

(11) Realni jedinični troškovi energije za proizvodnu industriju isključujući rafiniranje: realni troškovi kao postotak ukupne dodane vrijednosti za proizvodne sektore.

(12) Udio energetski intenzivnih industrija u gospodarstvu: udio bruto dodane vrijednosti energetski intenzivnih industrija u BDP-u.

(13) Cijene električne energije i plina za industrijske korisnike srednje veličine: skupina potrošnje 500–2 000 Mwh i 10 000–100 000 GJ; iznosi ne uključuju PDV.

(14) Stopa reciklaže komunalnog otpada: udio recikliranog i kompostiranog komunalnog otpada u ukupnom komunalnom otpadu.

(15) Javno financirana istraživanja i razvoj za energetiku ili okoliš: državni rashodi za istraživanje i razvoj za ove kategorije kao % BDP-a.

(16) Udio emisija stakleničkih plinova uključenih u sustav trgovanja emisijama (isključujući zrakoplovstvo): na temelju podataka o emisijama stakleničkih plinova (ne uključujući uporabu zemljišta, prenamjenu zemljišta i šumarstvo) koje su države članice dostavile Europskoj agenciji za okoliš.

(17) Energetski intenzitet prometa: konačna potrošnja energije u prometnom sektoru, uključujući međunarodni zračni promet (kgoe) podijeljena s bruto dodanom vrijednošću u sektoru prijevoza i skladištenja (u 2010., EUR).

(18) Intenzitet ugljika u prometu: emisije stakleničkih plinova u sektoru prijevoza i skladištenja podijeljene s bruto dodanom vrijednošću u sektoru prijevoza i skladištenja (u 2010., EUR).

(19) Ovisnost o uvozu energenata: neto uvoz energenata podijeljen s bruto nacionalnom energetskom potrošnjom uključujući energetska potrošnja u međunarodnom prometu.

(20) Indeks agregatne koncentracije dobavljača: Herfindahlov indeks uključuje naftu, plin i ugljen. Manje vrijednosti upućuju na veću diversifikaciju te stoga niži rizik.

(21) Diversifikacija kombinacije izvora energije: Herfindahlov indeks koji uključuje prirodni plin, ukupne naftne proizvode, nuklearnu toplinu, obnovljive izvore energije i kruta goriva. Manje vrijednosti upućuju na veću diversifikaciju.

Izvor: Europska komisija i Europska agencija za okoliš (udio emisija stakleničkih plinova uključenih u sastav trgovanja emisijama); Europska komisija (porezi za zaštitu okoliš u odnosu na poreze na rad i BDP); Eurostat (svi ostali pokazatelji).

PRILOG D: SMJERNICE ZA ULAGANJA FINANCIRANA SREDSTVIMA IZ FONDA ZA PRAVEDNU TRANZICIJU ZA RAZDOBLJE 2021.–2027. ZA HRVATSKU

Na temelju prijedloga Komisije ovaj Prilog sadržava preliminarna stajališta Komisije o prioritnim područjima ulaganja i okvirnim uvjetima za učinkovitu provedbu ulaganja iz Fonda za pravednu tranziciju za razdoblje 2021.–2027. u Hrvatskoj.⁽⁵⁷⁾

Ta prioritna područja ulaganja izvedena su iz šire analize područja u Hrvatskoj suočenih s ozbiljnim socioekonomskim izazovima nastalih zbog procesa tranzicije prema klimatski neutralnom gospodarstvu Unije do 2050., koja su ocijenjena u izvješću. Ovaj Prilog pruža osnovu za dijalog između Hrvatske i službi Komisije te relevantne smjernice za države članice u izradi njihovih teritorijalnih planova za pravednu tranziciju, a na čemu će se temeljiti izrada programa za korištenje sredstava iz Fonda za pravednu tranziciju. Ulaganjima iz Fonda za pravednu tranziciju nadopunjuje se financiranje u okviru kohezijske politike za koje su smjernice izdane u Prilogu D Izvješću za Hrvatsku 2019.⁽⁵⁸⁾

Na temelju intenziteta emisija stakleničkih plinova izdvojene su dvije hrvatske regije: Sisačko-moslavačka i Istarska županija. Emisije stakleničkih plinova u Sisačko-moslavačkoj županiji nastaju uglavnom u industrijama gnojiva, dušikovih spojeva i naftnih derivata. U lancima vrijednosti tih energetski intenzivnih industrija zaposlen je velik broj ljudi. Intenzitet ugljika u lokalnoj industriji upućuje na razmjer izazova koje dekarbonizacija donosi, što zahtijeva preusmjeravanje dugoročnih ulaganja u inovativne, klimatski neutralne tehnologije, uz iskorištavanje potencijala lokalne radne snage. Na temelju te preliminarne ocjene čini se opravdanim da se intervencije iz Fonda za pravednu tranziciju usmjere na te dvije regije.

Ekološki izazovi u Istarskoj županiji usko su povezani s proizvodnjom električne energije i cementnom industrijom. Istra je jedna od najbogatijih hrvatskih regija i u njoj se nalazi elektrana na ugljen, koja proizvodi 6 % energije ukupno proizvedene u zemlji. S druge strane, Sisačko-moslavačka županija jedna je od najsiromašnijih regija, u kojoj su, među ostalim, smještene kemijska industrija i rafinerija, pri čemu rafinerija trenutačno prelazi s neisplative prerade sirove nafte na održivije alternativne industrijske djelatnosti. Procjenjuje se da će ta tranzicija utjecati na otprilike 7 % ukupnog stanovništva Sisačko-moslavačke županije.

Znatne neusklađenosti vještina uočene na tržištu rada u Hrvatskoj mogle bi postati jedna od najtežih prepreka u toj tranziciji. Taj izazov mogao bi biti posebno težak za Sisačko-moslavačku županiju s obzirom na to da je imala najvišu zabilježenu stopu nezaposlenosti od 24,3 % u Hrvatskoj (podaci za 2018.).

Izazovi ostvarenja klimatski neutralne tranzicije lokalnog gospodarstva zahtijevaju otvaranje novih poduzeća i stvaranje novih mogućnosti zapošljavanja, uz istovremeno zadovoljavanje potražnje za višom razinom vještina i kvalifikacija potrebnih za pravednu tranziciju industrijskih sektora s visokim emisijama.

Kako bi se odgovorilo na te izazove, uz istodobno ublažavanje socioekonomskih troškova tranzicije i poboljšanje ekološke održivosti i učinkovitosti resursa, utvrđene su potrebe za ulaganjima. Ključne mjere iz Fonda za pravednu tranziciju mogle bi biti posebno usmjerene na:

- produktivna ulaganja u MSP-ove, uključujući novoosnovana poduzeća, što dovodi do gospodarske diversifikacije i preusmjeravanja;
- ulaganja u aktivnosti istraživanja i inovacija te poticanje prijenosa naprednih tehnologija;

⁽⁵⁷⁾ Ovaj Prilog treba razmotriti zajedno s Komisijinim Prijedlogom uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi Fonda za pravednu tranziciju (COM(2020) 22) i Izmijenjenim prijedlogom uredbe Europskog parlamenta i Vijeća o utvrđivanju zajedničkih odredbi o Europskom fondu za regionalni razvoj, Europskom socijalnom fondu plus, Kohezijskom fondu i Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i financijskih pravila za njih i za Fond za azil i migracije, Fond za unutarnju sigurnost i Instrument za upravljanje granicama i vize (COM(2020) 23).

⁽⁵⁸⁾ SWD(2019) 1001 final.

- ulaganja u uvođenje tehnologije i infrastrukture za čistu energiju po pristupačnoj cijeni i smanjenje emisija stakleničkih plinova;
- ulaganja u digitalizaciju;
- ulaganja u unapređenje kružnoga gospodarstva;
- ulaganja u dokvalifikaciju i prekvalifikaciju radnika.

Industrijska postrojenja u Sisačko-moslavačkoj i Istarskoj županiji u kojima se obavljaju djelatnosti navedene u Prilogu I. Direktivi 2003/87/EZ zapošljavaju znatan broj radnika, a njihov opstanak ugrožen je zbog njihovih visokih emisija stakleničkih plinova. Potpora ulaganjima u cilju smanjenja emisija mogla bi se razmotriti pod uvjetom da se time postigne znatno smanjenje emisija (na razinu koja je znatno ispod relevantnih referentnih vrijednosti koje se primjenjuju za besplatnu dodjelu na temelju Direktive 2003/87/EZ) i da ulaganja budu u skladu s europskim zelenim planom.

PRILOG E: NAPREDAK PREMA OSTVARENJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA

Ocjena kratkoročnog napretka Hrvatske prema ostvarenju ciljeva održivog razvoja ⁽⁵⁹⁾

U tablici E.1. prikazani su podaci za Hrvatsku i EU-28 na temelju skupa pokazatelja EU-a za ciljeve održivog razvoja koje Eurostat koristi [za praćenje napretka prema ostvarenju ciljeva održivog razvoja u kontekstu EU-a](#) ⁽⁶⁰⁾. Budući da se kratkoročni trend na razini EU-a ocjenjuje u razdoblju od pet godina, prikazane su vrijednosti na početku razdoblja i najnovije dostupne vrijednosti. Pokazatelji se redovito ažuriraju u [odjeljku posvećenom pokazateljima održivog razvoja](#) na Eurostatovim internetskim stranicama.

Tablica E.1.: **Pokazatelji za mjerenje napretka Hrvatske prema ostvarenju ciljeva održivog razvoja**

Cilj održivog razvoja / podtema	Pokazatelj	Jedinica	Hrvatska				EU-28			
			Početna godina	Najrecentnija vrijednost	Početna godina	Najrecentnija vrijednost				
1. cilj održivog razvoja – Svijet bez siromaštva										
0										
Višedimenzionalno siromaštvo	Osobe izložene riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti	% stanovništva	2013.	29,9	2018.	24,8	2013.	24,6	2018.	21,9
	Osobe izložene riziku od dohodovnog siromaštva nakon socijalnih transfera	% stanovništva	2013.	19,5	2018.	19,3	2013.	16,7	2018.	17,1
	Osobe u teškoj materijalnoj oskudici	% stanovništva	2013.	14,7	2018.	8,6	2013.	9,6	2018.	5,8
	Osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada	% stanovništva u dobi od 0 do 59 godina	2013.	14,8	2018.	11,2	2013.	11,0	2018.	8,8
	Stopa rizika od siromaštva zaposlenih	% stanovništva u dobi od 18 i više godina	2013.	6,2	2018.	5,2	2013.	9,0	2018.	9,5
Osnovne potrebe	Stanovništvo koje živi u stanbenom prostoru s krovom koji prokišnjava, vlažnim zidovima, podovima ili temeljima odnosno trulom stolarijom ili podovima	% stanovništva	2013.	13,1	2018.	11,2	2013.	15,6	2018.	13,9
	Nezadovoljene potrebe za zdravstvenom skrbi prema vlastitoj izjavi	% stanovništva u dobi od 16 i više godina	2013.	3,3	2018.	1,4	2013.	3,7	2018.	2,0
	Stanovništvo koje u kućanstvu nema kadu, tuš ni unutarnji zahod s vodokotičem	% stanovništva	2013.	1,5	2018.	1,1	2013.	2,2	2018.	1,7
	Stanovništvo koje ne može primjerenom zagrijavati dom	% stanovništva	2013.	9,9	2018.	7,7	2013.	10,7	2018.	7,3
	Stopa prenapučenosti	% stanovništva	2013.	42,8	2018.	39,3	2013.	17,0	2018.	15,5
2. cilj održivog razvoja – Svijet bez gladi										
Potranjenost	Stopa pretlosti	% stanovništva u dobi od 18 i više godina	2014.	18,7	2017.	18,2	2014.	15,9	2017.	15,2
Održiva poljoprivredna proizvodnja	Poljoprivredni faktorski prihod po godišnjoj jedinici rada (AWU)	EUR ulančane vrijednosti (2010)	2012.	4 128	2017.	5 961	2012.	14 865	2017.	17 304
	Državna potpora istraživanju i razvoju u području poljoprivrede	u milijunima EUR	2014.	6,5	2019.	12,1	2013.	3 048,6	2018.	3 242,5
	Površina koja se koristi za ekološki uzgoj	% korištene poljoprivredne površine	2013.	3,1	2018.	6,9	2013.	5,7	2018.	7,5
	Bruto bilanca dušika na poljoprivrednom zemljištu	kg po hektaru	2012.	86	2017.	75	2010.	49	2015.	51
Utjecaj poljoprivredne proizvodnje na okoliš	Emisije amonijaka iz poljoprivrede	kg po ha korištene poljoprivredne površine	2012.	26,2	2017.	21,3	2011.	19,7	2016.	20,3
	Nitrati u podzemnim vodama	mg NO ₃ po litri	N/A	:	N/A	:	2012.	19,2	2017.	19,1
	Procijenjena erozija tla uzrokovana vodom	km ²	2010.	3 780,9	2016.	2 562,1	2010.	207 232,2	2016.	205 294,5
	Indeks čestih vrsta ptica na poljoprivrednim staništima	indeks 2000 = 100	N/A	:	N/A	:	2013.	83,9	2018.	80,7
3. cilj održivog razvoja – Zdravlje i kvaliteta života										
Zdrav život	Očekivano trajanje života pri rođenju	u godinama	2012.	77,3	2017.	78,0	2012.	80,3	2017.	80,9
	Postotak stanovništva koji smatra da su dobrog ili vrlo dobrog zdravlja	% stanovništva u dobi od 16 i više godina	2013.	46,6	2018.	60,7	2013.	67,3	2018.	69,2
Zdravstvene odrednice	Postotak pušača	% stanovništva u dobi od 15 i više godina	2014.	33	2017.	35	2014.	26	2017.	26
	Stopa pretlosti	% stanovništva u dobi od 18 i više godina	2014.	18,7	2017.	18,2	2014.	15,9	2017.	15,2
	Stanovništvo koje smatra da je u kućanstvu izloženo buci	% stanovništva	2013.	10,0	2018.	8,0	2013.	18,8	2018.	18,3
	Izloženost onečišćenju zraka lebdećim česticama (PM _{2,5})	µg/m ³	2013.	21,9	2017.	19,0	2012.	16,8	2017.	14,1
Uzroci smrti	Smrtnost od kroničnih bolesti	broj na 100 000 stanovnika mlađih od 65	2011.	196,3	2016.	169,8	2011.	132,5	2016.	119,0
	Smrtnost od tuberkuloze, HIV-a i hepatitisa	broj na 100 000 zaposlenih	2011.	2,6	2016.	3,2	2011.	3,4	2016.	2,6
	Broj poginulih u nesrećama na radu	broj na 100 000 zaposlenih	2012.	3,87	2017.	2,63	2012.	1,91	2017.	1,65
	Broj poginulih u prometnim nesrećama	broj poginulih	2012.	393	2017.	331	2012.	28 231	2017.	25 257
Pristup zdravstvenoj skrbi	Nezadovoljene potrebe za zdravstvenom skrbi prema vlastitoj izjavi	% stanovništva u dobi od 16 i više godina	2013.	3,3	2018.	1,4	2013.	3,7	2018.	2,0

(nastavak na sljedećoj stranici)

⁽⁵⁹⁾ Podaci preuzeti 9. veljače 2020. iz baze podataka Eurostata (službeni skup pokazatelja EU-a za ciljeve održivog razvoja dostupan je na <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/main-tables>).

⁽⁶⁰⁾ Skup pokazatelja EU-a za ciljeve održivog razvoja usklađen je, prema potrebi, s UN-ovim popisom globalnih pokazatelja. Treba napomenuti da su pokazatelji UN-a odabrani za izvješćivanje na globalnoj razini te da stoga nisu uvijek relevantni u kontekstu EU-a. Pokazatelji EU-a za ciljeve održivog razvoja usko su povezani s inicijativama politika EU-a.

Tablica (nastavak)

Cilj održivog razvoja / podtema	Pokazatelj	Jedinica	Hrvatska				EU-28			
			Početna		Najrecentnija		Početna		Najrecentnija	
			godina	vrijednost	godina	vrijednost	godina	vrijednost	godina	vrijednost
4. cilj održivog razvoja – Kvalitetno obrazovanje										
Osnovno obrazovanje	Osobe koje rano napuštaju obrazovanje i osposobljavanje	% stanovništva u dobi od 18 do 24	2013.	4,5	2018.	3,3	2013.	11,9	2018.	10,6
	Sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju	% dobne skupine od 4. godine do početka obveznog obrazovanja	2012.	71,7	2017.	82,8	2012.	94,0	2017.	95,4
	Nezadovoljavajući rezultati u čitanju	% učenika u dobi od 15 godina	2015.	19,9	2018.	21,6	2015.	19,7	2018.	21,7
	Mladi koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno osposobljavaju	% stanovništva u dobi od 15 do 29	2013.	22,3	2018.	15,6	2013.	15,9	2018.	12,9
Tercijarno obrazovanje	Osobe sa završenim tercijarnim obrazovanjem	% stanovništva u dobi od 30 do 34	2013.	25,6	2018.	34,1	2013.	37,1	2018.	40,7
	Stopa zaposlenosti osoba koje su nedavno diplomirale	% stanovništva u dobi od 20 do 34	2013.	53,8	2018.	71,2	2013.	75,4	2018.	81,7
Obrazovanje odraslih	Sudjelovanje odraslih u obrazovanju	% stanovništva u dobi od 25 do 64	2013.	3,1	2018.	2,9	2013.	10,7	2018.	11,1
5. cilj održivog razvoja – Rodna ravnopravnost										
Rodno uvjetovano nasilje	Postotak žena koje su bile žrtve fizičkog i spolnog nasilja u proteklih 12 mjeseci	% žena	N/A	:	2012.	5	N/A	:	2012.	8
Obrazovanje	Razlika između muškaraca i žena u broju osoba koje rano napuštaju obrazovanje i osposobljavanje	postotni bodovi, osobe u dobi od 18 do 24	2013.	2,1	2018.	0,4	2013.	3,4	2018.	3,3
	Razlika između muškaraca i žena u broju osoba sa završenim tercijarnim obrazovanjem	postotni bodovi, osobe u dobi od 30 do 34	2013.	8,0	2018.	15,4	2013.	8,5	2018.	10,1
	Razlika između muškaraca i žena u stopi zaposlenosti osoba koje su nedavno diplomirale	postotni bodovi, osobe u dobi od 20 do 34	2013.	0,2	2018.	9,6	2013.	4,4	2018.	3,4
Zaposlenost	Neprilagođena razlika u plaćama između muškaraca i žena	% prosječne bruto satnice muškaraca	2013.	7,7	2017.	11,6	2012.	17,4	2017.	16,0
	Razlika u zaposlenosti muškaraca i žena	postotni bodovi, osobe u dobi od 20 do 64	2013.	8,8	2018.	10,2	2013.	11,7	2018.	11,6
	Razlika između muškaraca i žena u neaktivnom stanovništvu zbog odgovornosti za skrb o drugima	postotni bodovi, osobe u dobi od 20 do 64	2013.	22,1	2018.	22,6	2013.	25,5	2018.	27,1
Vodeći položaji	Udio žena u nacionalnom parlamentu i vladi	% mjesta	2014.	25,8	2019.	19,9	2014.	27,2	2019.	31,5
	Udio žena na višim rukovodećim položajima	% članova odobora	2014.	19,0	2019.	23,7	2014.	20,2	2019.	27,8
6. cilj održivog razvoja – Čista voda i dobri sanitarni uvjeti										
Higijena	Stanovništvo koje u svojem kućanstvu nema kadu, tuš ni unutarnji zahod s vodokotličem	% stanovništva	2013.	1,5	2018.	1,1	2013.	2,2	2018.	1,7
	Stanovništvo priključeno barem na sustav drugostupanskog pročišćavanja otpadnih voda	% stanovništva	2012.	36,9	2017.	36,9	N/A	:	N/A	:
Kvaliteta vode	Biokemijska potrošnja kisika u rijekama	mg O ₂ po litri	2012.	1,92	2017.	1,79	2012.	2,06	2017.	2,00
	Nitriti u podzemnim vodama	mg NO ₂ po litri	N/A	:	N/A	:	2012.	19,2	2017.	19,1
	Fosfati u rijekama	mg PO ₄ po litri	2012.	0,031	2017.	0,025	2012.	0,096	2017.	0,093
	Kupališta na kopnenim vodama s izvrsnom kvalitetom vode	% kupališta s izvrsnom kvalitetom vode	2013.	37,5	2018.	51,9	2013.	76,5	2018.	80,8
Učinkovita potrošnja vode	Indeks iskorištavanja vode	% dugoročnog prosjeka raspoložive vode (LTAA)	N/A	:	N/A	:	N/A	:	N/A	:
7. cilj održivog razvoja – Čista energija po pristupačnoj cijeni										
Potrošnja energije	Potrošnja primarne energije	milijuna tona ekvivalenta nafte (Mtoe)	2013.	8,0	2018.	8,2	2013.	1 577,4	2018.	1 551,9
	Konačna potrošnja energije	milijuna tona ekvivalenta nafte (Mtoe)	2013.	6,6	2018.	6,9	2013.	1 115,5	2018.	1 124,1
	Konačna potrošnja energije u kućanstvima po stanovniku	kgoe	2013.	586	2018.	562	2013.	605	2018.	552
	Energetska produktivnost	EUR po kgoe	2013.	5,1	2018.	5,6	2013.	7,6	2018.	8,5
	Intenzitet emisija stakleničkih plinova u odnosu na potrošnju energije	indeks 2000 = 100	2012.	95,8	2017.	90,4	2012.	91,5	2017.	86,5
Opskrba energijom	Udio energije iz obnovljivih izvora u bruto konačnoj potrošnji energije	%	2013.	28,0	2018.	28,0	2013.	15,4	2018.	18,0
	Ovisnost o uvozu energenata	% uvoza bruto raspoložive energije	2013.	47,4	2018.	52,7	2013.	53,2	2018.	55,7
Pristup cjenovno pristupačnoj energiji	Stanovništvo koje ne može primjereno zagrijavati dom	% stanovništva	2013.	9,9	2018.	7,7	2013.	10,7	2018.	7,3

(nastavak na sljedećoj stranici)

Tablica (nastavak)

Cilj održivog razvoja / podtema	Pokazatelj	Jedinica	Hrvatska				EU-28			
			Početna		Najrecentnija		Početna		Najrecentnija	
			godina	vrijednost	godina	vrijednost	godina	vrijednost	godina	vrijednost
8. cilj održivog razvoja – Pristojna radna mjesta i gospodarski rast										
Održiv gospodarski rast	Realni BDP po stanovniku	EUR po stanovniku, ulančane vrijednosti (2010.)	2013.	10 280	2018.	11 990	2013.	25 750	2018.	28 280
	Udio ulaganja u BDP-u	% BDP-a	N/A	:	N/A	:	2013.	19,5	2018.	20,9
	Produktivnost resursa	EUR po kg, ulančane vrijednosti (2010.)	2013.	1,03	2018.	1,08	2013.	1,98	2018.	2,04
Zaposlenost	Mladi koji se ne obrazuju, ne rade niti se osposobljavaju	% stanovništva u dobi od 15 do 29	2013.	22,3	2018.	15,6	2013.	15,9	2018.	12,9
	Stopa zaposlenosti	% stanovništva u dobi od 20 do 64	2013.	57,2	2018.	65,2	2013.	68,4	2018.	73,2
	Stopa dugotrajne nezaposlenosti	% aktivnog stanovništva	2013.	11,0	2018.	3,4	2013.	5,1	2018.	2,9
	Razlika između muškaraca i žena u neaktivnom stanovništvu zbog odgovornosti za skrb o drugima	postotni bodovi, osobe dobi od 20 do 64	2013.	22,1	2018.	22,6	2013.	25,5	2018.	27,1
Pristojna radna mjesta	Broj poginulih u nesrećama na radu	broj na 100 000 zaposlenih	2012.	3,87	2017.	2,63	2012.	1,91	2017.	1,65
	Stopa rizika od siromaštva zaposlenih	% stanovništva	2013.	6,2	2018.	5,2	2013.	9	2018.	9,5
9. cilj održivog razvoja – Industrija, inovacije i infrastruktura										
Istraživanje, razvoj i inovacije	Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj	% BDP-a	2013.	0,81	2018.	0,97	2013.	2,01	2018.	2,12
	Stopa zaposlenosti u visokoj i srednje visokoj tehnološkoj proizvodnji i uslugama utemeljenima na znanju	% ukupne zaposlenosti	2013.	36,4	2018.	38,9	2013.	45,0	2018.	46,1
	Zaposleni na istraživanju i razvoju	% aktivnog stanovništva	2013.	0,58	2018.	0,73	2013.	1,15	2018.	1,36
	Zahitjevi za izdavanje patenta podneseni Europskom patentnom uredu (EPO)	broj	2012.	19	2017.	20	2012.	56 772	2017.	54 649
Održiv promet	Udio autobusnog i željezničkog prijevoza u ukupnom prijevozu putnika	% ukupnog kopnenog prijevoza putnika-km	2012.	14,2	2017.	15,7	2012.	17,2	2017.	16,7
	Udio željezničkog prijevoza i prijevoza unutarnjim plovnicama u ukupnom prijevozu tereta	% ukupnog kopnenog prijevoza putnika u tonama-km	2012.	29,5	2017.	26,4	2012.	25,4	2017.	23,3
	Prosječne emisije CO ₂ po km novih osobnih automobila	g CO ₂ po km	2013.	127,1	2018.	115,7	2014.	123,4	2018.	120,4
10. cilj održivog razvoja – Smanjenje nejednakosti										
Nejednakosti unutar zemalja	Relativni medijan jaza rizika od siromaštva	% udaljenosti od praga siromaštva	2013.	28,1	2018.	28,9	2013.	23,8	2018.	24,6
	Raspodjela dohotka	kvintilni omjer dohotka	2013.	5,3	2018.	5,0	2013.	5,0	2018.	5,2
	Udio dohotka 40 % najsiromašnijeg stanovništva	% dohotka	2013.	20,4	2018.	20,9	2013.	21,1	2018.	21,0
	Osobe izložene riziku od dohodovnog siromaštva nakon socijalnih transfera	% stanovništva	2013.	19,5	2018.	19,3	2013.	16,7	2018.	17,1
Nejednakosti među zemljama	BDP po stanovniku prilagođen za paritet kupovne moći	realni izdaci po stanovniku (u paritetu kupovne moći)	2013.	16 000	2018.	19 400	2013.	26 800	2018.	31 000
	Prilagođeni bruto raspoloživi dohodak kućanstava po stanovniku	paritet kupovne moći po stanovniku	2013.	:	N/A	:	2013.	20 392	2018.	22 824
	Financiranje za zemlje u razvoju	u milijunima EUR, u tekućim cijenama	2012.	17	N/A	:	2012.	147 962	2017.	155 224
	Uvoz iz zemalja u razvoju	u milijunima EUR, u tekućim cijenama	2013.	3 469	2018.	4 022	2013.	817 475	2018.	1 013 981
Migracije i socijalna uključenost	Zahitjevi za azil	pozitivna prvostupajnska rješenja na milijun stanovnika	2013.	6	2018.	33	2013.	213	2018.	424
11. cilj održivog razvoja – Održivi gradovi i naselja										
Kvaliteta života u gradovima i naseljima	Stopa prenapučenosti	% stanovništva	2013.	42,8	2018.	39,3	2013.	17,0	2018.	15,5
	Stanovništvo koje smatra da je u kućanstvu izloženo buci	% stanovništva	2013.	10,0	2018.	8,0	2013.	18,8	2018.	18,3
	Izloženost onečišćenju zraka lebdjećim česticama (PM _{2.5}) (PM _{2.5})	µg/m ³	2013.	21,9	2017.	19,0	2012.	16,8	2017.	14,1
	Stanovništvo koje živi u stambenom prostoru s krovom koji prokišnjava, vlažnim zidovima, podovima ili temeljima odnosno trulom stolarijom ili podovima	% stanovništva	2013.	13,1	2018.	11,2	2013.	15,6	2018.	13,9
	Stanovništvo koje živi području u kojem se javlja kriminal, nasilje ili vandalizam	% stanovništva	2013.	2,9	2018.	2,6	2013.	14,5	2018.	12,7
Održiva mobilnost	Broj poginulih u prometnim nesrećama	broj poginulih	2012.	393	2017.	331	2012.	28 231	2017.	25 257
	Udio autobusnog i željezničkog prijevoza u ukupnom prijevozu putnika	% ukupnog kopnenog prijevoza putnika-km	2012.	14,2	2017.	15,7	2012.	17,2	2017.	16,7
Štetni utjecaji na okoliš	Naseljeno područje po stanovniku	m ²	N/A	:	2015.	670,7	2012.	625,0	2015.	653,7
	Stopa recikliranja komunalnog otpada	% ukupnog proizvedenog otpada	2013.	14,9	2018.	25,3	2013.	41,7	2018.	47,0
	Stanovništvo priključeno barem na sustav drugostupajnskog pročišćavanja otpadnih voda	% stanovništva	2012.	36,9	2017.	36,9	N/A	:	N/A	:

(nastavak na sljedećoj stranici)

Tablica (nastavak)

Cilj održivog razvoja / podtema	Pokazatelj	Jedinica	Hrvatska				EU-28			
			Početna		Najrecentnija		Početna		Najrecentnija	
			godina	vrijednost	godina	vrijednost	godina	vrijednost	godina	vrijednost
12. cilj održivog razvoja – Odgovorna potrošnja i proizvodnja										
Odvajanje utjecaja na okoliš od gospodarskog rasta	Potrošnja toksičnih kemikalija	u milijunima tona	N/A	:	N/A	:	2013.	300,3	2018.	313,9
	Produktivnost resursa	EUR po kg, ulančane vrijednosti (2010.)	2013.	1,03	2018.	1,08	2013.	1,98	2018.	2,04
	Prosječne emisije CO ₂ po km novih osobnih automobila	g CO ₂ po km	2013.	127,1	2018.	115,7	2014.	123,4	2018.	120,4
	Energetska produktivnost	EUR po kgoe	2013.	5,1	2018.	5,6	2013.	7,6	2018.	8,5
Potrošnja energije	Potrošnja primarne energije	milijuna tona ekvivalenta nafte (Mtoe)	2013.	8,0	2018.	8,2	2013.	1 577,4	2018.	1 551,9
	Konačna potrošnja energije	milijuna tona ekvivalenta nafte (Mtoe)	2013.	6,6	2018.	6,9	2013.	1 115,5	2018.	1 124,1
	Udio energije iz obnovljivih izvora u bruto konačnoj potrošnji energije	%	2013.	28,0	2018.	28,0	2013.	15,4	2018.	18,0
Proizvodnja otpada i gospodarenje otpadom	Stopa kružne upotrebe materijala	% inputa materijala za upotrebu u kućanstvu	2012.	3,6	2017.	5,1	2012.	11,5	2017.	11,7
	Proizvodnja otpada, osim većeg mineralnog otpada	kg po stanovniku	2012.	620	2016.	828	2012.	1 716	2016.	1 772
	Stopa recikliranja otpada, osim većeg mineralnog otpada	% ukupnog obrađenog otpada	2012.	35	2016.	52	2012.	55	2016.	57
13. cilj održivog razvoja – Klimatska politika										
Ublažavanje klimatskih promjena	Emisije stakleničkih plinova	indeks 1990 = 100	2012.	81,1	2017.	78,7	2012.	82,1	2017.	78,3
	Intenzitet emisija stakleničkih plinova u odnosu na potrošnju energije	indeks 2000 = 100	2012.	95,8	2017.	90,4	2012.	91,5	2017.	86,5
	Potrošnja primarne energije	milijuna tona ekvivalenta nafte (Mtoe)	2013.	8,0	2018.	8,2	2013.	1 577,4	2018.	1 551,9
	Konačna potrošnja energije	milijuna tona ekvivalenta nafte (Mtoe)	2013.	6,6	2018.	6,9	2013.	1 115,5	2018.	1 124,1
	Udio energije iz obnovljivih izvora u bruto konačnoj potrošnji energije	%	2013.	28,0	2018.	28,0	2013.	15,4	2018.	18,0
	Prosječne emisije CO ₂ po km novih osobnih automobila	g CO ₂ po km	2013.	127,1	2018.	115,7	2014.	123,4	2018.	120,4
Utjecaji na klimu	Europsko prosječno odstupanje temperature u blizini površine	odstupanje temperature u °C, u odnosu na prosjek 1850.–1899.	N/A	:	N/A	:	2013.	1,4	2018.	2,1
	Ekonomski gubici povezani s klimom	u milijardama EUR, u vrijednostima iz 2017.	N/A	:	N/A	:	2012.	2 719	2017.	2 649
	Prosječna kiselost oceana	pH vrijednost	N/A	:	N/A	:	2013.	8,06	2018.	8,06
Potpora klimatskoj politici	Doprinos međunarodnoj obvezi izdataka za klimatsku politiku u iznosu od 100 milijardi USD	u milijunima EUR, u tekućim cijenama	N/A	:	2017.	0,0	N/A	:	2017.	20 388,7
14. cilj održivog razvoja – Život u vodi										
Zdravlje oceana	Priobalna kupališta s izvrsnom kvalitetom vode	% kupališta s izvrsnom kvalitetom vode	2013.	95,4	2018.	95,6	2013.	85,5	2018.	87,1
	Prosječna kiselost oceana	pH vrijednost	N/A	:	N/A	:	2013.	8,06	2018.	8,06
Čuvanje mora	Površina morskih područja mreže Natura 2000	km ²	2013.	5 280	2018.	4 986	2013.	251 566	2018.	551 899
Održivo ribarstvo	Procijenjena kretanja biomase ribljeg stoka	indeks 2003 = 100	N/A	:	N/A	:	2012.	110,0	2017.	136,0
	Riblji stokovi čija ribolovna smrtnost prema procjenama nadlazi najviši održivi prinos (F _{MSY})	% ribljih stokova čija ribolovna smrtnost nadlazi najviši održivi prinos (F>F _{MSY})	N/A	:	N/A	:	2012.	52,9	2017.	42,7
15. cilj održivog razvoja – Život na kopnu										
Statusi ekosustava	Udio površine pokrivene šumama	% ukupne površine	N/A	:	2015.	50,6	2012.	40,3	2015.	41,6
	Biokemijska potrošnja kisika u rijekama	mg O ₂ po litri	2012.	1,92	2017.	1,79	2012.	2,06	2017.	2,00
	Nitrati u podzemnim vodama	mg NO ₃ po litri	N/A	:	N/A	:	2012.	19,2	2017.	19,1
Degradacija zemljišta	Fosfati u rijekama	mg PO ₄ po litri	2012.	0,031	2017.	0,025	2012.	0,086	2017.	0,093
	Indeks prekrivenosti tla	indeks 2006 = 100	2009.	101,7	2015.	103,7	2009.	101,7	2015.	104,2
	Procijenjena erozija tla uzrokovana vodom	km ²	2010.	3 780,9	2016.	2 562,1	2010.	207 232,2	2016.	205 294,5
Bioraznolikost	Naseljeno područje po stanovniku	m ²	N/A	:	2015.	670,7	2012.	625,0	2015.	653,7
	Površina kopnenih područja mreže Natura 2000	km ²	2013.	20 675	2018.	20 704	2013.	787 766	2018.	784 252
	Indeks čestih vrsta ptica	indeks 2000 = 100	N/A	:	N/A	:	2013.	94,7	2018.	93,5
	Indeks travnjačkih leptira	indeks 2000 = 100	N/A	:	N/A	:	2012.	72,2	2017.	74,1

(nastavak na sljedećoj stranici)

Tablica (nastavak)

Cilj održivog razvoja / podtema	Pokazatelj	Jedinica	Hrvatska				EU-28			
			Početna		Najrecentnija		Početna		Najrecentnija	
			godina	vrijednost	godina	vrijednost	godina	vrijednost	godina	vrijednost
16. cilj održivog razvoja – Mir, pravda i snažne institucije										
Mir i osobna sigurnost	Stopa ubojstava	broj na 100 000 stanovnika	2011.	1,1	2016.	1,2	2011.	0,9	2016.	0,6
	Stanovništvo koje živi u području u kojem se javlja kriminal, nasilje ili vandalizam	% stanovništva	2013.	2,9	2018.	2,6	2013.	14,5	2018.	12,7
	Postotak žena koje su bile žrtve fizičkog i spolnog nasilja u proteklih 12 mjeseci	% žena	N/A	:	2012.	5	N/A	:	2012.	8
Pristup pravosuđu	Ukupni izdaci opće države za sudove	u milijunima EUR	2012.	226	2017.	220	2012.	48 381	2017.	51 027
	Percepcija neovisnosti pravosudnog sustava	% stanovništva	2016.	28	2019.	18	2016.	52	2019.	56
Povjerenje u institucije	Indeks percepcije korupcije	na ljestvici od 0 (visoka korupcija) do 100 (nema korupcije)	2013.	48	2018.	48	N/A	:	N/A	:
	Stanovništvo koje ima povjerenja u Europski parlament	% stanovništva	2013.	44	2018.	50	2013.	39	2018.	48
17. cilj održivog razvoja – Partnerstvom do ciljeva										
Globalno partnerstvo	Službena razvojna pomoć kao udio BND-a	% BND-a	2012.	0,04	2017.	0,10	2013.	0,43	2018.	0,48
	Financiranje EU-a za zemlje u razvoju	u milijunima EUR, u tekućim cijenama	2012.	17	N/A	:	2012.	147 962	2017.	155 224
	Uvoz EU-a iz zemalja u razvoju	u milijunima EUR, u tekućim cijenama	2013.	3 469	2018.	4 022	2013.	817 475	2018.	1 013 981
Upravljanje financijama u EU-u	Bruto dug opće države	% BDP-a	2013.	81,2	2018.	74,8	2013.	86,3	2018.	80,4
	Udio poreza za zaštitu klime i poreza na rad u ukupnim poreznim prihodima	% ukupnih poreznih prihoda	2013.	7,9	2018.	9,3	2013.	6,4	2018.	6,1

Izvor: Eurostat

REFERENTNI IZVORI

Bađun, M. i Smolić, S., *Predictors of early retirement intentions in Croatia (Prediktori sklonosti ranijem umirovljenju u Hrvatskoj)*, 2018.

Bauer, P., Fedotenkov, I., Genty, A., Hallak, I., Harasztosi, P., Martinez Turegano, D., Nguyen, D., Preziosi, N., Rincon-Aznar, A., Sanchez Martinez, M., (2020.), *Productivity in Europe: Trends and Drivers in a Service-Based Economy*, Tehničko izvješće JRC-a, Zajednički istraživački centar, Bruxelles, Belgija.

Buković, N i Matković, T., *Cedefop opinion survey on vocational education and training in Europe: Croatia*.
(http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2018/opinion_survey_VET_Croatia_Cedefop_ReferNet.pdf)

Carić, H., *Perspectives of greening tourism development - the concepts, the policies, the implementation*, Institut za turizam, Zagreb, Hrvatska, 2018.

Dechezleprêtre, A., N. Rivers i B. Stadler (2019.), *The economic cost of air pollution: Evidence from Europe*”, Radni dokumenti Odjela za gospodarstvo OECD-a, br. 1584, OECD Publishing, Pariz

Dobrotić, I. i suradnici, *Analiza pristupačnosti, kvalitete, kapaciteta i financiranja sustava ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj*, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Zagreb, 2018.

Eumonia, COWI, *Study on investment needs in the waste sector and on the financing of municipal waste management in Member States*, 2019. (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/4d5f8355-bcad-11e9-9d01-01aa75ed71a1>)

Eurofound, *Future of manufacturing – Energy scenario Employment implications*, izvješće Eurofounda o istraživanju, veljača 2019.

Europski centar za razvoj strukovnog osposobljavanja – CEDEFOP, *2018 skills forecast Croatia*, 2018. (<https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/croatia-2018-skills-forecast>)

Europska komisija, *Benchmarks for the assessment of private debt*, Note for the Economic Policy Committee, Europska komisija, Bruxelles, 2017.

Europska komisija (2018a), *Fundamentals-based private debt benchmarks: enhanced sample and robustness checks*. Note to LIME, nije objavljeno.

Europska komisija (2018b), *European Science, research and innovation performance of the EU 2018: Strengthening the foundations for Europe's future*, Europska komisija, Bruxelles (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/16907d0f-1d05-11e8-ac73-01aa75ed71a1/language-en>)

Europska komisija (2018c), *An Analysis of Public Assets and their Management in the European Union*, Europska komisija, Bruxelles, (https://ec.europa.eu/info/evaluation-reports-economic-and-financial-affairs-policies-and-spending-activities/analysis-public-assets-and-their-management-european-union_en)

Europska komisija (2019a), *2020 Alert Mechanism Report*, Europska komisija, Bruxelles, (https://ec.europa.eu/info/publications/2020-european-semester-alert-mechanism-report_en)

Europska komisija (2019b), *2019 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011*, Europska komisija, Bruxelles (<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2019/EN/COM-2019-150-F1-EN-MAIN-PART-1.pdf>)

Europska komisija (2019c), *Housing Statistics*, Europska komisija, Bruxelles (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Housing_statistics#Type_of_dwelling)

Europska komisija (2019d), *Proposal for a Joint Employment Report 2020*, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8270>)

Europska komisija (2019e), *Case study Report on Croatia accompanying the Report on the evaluation of the Council Recommendation on the integration of the long-term unemployed into the labour market*

Europska komisija (2019f), *Education and Training Monitor 2019 — Country Analysis, Croatia*, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg (https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-croatia_en.pdf)

Europska komisija (2019g), *European Innovation Scoreboard*, Luxembourg (<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38781/attachments/1/translations/en/renditions/native>)

Europska komisija (2019h), *Standard Eurobarometer 92*, jesen 2019. (<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinionmobile/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/surveyKy/2255>)

Europska komisija (2019i), *Indeks digitalnoga gospodarstva i društva 2019*

Europska komisija (2019j), *Digital Government Factsheet 2019*

Europska komisija (2019k), *Flash Eurobarometer 48. Report. Businesses' attitudes towards corruption in the EU*

Europska komisija (2019l), *Employment and Social Developments in Europe: Annual Review 2019*, Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg

Europska komisija (2019m), *Internalisation of transport external costs* (https://ec.europa.eu/transport/themes/sustainable-transport/internalisation-transport-external-costs_en)

Europska komisija (2020a), *Digital Agenda Scoreboard 2020*

Europska komisija (2020b, uskoro), *EU Justice Scoreboard 2020*

Europska komisija (2020c), *Tax policies in the European Union* (https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/tax_policies_in_the_eu_survey_2020.pdf)

Europska agencija za okoliš (2016.), *Landfill taxes and bans overview 2017; Europska agencija za okoliš i Savez europskih pogona za proizvodnju energije iz otpada (CEWEP)*, <http://www.cewep.eu/wp-content/uploads/2017/12/Landfill-taxes-and-bans-overview.pdf>

Europski institut za ravnopravnost spolova (2019.), *Gender Equality Index 2019: Croatia* (<https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2019-croatia>)

Flachenecker, F., Gavigan, J., P., Goenaga, X., Pasi, G., Preziosi, N., Stamenov, B., Testa, G., (2020.), *High Growth Enterprises: demographics, financing & policy measures*, Tehničko izvješće JRC-a, Zajednički istraživački centar, Bruxelles, Belgija.

Međunarodna agencija za obnovljivu energiju (IRENA) (2017.), *Cost-competitive renewable power generation: Potential across South East Europe*, (http://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2017/IRENA_Cost-competitive_power_potential_SEE_2017.pdf), stranica 48.

Koprić, I. (2019.), *Public administration characteristics in Croatia*, dio izvješća *The Public Administration in the EU 27: An insight in the characteristics, capacity and performance of EU Public Administrations*, Europska komisija, Luksemburg

Ministarstvo rada i mirovinskog sustava, *Izvješće o provedbi Smjernica za razvoj i provedbu aktivne politike zapošljavanja u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2018. do 2020. godine, za 2018. godinu*, 2019.

Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, *Nacionalno socijalno izvješće za 2016. godinu*, Zagreb, Hrvatska, 2016. (https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/avuga/Medunarodna_suradnja_i_EU/NATIONAL%20SOCIAL%20REPORT_%202016%20EN.pdf)

Ministarstvo znanosti i obrazovanja – MZO, *Registar studijskih programa*, 2019. (<http://mzos.hr/dbApp/search.aspx?appName=StudProgrami>)

OECD, *Measuring social protection for long-term care in old age*, 2019.a

OECD, *PISA 2018 results, where all students can succeed*, svezak II., 2019.b (https://www.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2018-results-volume-ii_b5fd1b8f-en)

OECD (2019c), TALIS 2018 Results (svezak I.): *Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*, TALIS (<http://www.oecd.org/education/talis/>)

OECD (2020., uskoro): *OECD Product Market Regulation (PMR) Indicators: How does Croatia compare?*, Programme for Effective Market Regulation, OECD, Paris

OECD, *Investment needs of and financing needs for the EU water sector*, (uskoro)

OECD/European Observatory on Health Systems and Policies (2019.), *Croatia: Country Health Profile 2019, State of Health in the EU*, OECD Publishing, Paris/European Observatory on Health Systems and Policies, Brussels.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, *Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2018. godinu*, Pravobranitelj za djecu, Republika Hrvatska, Zagreb, 2019., str. 181. (<https://www.prs.hr/attachments/article/2645/Izvjecje%20C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Pravobraniteljice%20za%20ravnopravnost%20spolova%20za%202018.%20godinu~.pdf>)

Račić, D., Švarc, J. i Pasi, G., (2020.) *RIO Country Report 2019: Croatia*. Zajednički istraživački centar, Bruxelles, dostupno na Portalu Zajedničkog istraživačkog centra (JRC).

Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., (2019.) *Sustainable Development Report 2019*. New York: Bertelsmann Stiftung and Sustainable Development Solutions Network (SDSN) (<https://www.sdgindex.org/reports/sustainable-development-report-2019/>)

SAO, *Izvešće glavnog državnog odvjetnika republike hrvatske o radu državnih odvjetništava*, Zagreb, 2018. (<http://www.dorh.hr/fgs.axd?id=4130>)

UNICEF (2018.), *An Unfair Start: Inequality in Children's Education in Rich Countries* (https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/an-unfair-start-inequality-children-education_37049-RC15-EN-WEB.pdf)

Svjetska banka, *Growth and Jobs in Slavonia, Baranja and Srijem*, brza dijagnostika, 2019.a

Svjetska banka, *Doing Business 2020*, 2019.b (<https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports/doing-business-2020>)

Svjetska banka, *Analysis of the Quality and Coherence of the Policy Mix*, prvo izvješće u okviru usluga savjetovanja, analiza javne potrošnje za Hrvatsku, 2019.c

Svjetski gospodarski forum, *The Global Competitiveness Report*, 2019. (http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf)